

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Muhabbetnâme ve mihnetkâm: (Transkripsiyon –
Gramer İncelemesi)

Saidbek Boltabayev

2501101267

Tez Danışmanı
Yard. Doç. Dr. Feryal Korkmaz

İstanbul 2012

İSTANBUL
2012
T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

Y Ü K S E K L İ S A N S
T E Z O N A Y I

Adı ve Soyadı : Saidbek BALTABAYEV Numarası : 2501101267
Anabilim/Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D. Danışman Öğretim Üyesi : **Prof. Dr. Osman F. SERTKAYA**
Eski Türk Dili Bilim Dalı
Tez Savunma Tarihi : 20.07.2012 Tez Savunma Saati : 11:00
Tez Başlığı : “Muhabbetname ve Mihnetkan: (Transkripsiyon-Gramer İncelemesi)”.

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin **15. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ'NE OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof. Dr. Osman Fikri SERTKAYA		KABUL
2- Doç. Dr. Murat Ali KARAVELİOĞLU		KABUL
3-Yrd. Doç. Dr. Özcan TABAKLAR		KABUL
4- Yrd. Doç. Dr. Feryal KORKMAZ		KABUL
5- Yrd.Doç. Dr. Murat ELMALI		KABUL

ÖZ

Muhabbetnâme ve mihnetkâm: (Transkripsiyon – Gramer İncelemesi)

Saidbek Boltabayev

1954 yılında Yangisar'da bulunup Urumçi'ye getirilen Muhammed İmin Hocamkulı Hirketi'nin 'Muhabbetname ve méhnetkam' adlı eseri Gül ile Bülbül arasındaki aşkı anlatır. Bu aşk hikaysini anlatmadan önce peygamberlerin ve sahabelerin ilahi aşkı beyan edilir. Hirketi'ye göre 'muhabbet' 'méhnet' ile güzeldir. Bu iki kelimenin Arap harfleriyle yazılışı da bir birine benzer; onları tek nokta ayırır: محبت muhabbet, محنت (mehnet). Şair de aşk ve zahmeti bir birinden ayrı göremez ve destanını 'Muhabbetname ve méhnetkam' diye adlandırır.

Üzerinde çalışma yapılan metin ilk olarak bilim dünyasına tanıtan Tuncı Ketim'den sonra ('Xinjiang edebiyat – sen'eti' dergisi) Rehmitulla Cari Ependi (Muhabbetname ve méhnetkam, Xinjiang neşriyatı, 1982) ve Abdukeyyum Hoca, İsrabil Yüsüp (Xinjiang helq neşriyatı'nın 'Bulak' dergisi, 1993) eserin Arap harfleriyle transkripsiyon metnini neşrettiler.

Çalışmada metnin dil özellikleri tespit edilerek imla ve gramer incelemesi yapıldıktan sonra, Arap harflerinden Latin harflerine aktarılmıştır. Ayrıca metinde geçen kelimelerin sözlüğü de hazırlanmıştır.

ABSTRACT

Muhabbetnâme ve mihnetkâm: (Transcription – Grammar)

Saidbek Boltabayev

The handiwork named 'Muhabbetname ve mēhnetkam' which was found in Yangisar and brought to Urumqi in 1954, narrates about the love of Gül and Būlbūl. Before narrating about this love story, the divine love of prophet and his companions is explained. According to Hirkeṭi love ('muhebbet') is beautiful with exertion ('mēhnet'). Both of these words are similar when they are written in Arabic; they differ from each other by only a dot: محبت love (muhebbet) and محنت exertion (mehnet). The poet does not see love and exertion separate from each other and calls his handiwork 'Muhabbetname ve mēhnetkam'.

For the first time Tunci Ketim (journal of 'Xinjiang edebiyat – sen'eti') made this text which was worked on popular all over the world of science; firstly he and after him Rehmitulla Djari Ependi (Muhabbetname ve mēhnetkam, Xinjiang Pressing House, 1982) and Abdukeyyum Hoca, İsrail Yūsüp (journal of 'Bulak' by Xinjiang Public Pressing House, 1993) converted it to the transcription in Arabic alphabet.

In this research the analysis of spelling and grammar features of this text has been made and the text has been converted to Latin alphabet from Arabic one. Furthermore, the glossary of the words in the text has been prepared.

ÖN SÖZ

Muhammed İmin Hocamkulı Hirketi ‘Muhebbetname ve Mihnetkam’ eseri ile Uygur edebiyatında çok önemli yer tutmuştur. Onun hakkında kendi eserinden başka bir yerde bilgiye rastlamıyoruz. Eserin ne zaman yazıldığı kesin bilinmese de genel olarak 1670 yılında yazıldığı düşünülmektedir. Destan hakkında yapılan çoğu çalışmalarda belirtildiğine göre eser, yazar 36 yaşında iken 1670 yılında yazıldığı belirtilmektedir.

Eserin tek nüshası 1954 yılında Yangisar ilçesinde bulunmuştur ve Xinjiang Müzesine getirilmiştir. Eser, Urumçi’deki ŞUAR müzesinde 004 numara ile koruma altına alınmıştır.

‘ŞUAR Uyğur klassik edebiyati tetkikat cemiyeti’nce İsrabil Yüsüp ve Abdukeyyum Hoca tarafından 1995 yılında eserin Arap harfleriyle transkripsiyon metni ve sözlük kısmı ile birlikte neşredilen yayımını çalışmamızda kaynak olarak kullandık. Çalışmamız üç ana bölüm halinde hazırlanmıştır. Eser ve yazar hakkında bilgiler verilen giriş bölümünden sonra, I. bölüm ‘Gramer’le başlanmaktadır. Bu bölümde eserin yazım özellikleri belirtilmiş, fonolojik ve morfolojik yapısı üzerine ayrıntılı dil incelemesi yapılmıştır. II. bölüm ise ‘Metin (Transkripsiyon)’dir. Eserin Arap harflerinden Latin harflerine transkripsiyonu hazırlanmıştır. III. bölümde, Söz Varlığı yer almaktadır.

Okul süresi devamında bilgilerinden istifade ettiğim ve yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Osman F. Sertkaya’ya, bilgi ve görüşleriyle yardım eden danışmanım Yrd. Doç. Dr. Feryal Korkmaz’a çok teşekkür ederim.

Saidbek Boltabayev

İÇİNDEKİLER

Öz.....	iii
Abstract.....	iv
Önsöz.....	v
İçindekiler.....	vi
Transkripsiyon Sistemi	vii
Kısaltmalar ve İşaretler Listesi	ix
Giriş.....	1
I. BÖLÜM - GRAMER İNCELEMESİ.....	7
1.1. İmla Özellikleri.....	7
1.1.1. Ünlülerin Yazımı.....	8
1.1.2. Ünsüzlerin Yazımı.....	9
1.1.3. Yazı İşaretlerinin Kullanılışı.....	10
1.1.4. Eklerin Yazımı.....	10
1.1.5. Kelimelerin Birleşik Yazımı.....	10
1. 2. Dil Özellikleri.....	10
1.2.1. Ünlüler.....	10
1.2.1.1. Ünlü Uyumu.....	11
1.2.1.2. Ünlü Değişmesi.....	12
1.2.1.3. Ünlü Düşmesi.....	12
1.2.1.4. Ünlü Türemesi.....	12
1.2.1.5. Ünlü Birleşmesi.....	13
1.2.2. Ünsüzler.....	13
1.2.2.1. Ünsüz Düşmesi.....	13
1.2.2.2. Ünsüz Değişmesi.....	13
1.2.2.3. Ünsüz Sedasızlaşması.....	14
1.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi.....	14
1.3. Şekil Özellikleri.....	14
1.3.1. İsimler – Çekim Ekleri.....	14
1.3.1.1. Çokluk Eki.....	15
1.3.1.2. İyelik Ekleri.....	15

1.3.1.3. Aitlik Eki.....	16
1.3.1.4. Hal Ekleri.....	16
1.3.1.4.1. Nominatif.....	16
1.3.1.4.2. Genitif.....	16
1.3.1.4.3. Akuzatif.....	17
1.3.1.4.4. Datif.....	17
1.3.1.4.5. Lokatif.....	18
1.3.1.4.6. Ablatif.....	18
1.3.1.4.7. İnkstrumental	18
1.3.1.4.8. Ekvatif.....	19
1.3.1.4.9. Direktif.....	19
1.3.1.5. Soru Eki <i>mu</i>	19
1.3.2. Sıfatlar.....	19
1.3.2.1. Niteleme Sıfatları.....	20
1.3.2.2. Belirtme Sıfatları.....	20
1.3.2.2.1. İşaret Sıfatları.....	20
1.3.2.2.2. Sayı Sıfatları.....	21
1.3.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları.....	21
1.3.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	21
1.3.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları.....	21
1.3.2.2.4. Soru Sıfatları.....	22
1.3.3. Zamirler.....	23
1.3.3.1. Şahıs Zamirleri.....	23
1.3.3.2. İşaret Zamirleri.....	24
1.3.3.3. Belirsizlik Zamirleri.....	24
1.3.3.4. Dönüşlülük Zamiri.....	25
1.3.4. Soru Sözlere.....	25
1.3.5. Zarflar.....	26
1.3.5.1. Yer Zarfları.....	26
1.3.5.2. Zaman Zarfları.....	26
1.3.5.3. Tarz Zarfları.....	26

1.3.5.4. Miktar Zarfları.....	27
1.3.6. Edatlar.....	27
1.3.6.1. Çekim Edatları.....	27
1.3.6.2. Bağlama Edatları.....	27
1.3.6.3. Karşılaştırma Edatları.....	28
1.3.6.4. Kuvvetlendirme Edatları.....	28
1.3.6.5. Ünlem Edatları.....	28
1.3.7. Fiil Çekimi.....	28
1.3.7.1. Basit Çekim.....	29
1.3.7.1.1. Haber Kipleri.....	29
1.3.7.1.1.1. Geniş Zaman.....	29
1.3.7.1.1.2. Şimdiki Zaman.....	30
1.3.7.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman.....	30
1.3.7.1.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	30
1.3.7.1.1.5. Gelecek Zaman.....	31
1.3.7.1.2. Dilek Kipleri.....	31
1.3.7.1.2.1. Şart.....	32
1.3.7.1.2.2. İstek.....	32
1.3.7.1.2.3. Gereklilik.....	32
1.3.7.1.2.4. Emir.....	33
1.3.7.2. Birleşik Çekim.....	33
1.3.7.2.1. Hikaye Birleşik Çekimi.....	34
1.3.7.2.2. Şart Birleşik Çekimi.....	34
1.3.7.3. Partisipler.....	34
1.3.7.4. Gerundiumlar.....	35
II. BÖLÜM	
METİN (TRANSKRİPSİYON).....	36
III. BÖLÜM – SÖZ VARLIĞI.....	183
Sonuç.....	215
Kaynakça.....	216
Tıpkıbasım.....	218

Transkripsiyon Sistemi

ئا	a	ئوق	ö
ئە	e	ئو	ü
ب	b	ۋ	v
پ	p	ئې	é
ت	t	ى	i
ج	c	ي	y
چ	ç		
خ	h		
د	d		
ر	r		
ز	z		
ژ	j		
س	s		
ش	ş		
غ	ğ		
ف	f		
ق	q		
ك	k		
گ	g		
ڭ	ñ		
ل	l		
م	m		
ن	n		
ھ	h		
ئو	o		
ئۇ	u		

Kısaltmalar ve İşaretler Listesi

a.	:Arapça
f.	:Frasça
m.	:Moğolca
bk.	:Bakınız
çev.	:Çeviren
Doç.	:Doçent
Dr.	:Doktor
Prof.	:Professör
s.	:Sayfa
TDK	:Türk Dil Kurumu
Yard. Doç.	:Yardımcı Doçent
yay. haz.	:Yayıma hazırlayan
[]	: Düşmüş unsurları gösterir
<	: Kelimenin orijinal halini gösterir
.....	: Düşmüş cümleyi gösterir
+	: İsim tabanına gelen ek
-	: Fiil tabanına gelen ek
{ }	: Sehven fazla yazılan yerler için

GİRİŞ

Muhammed İmin Hocamkulu Hirketi'nin 'Muhebbetname ve Mihnetkam' eserinin tek nüshası 1954 yılında Yangisar ilçesinde bulunmuş ve Xinjiang Müzesine getirilmiştir. Eser, Urumçi'deki ŞUAR müzesinde 004 numara ile koruma altına alınmıştır.

Eser 3216 beyit(6432 mısra)dan ibarettir. El yazması kitabın kalınlığı 3 cm'dir. Toplam 103 varak (206 sayfa) olup, her sayfanın yüksekliği 18.8 cm, genişliği 11.2 cm'dir. Eser, kitabın 184 sayfasına işlenmiştir. Kitabın 11. sayfası boş bırakılmıştır. O yüzden 10. ve 12. sayfalar bir birine anlam bakımından bağlanmamaktadır. 185. – 197. sayfalarda ise destanla ilgisi olmayan şiirler yazılmıştır.

İlk 13 sayfayı içeren (1 – 13) hamd ü senadan sonra bir sayfa Nat-ı Resul gelmektedir (14 – 15). 16 – 19 sayfalarda ise sırasıyla sahabeler – Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali övülmektedir. 20. sayfada 'ağaz-i kitab-ı Muhebbetname ve méhnetkam' diye 'muhebbet' kelimesinin dört konsonantını izah eder. Her harf için yedi anlam gösterir. Muhebbetin 'mehnet'(emek)siz olmadığını, muhebbet – huzur, 'méhnet' – zahmet olduğunu, ama zahmetin ardından huzur geldiğini anlatır. Dolayısıyla eserini 'Muhebbetname ve Méhnetkam' olarak adlandırdığını söyler.

28. – 63. sayfalarda ise peygamberlerin, sahabelerin Allah'a olan aşkı anlatılır.

Bunlar sırası ile şöyledir:

- Ademge gendum tel'etidin işk tégip, béhişt işretini terk étip gendum méhnetidin meksetke yetkeni;
- Hezret-i Nuh eleyhisselamge lutfé der[e]cesi meftuh bolup, işk reyhidin ruh tapkani, hekdin ferman bolup kême çapkanı, kême suretide işk tecelli kılip, mekam-i eslini tapkani, su üstide cehanni tufan eylep, tufan belasidin hevfe etmey, işk mulkide eman tapkani;
- Nemrud-i Merdud hezret-i İbrahim eleyhissleamni otge taşlağani, hezret-i İbrahim eleyhisselam riza zencirige boyun uzatip, hezret-i Helilur - rehman işk şerbetini tatkanı ve ol ot gulistani sebze-i hurrem bolğani;
- Hezret-i İsmayil eleyhisselamge kurban fiçakidin ferman, ayakidin işk tecelli kılip, fiçakdin ittikrek boyun sungani;

● Hezret-i Zikriya eleyhisselamge tut derehtiniñ arasida işk cernal körsetkeni ve Hezret-i Zikriya eleyhisselamge ol halda lezzet yetkeni ve ol lezzetni da'imil evkat hesret etkeni;

● Hezret-i Yunus eleyhisselamge üç tiyreligde işk çere bolgani, tili muşahideniñ kiliğe perde bolgani;

● Hezret-i Eyyub eleyhisselamge renc suretide işk kenci tapılgani, ne'im dünya terefdin yüzige perde yapılgani;

● Hezret-i Davud eleyhisselamge der suret-i zen orba işk nabud guruger ve bi suret-i mulk tenbih-u sudiger ve deva;

● Hezret-i Suleyman eleyhisselamge şehlik suretide gedalik siyretidin işk eser kılğani, gedalıgıdin özgesidin guzer kılğani;

● Hezret-i Ye'kub eleyhisselamge Hezret-i Yusuf eleyhisselam suretide işk cernal körsetkeni, Hezret-i Ye'kub eleyhisselam ve Hezret-i Yusuf eleyhisselam beytul-ehzanda işret etkeni;

● Hezret-i Yusuf eleyhisselamge bibehalik husn bile kem behalikde işk tulu' etkeni, bu niyetlik bile mestlikge rucu' etkeni;

● Hezret-i 'İdris eleyhisselamge mekam-i heyatda ne'imul cennat bile muhebbet urugini tikkeni, işkniñ cemali pertevidein kernalge yetkeni;

● Hezret-i Musa kelim eleyhisselamge Kuh-i Turdin işk nuri tulu' etkeni;

● Hezret-i İsa eleyhisselamni işk tecride tip tefrid olgani ve sufi sifet beytul me'murge me'mur bolgani;

● Hezret-i Seyidul Murselin ve Hatimun Nebiyyin sellellahu eleyhi vesselemge işk fekir suretide tecelli kılip, hekirlik camida bade içip, masivadin köz yumgani;

● Hezret-i Ebu bekri Sidik reziyellahu enhuge Sidk suretide, Hezret-i 'Umer reziyellahu enhuge edl suretide, Hezret-i 'Usman reziyellahu enhuge heya suretide, Hezret-i Eli Keremellahu vechuge seha suretide işk tecelli kılğani;

● Pervanege şem'iniñ cemalidin işk tecelli kılğani, pervane şem' otige özini urup, köyüp kül bolup yikilgani;

63. sayfadan itibaren destanın kahramanlarının yer aldığı ana kısma geçilir. Bu kısım şu şekilde bölümlendirilmektedir:

- Cehan bağıda gullar açılğani
- Seba gulge zevk kılip, efsus yep, söz me'kul kılip, gulniñ diydariğe heridar istep barip bulbulni tapğani
- Seba bulbulniñ halin körüp sual kılğani, bulbul sebağa cevap aytğani
- Bulbulniñ sebağa atini aşkara etip, sebaniñ köñlini berkerar kılğani
- Seba bulbuldin meşukiniñ atini surağani, bulbul derd bile ah urğani, aķibetul-emr biçare bolup me'suk atini tilge keltürüp, me'sukini te'rif kılip, huşidin kêtip yikılğani
- Seba bulbulge yar-i muvafık ve aşık-i sadık me'lum kılip, bulbulniñ köñlini gul-i kehkhehdin te'rif kılip, kızıl gul kaşıge teklif kılğani
- Bulbul sebadin gulniñ vesfini añlap, köñli gulge talib bolup, barurge rağib bolup sebadin bir neççe su'al kılğani
- Seba bulbulni gulge heber kılip, bulbulniñ muhebbetini gulge eser kılğani, bulbulni eger gul veslini hahlasañ bir erздаşt ibergil, dep aytğani, bulbul sebadin gulge iştiyak tartip name bêtip ibergeni
- Seba bulbulniñ erzini gulge yetkürüp, gul şad bolup, bulbulni yad kılip, sebadin: Bulbul kélur mu, dep sorgani, seba: men vesfiñni bayan kıldim, sendin name-i vefa barse kélur dep aytğani
- Gul bulbulniñ kelişini añlap, alip kelgil dep, dil bile name-i vefa bêtip, sebani bulbulge ibergeni
- Seba gulniñ sözini bulbulge yetküzüp, gemdin ölgen köñlini tirküzüp, bulbulni alip gulniñ kaşıge kelgeni
- Seba gulniñ bezmiğe başlağani, bulbulniñ gul-i kehkhehni taşlağani
- Seba bulbulni alip kélip gulge vesl kılip, özi seyr-i cehange ve deşt-beyabange tüşüp ketkeni
- Gul bulbuldin bu sözni işitip, naz ile tebessum kılip, tekellum eylegeni
- Bulbul gulniñ muhebbetini imtihan kılğan üçün tikenni behane kılip ketkeli yangani gul hizmetini terk etkeni

● Seba deşt-u beyaban ve sirr-i cehandin gulşenge kélip, bulbulni yoklap, guldin sorap, bulbul ketkenini erz etkeni, seba bulbulni alip kelmek üçün istep çıkip, barip bulbulni tapkanı

- Seba bulbulge gulniñ firaqnamesini bergeni bulbul oquğani
- Bulbul sebage derd-i halini erz etip, sözni tügetkeni
- Seba bulbulge nesihet kılip avutkanı, reşk otini savutkanı
- Seba bulbulni yene vesl devletige ulağani ve hicran mehnnetini qavlağani
- Hatime-i kitab ve fasihe-i hitab
- Pend-i bulheves ve suhan-i ateş nefes

Eserin başkahramanları Bülbül ve Gül'dür. Başka bir kahraman ise Saba'dır. Saba bahçedeki en güzel çiçek olan Gül için Bülbülü uygun çift olarak bulur ve onları buluşturur. Onların mektuplarını taşır. Daha sonra Gül, Bülbül'ün kendisine olan aşkını imtihan etmek için 'neçük kuş erken biley yalğan mu aşik çin mu erken?' diyerek ona soğuk davrandığı için Bülbülü, Bülbül ise dikenin azabını bahane edip 'kılayin imtihani, sinay gülniñ vefasi bar mu kani?' diyerek Gül'ü terk eder. Ama ikisi de hicran zorluklarını yaşar. Sonra Saba yine onları buluşturur, 'vesl devletige ulap, hicran mehnnetini qavlar'.

Şair önceki eserlerinde Hırketi (yırtık elbise giyen) mahlasını, 'Muhebbetname ve mehnnetkam'da ise Hirketi (yanan) mahlasını kullanmıştır.¹ Destanın giriş kısmında söylendiğine göre şairin adı Muhammed İmin, babasının adı Hacamkul olup, Kaşgar'ın Tazgun diyarında doğmuştur. Şair Afak Hoca zamanında onun huzuruna gidip birçok mesleklerde çalışır.² Eserinde bu durumu şöyle beyan etmektedir: 'Eger kişi sahib tasnifiniñ kelamin eşitip, namin bileyin dese, mechul qalmasun, me'lum bolsun ve mubhem bolmasun, mefhum bolsun dep, hedef namimni ve teref mekamimni teyin kıldimkim Muhemmed İmin İbn Hacamkuli ve azadeler bağiniñ bulbuli ve mehnnet tağiniñ guli ve muhebbet uçağiniñ küli ve dustdar terike-i helase-i ehmed ve bende-i evlad-i Muhemmed Kaşfer Layetdin, Tazgun Dehi, Pirhidayetidin Hali, Azğun Rehidin kışlağı bağçi ve mensebi hem bağçi ve sani

¹ Uyğur klassik edebiyatidin nemuniler. *Xinjiang helq neşriyati*, 1980, s. 322.

² Murad Hamrayev Vekov neumirayuşeye slovo, *Jazushy*, Alma-ata, 1969. s. 23.

çirağçı ve salisa kebabçı. Bu işlar ve bu revişler zubde-i peyğember zadeler ve şeh azadeler devrindedur.'

‘Erür bağ mehtari kışlağı bağçı,

İkinci mensebi erdi çirağçı.

Kebabçılık yine bir mensebdur,

Kebab kılmak hacemniñ metlebidur.’

Uygur klassik edebiyati qol yazmilirniñ katalogi’,³ ‘Uygur klassik edebiyatidin nemuniler’⁴, Vahitcan Uygur ve Esfer Hüseyin’in ‘Uygur klassik edebiyati tezisleri’⁵, ve İmin Tursun’un ‘Tarimdin tamçe’⁶ gibi çalışmalarda belirtildiğine göre şair 1634-1724 yıllar arasında yaşamış, ‘Muhebbetname ve Məhnetkam’ destanını 1670 yılında yazıp bitirmiş, 16 yıl medrese eğitimi görerek Arapça ve Farsçayı çok iyi öğrenmiştir. Ama kendi eserinde bunun hakkında bilgi verilmemiştir. Destanın yazılış sebebini anlatır iken ‘Kitab-i gul-i bulbul’ nezerimge yetti’ der. Ama Hirketi’yi ilhamlandıran bu eser hangi eser olduğu da bilinmemektedir. Eğer Selahiniñ ‘Gul ve bulbul’ eseri olsa, Hirketi’nin genel kabul edilen doğum ve ölüm tarihi yanlış olacaktır. Çünkü, Selahiniñ ‘Gul ve bulbul’ eseri miladi 1740 yılında yazılmıştır.

Eserin transkripsiyonunu ilk olarak Tunci Ketim ‘Xinjiang edebiyat – sen’eti’ dergisinde yayımlamıştır.

1982 yılında ise Rehmitulla Cari Ependi Arap harfleriyle transkripsiyonunu yayımlamıştır.

1993 yılında ‘Xinjiang helq neşriyati’nin ‘Bulak’ dergisi bölümü İsrail Yüsüp ve Abdukeyyum Hoca’yı eserin transkripsiyonunu yaptırmak üzere göreve getirir (görevlendirir). Derginin 1993 yılı 3. ve 4. sayılarında Arap harfli transkripsiyonu ilan edilmiştir.

İncelememizde kaynak olarak kullandığımız metin ise 1995 yılında ‘ŞUAR Uygur klassik edebiyati tetkikat cemiyeti’nce İsrail Yüsüp ve Abdukeyyum Hoca

³ Uygur klassik edebiyati qol yazmilirniñ katalogi, *Şincañ yerlik muzeyiğa teyyarlıq körüş başqarmisi*, Urumçi, 1957, s.7

⁴ Uygur klassik edebiyatidin nemuniler, *Şincañ helq neşriyati*, Urumçi, 1980, s. 322.

⁵ Uygur klassik edebiyati tezisleri, yaz: Vahitcan Uygur, Esfer Hüseyin, *Milletler neşriyati*, Urumçi, 1987, s. 742.

⁶ Tarimdin tamçe, yaz: İmin Tursun, *Milletler neşriyati*, Urumçi, 1990, s. 248.

tarafından eserin Arap harfleriyle transkripsiyon metni ve sözlük kısmı ile birlikte neşredilen yayındır.

I. BÖLÜM

1. GRAMER İNCELEMESİ

1.1. İMLA ÖZELLİKLERİ

Uygurcanın Arap menşeli alfabesinde 32 harf olup, kelimelerdeki bütün ünlüler gösterilir. Bu kurala yabancı dillerden girmiş kelimeler de dahildir.

¹ Metnimizde de aynı şekilde bütün kelimelerin ünlü ve ünsüz harfleri tamamen yazılmıştır. *isterge* ئىستەرگە (25), *kemal* كىمال (10). Kuran ayetlerinde de bütün seslerin yazıldığı görülmektedir. (5, 26)

Metin imlasında tutarsızlıklar vardır. Bazen aynı kelimenin farklı yazıldığına rastlanmaktadır: *tégip* تېگىپ (26) yanında *tigip* تىگىپ (91), *suyi* سۈيى (31) yanında *süyi* سۈيى (60), *körmek* كۆرمەك (112) yanında *kormek* كورمەك (33). Mükerrer yazılışlar görülmektedir: *terefke terefke* تەرەفكە تەرەفكە (63). Harf atlamaları veya unutmaları da bulunmaktadır. *Munda* yerine *mund* مۇند (27), *pervane* yerine *pevane* پەۋانە (61), *bar* yerine *ba* با (69). Kelimelerde noktaların bazen yanlış yazıldığı ya da hiç yazılmadığı da görülür: *ne* yerine *be* بە (119), *bir* kelimesinde ‘b’nin noktası yazılmamıştır (18).

Uzun ünlüler belirtilmemiştir: *bihad* yerine *bihed* (1), *irâdet* yerine *iradet* (8).

Tamlama -ı/-i’si genelde metinde ی ile belirtilmiştir. *kisse-i Yusuf* قىسسەى (50), *bulbul-i zar* بۇلبۇلى زار (76). Ama bazen belirtilmediği görülmektedir. Özellikle metnin menzum kısımlarında tamlama -ı/-i’si belirtilmediğine rastlanmaktadır: *hemd[-i] bihed* ھەمد بېھەد (1), *işk[-i] Davud* ئىشقى داۋۇد (47).

Tamlama -ı/-i’si birkaç yerde güzel he • ile gösterilmiştir: *nam-e Muhemmed* نامە مۇھەممەد (108), *tehte revandek* تەختە رەۋاندەك (33)

1.1.1. Ünlülerin Yazımı

• a ünlüsü

a ünlüsü kelime başında نا ile yazılır:

¹ Rıdvan Öztürk, Yeni Uygur Türkçesi Grameri, TDK yayınları, Ankara 2010, s. 2.

aña ناڭا (31), *alemni* ئالەمنى (71).

Kelime ortasında ve sonunda elif ʾ ile yazılır:

seba سەبە (70), *yagip* ياغىپ (26), *muña* مۇڭا (132).

• e ünlüsü

e ünlüsü kelime başında ئە ile yazılmıştır:

ettim ئەتتىم (95), *emr* ئەمر (55).

Kelime ortasında ve kelime sonunda güzel he • ile gösterilmektedir:

Muhammed مۇھەممەد (55), *içige* ئىچىگە (27).

• é ünlüsü

Kapalı e (è) ünlüsünün yazımı kelime başında ئې – *èhsan* ئېھسان (18), kelime ortasında كې – *kèrekdur* كېرەكدۇر (24), kelime sonunda ې şeklidir: *nè* نې (38)

• i ünlüsü

Kelime başında ئى ile yazılmaktadır:

iberme ئىبەرمە (48), *ilkidin* ئىلكىدىن (52)

Kelime ortasında ve sonunda ى ile yazılmaktadır:

kilip قىلىپ (27), *boldi* بولدى (42), *tesiri* تەسىرى (71)

• o ünlüsü

o ünlüsü kelime başında her zaman ئو şeklinde yazılır:

ot ئوت (30), *oşul* ئوشۇل (43).

Kelime ortasında و ile yazılmaktadır:

boldi بولدى (91), *yolukturgay* يولۇقتۇرغاي (80), *koyup* قويۇپ (90).

• ö ünlüsü

ö ünlüsü kelime başında ئۆ şeklinde yazılmaktadır:

öyrülüp ئۆيۈرۈلۈپ (92), *örteydu* ئۆرتەيدۇ (93), *özre* ئۆزرە (40).

Kelime ortasında ۆ ile belirtilmektedir:

körsetkeni كۆرسەتكەنى (43), *söymek* سۆيمەك (60), *töküldi* تۆكۈلدى (65).

• u ünlüsü

u ünlüsü kelime başında ئۇ şeklindedir:

uçti ئۇچتى (82), *uykudin* ئۇيقۇدىن (92), *urup* ئۇرۇپ (93).

Kelime ortası ve sonunda ise ۇ ile yazılmaktadır:

tutup تۇتۇپ (97), *bu* بۇ (94), *su* سۇ (96).

• ü ünlüsü

ü ünlüsü kelime başında ئۈ şeklinde yazılmaktadır:

üstün ئۈستۈن (2), *üçünci* ئۈچۈنچى (23), *üzülme* ئۈزۈلمە (24).

Kelime ortası ve sonunda ۈ ile belirtilmektedir:

yürü ئۈرۈ (114), *yetküzü* يەتكۈزۈ (148), *yüziğe* يۈزىگە (63).

1.1.2. Ünsüzlerin Yazımı

• ç

Sadece Türkçe ve Farsça kelimelerde bulunan ‘ç’ ünsüzü چ ile belirtilmektedir:

kelgünçe كەلگۈنچە (89), *çemenide* چەمەنىدە (89).

• ñ

Nazal ‘ñ’ sesi her zaman ئڭ ile gösterilmektedir:

añlap اڭلاپ (63), *köñlini* كۆڭلىنى (75), *miñ* مىڭ (26).

Farsça ‘reng’ kelimesi de ئڭ ile yazıldığına rastlanmaktadır: *reñ* رەڭ (51)

• g

g ünsüzü her zaman keşideli گ ile yazılmaktadır:

gulşenge گۈلشەنگە (102), *gendum* گەندۇم (26), *tégip* تېگىپ (26).

• t

t ünsüzü hem Türkçe hem Farsça ve Arapça kelimelerde her zaman ت ile yazılmaktadır.

yetkeni يەتكەنى (26), *talib* تالىب (80), *gulistan* گۈلىستان (35)

• p

p ünsüzü her zaman kelimelerde ve eklerde پ ile yazılmıştır:

étip ئېتىپ (63), *perde* پەردە (45), *tapkani* تاپقانى (102)

1.1.3. Yazı İşaretlerinin Kullanılışı

Metinde hareke işaretleri kullanılmamıştır. Şedde işaretinin yerine harflerin mükerrer yazıldığı görülmektedir: *vesselem* ۋەسسەلەم (54), *tekellum* تەكەللۇم (95).

Metinde hemze işaretinin bazen yazıldığı bazen de yazılmadığı görülmektedir. Örneğin *daim* دائم kelimesi *dayim* دایم (22) şeklinde yazılıp hemze yerine ‘ye’ ی kullanılmıştır. Aynı kelime 43 sahifede *da'im* دائم olarak geçmektedir.

1.1.4. Eklerin Yazımı

Metinde ekler her zaman kelimelerle bitişik yazılmaktadır. *bağışlar* باغیشلار (21), *uçmakğe* ئۇچماقغه (27), *muniñdin* مۇنىڭدىن (31).

1.1.5. Kelimelerin Birleşik Yazımı

Bazı kelimelerin bitişik yazıldığı görülmektedir. Bu özellik umumiyetle *dək*, *kim* edatları, *-mu* soru zamirinin öndeki kelimeye ya da *ol* zamirinin sonraki kelimeye bitleştirilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır: *neçünkim* نەچۈنكىم (39), *teñridinkim* تەڭرىدىنكىم (41), *olki* ئولكى (1), *otmu* ئوتمۇ (38), *bolğaymu* بولغایمۇ (80).

1. 2. DİL ÖZELLİKLERİ

1.2.1. Ünlüler

Metinde kullanılan ünlüler şunlardır: /a/, /e/, /è/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/. Metinde görülen ünlülerle ilgili ses olaylarını şöyle sıralayabiliriz:

1.2.1.1. Ünlü Uyumu

a. Metinde kalınlık-incelik uyumu aksaklıklara rağmen büyük ölçüde kendini muhafaza etmektedir. *bergen* (38), *ketmes* (41), *almas* (64).

Uygur Türkçesinde kalınlık-incelik uyumunu aksatan en önemli özellik /ı/ ve /i/ ünlülerinin tek ı harfi ile gösterilmesidir.² *başıda* (78), *taptı* (108), *añlağil* (110). Her ne kadar /ı/ ünlüsü /i/ ile yazılsa da kalın sıralı kelimeye i'den sonra yine kalın sıralı ek aldığı görülmektedir. *kolida* (79), *kılmasa* (81).

Yabancı dillerden giren kelimelere getirilen bazı Türkçe eklerin son hecesindeki ünlünün kalınlık-incelik durumuna aykırı olabildikleri görülmektedir. *cuyendeliğ* (22), *vesfiñğa* (5), *ehedge* (1), *semedge* (1).

b. Düzlük-yuvarlaklık uyumunun kuvvetli olduğunu söylemek güçtür. Bazı ekler düzlük yuvarlaklık açısından uyumluysa da bazılarının uyum dışına çıktığı görülmektedir.³ Bu eklerden sadece ince-düz-dar ünlü ile kullanılanlar:

-siz:	<i>yüzüñsizdur</i> (100), <i>otsiz</i> (135)
-çi:	<i>sözlegüçi</i> (129)
-i:	<i>boldi</i> (22), <i>yüzi</i> (99), <i>közidin</i> (98)
-niñ:	<i>közümniñ</i> (101), <i>kulniñ</i> (106)
-ni:	<i>yükini</i> (2) <i>nutkuñni</i> (7)
-din, -tin:	<i>közdin</i> (73), <i>tügünliktin</i> (24)
-di, -ti:	<i>boldi</i> (26), <i>kördi</i> , (55), <i>yarutti</i> (64)
-gil, -gil:	<i>turgil</i> (103), <i>yarutgil</i> (17)

Bu eklerden sadece yuvarlak-dar ünlülerle kullanılanlar:

-dur, -tur:	<i>kıldur</i> (83), <i>yoktur</i> (100)
-mu:	<i>bilur mu</i> (11), <i>sariğ mu</i> , <i>kızıl mu</i> (72)
-sun:	<i>açilsun</i> (3), <i>ölsun</i> (15)
-du, -tu:	<i>örteydu</i> (93), <i>kelmeydu</i> (102)
-ğur, -gür, -kur, -kür:	<i>tëgürmek</i> (64), <i>kigürür</i> (77)
-ğuz, -güz, -kuz, -küz:	<i>tirgüzüp</i> (86), <i>kirgüzgil</i> (3)

² Öztürk, a.g.e., s. 7.

³ Öztürk, a.g.e., s. 7.

-dur, -dür, -tur, -tür:	<i>keltürdi</i> (4), <i>êşittürgil</i> (35)
-ur, -ür:	<i>içür</i> (143)

Ayrıca kalınlık-incelik uyumuna uymayan kelimelere de rastlanmaktadır: *kayğu* (6, 7, 30, 70), *yavuk* (100), *niçük* (51).

1.2.1.2. Ünlü Değişmesi

- e ~ ê

bergil (6) ~ *bèrip* (6), *çektim* (97) ~ *çêker* (113), *etti* (40) ~ *éter* (38), *el* (16) ~ *él* (20), *keldi* (42) ~ *kêlür* (40), *keç* (57) ~ *kêçe* (13), *keçti* (116) ~ *kêçeyin* (35), *tegdi* (66) ~ *têgip* (15), *teşilip* (16) ~ *têşip* (23), *yêr* (18) ~ *yer* (21), *yetkür* (29) ~ *yêtüşti* (37).

-e ~ ö

v sesinin yuvarlaklaştırma etkisi ile e-ö değişikliği görülmektedir:

öyini [<ev] (16)

-i~u

Kelime içerisinde bulunan dar-yuvarlak ünlünün ya da dudak ünsüzünün etkisiyle düz-dar ünlünün yuvarlaklaştığı ya da bu etkiden korunduğu örnekler beraber görülmektedir:

okup (101) ~ *oķığan* (101), *köñlüm* (100) ~ *köñlini* (103), *üçünci* (22) ~ *üçinci* (24).

1.2.1.3. Ünlü Düşmesi

Vurgusuz orta hece durumuna düşen hecenin dar ünlüsü düşer:

köñlüñ [<köñül] (56), *ornidin* [<orun] (92), *boynumdadır* [<boyun] (100), *köksüm* [<köküs] (121), *oğlin* [<oğul] (18), *aytıp* [<ayıt-] (59), *oynap* [<oy(u)na-] (79), *aşkara* [<Fr. âşikāre] (72), *aşna* [<Fr. âşinā] (110).

1.2.1.4. Ünlü Türemesi

Sonu çift ünsüzle biten bazı alınma kelimelerde araya dar ünlüler girdiği görülmektedir:

rehim [<Ar. raḥm] (107)

1.2.1.5. Ünlü Birleşmesi

Birleşik kelime oluştururken yan yana gelen iki ünlünün ya da hecenin birleşerek tek ünlü ya da hece olarak kullanıldığı örnekler bulunmaktadır:

kimse [<kim érse] (42), *nétey* [<né étey] (101), *neçük* [<néçe ök] (122), *mundağ* [<munı teg] (46).

1.2.2. Ünsüzler

Metinde kullanılan ünsüzler şunlardır: /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /ħ/, /j/, /k/, /k/, /l/, /m/, /n/, /ñ/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/

Ünsüzlerle ilgili ses olaylarını şöyle sıralayabiliriz:

1.2.2.1. Ünsüz Düşmesi

• ø < b-

bol- fiilinin hem ol- hem de bol- şekli beraber kullanıldığı görülmektedir:

oldi (121) ~ *boldi* (2)

• ø < -r-

İç seste /-r-/ ünsüzünün düşürüldüğü ve korunduğu örnekler beraber bulunmaktadır:

birle (12) ~ *bile* (13), *érdi* (118) ~ *édi* (117)

• ø < -l-

İç seste /-t-/den önce gelen /-l-/ ünsüzünün düşürüldüğü ve korunduğu örnekler beraber bulunmaktadır:

ketürdüm (87) ~ *keltürey* (105)

1.2.2.2. Ünsüz Değişmesi

• b- ~ m-

Ön seste bulunan /b-/ ilk hecenin sonundaki /n/ ya da /ñ/ sesinin etkisiyle /m-/ye dönmektedir:

buni (13) ~ *muni* (21), *bu* (66) ~ *muniñ* (94), *buniñda* (66) ~ *mundağ* (66), *bu* (67) ~ *munça* (78). *mindür* [<bin-] (142)

• -ğ ~ k-

Son seste /-k/'nın yanında bulunduğu ünlünün etkisiyle sedalaşarak /-ğ/'ya dönüştüğü örnekler yanında bu etkiden korunduğu örnekler de bulunmaktadır:

ayakidin (41) ~ *ayağidin* (69), *andak* (53) ~ *andağ* (84), *mundağ* (66) ~ *mundağ* (74),

1.2.2.3. Ünsüz Sedasızlaşması

Sedasız ünsüzle biten bir kelimeden sonra sedalı ünsüzle başlayan bir ek getirildiğinde ilerleyici benzeşme yoluyla sedalı ünsüz sedasızlaşır:

ayttım (126), *ketti* (32), *ketkeni* (90), *keçti* (116), *aytkani* (70), *otka* (23), *yarutkan* (19), *tutkay* (24), *tutkaç* (93), *savutkani* (113)

Az sayıda sedasızlaşmanın görülmeyeceği örnekler de mevcuttur:

aytgani (81), *zatga* (1), *otga* (9), *yarutgil* (17)

1.2.2.4. Ünsüz İkizleşmesi

Metinde bazı kelimelerde bir ünsüzün ikileştiği görülür:

kattig (2), *aççig* (2), *ikki* (35), *uşşak* (133), *neççe* (28)

1.3. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1.3.1. İsimler – Çekim Ekleri

İsim bütün varlıkları ve mefhumları karşılayan, varlıkların ve kavramların adları olan kelimelerdir.⁴ İsimler dilde ya kök veya gövde halinde bulunan yalın haldeki kelimeler olarak karşımıza çıkarlar.

Metinde yer alan isim çekimi ekleri şunlardır:

1.3.1.1. Çokluk Eki

/+lAr/

işlar (2), *nukteler* (4), *işksizlar* (12), *eserler* (14), *kanlar* (20), *sözler* (20), *yanarlar* (28), *nemetler* (36), *kuşlar* (47), *yigitler* (57), *yaşlılar* (66), *künler* (82)

⁴ Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, Bayrak Basım, İstanbul 2009, s. 109.

1.3.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri isim kök ve gövdelerine eklenir. İyelik eki almış bir kelimeden sonra sadece hal ekleri gelebilir. İyelik eklerinin şahıslara göre çekimi şöyledir:

• I. teklik şahıs iyelik eki

/+(i/U)m/

vucudum (4), *yüzüm* (4), *tenim* (11), *tilim* (13), *teñrim* (27), *meşsudum* (43), *tilekim* (44), *mekanim* (70), *bağrim* (70), *közümdin* (73), *köñlümge* (85)

• II. teklik şahıs iyelik eki

/+(i/U)ñ/

nutkuñ (3), *derdiñ* (6), *sözüñ* (7), *közüñ* (7), *atiñ* (14), *köñlüñ* (56), *ahiñ* (70), *cemaliñdin* (144), *bendeñni* (5), *elçilikiñni* (35)

• III. teklik şahıs iyelik eki

/+i/+si/

eli (6), *öyini* (6), *heyali* (15), *menisi* (24), *isi* (31), *arşesidin* (43), *köksige* (99), *kaygusini* (7), *elçisi* (36)

• I. çokluk şahıs iyelik eki

I. çokluk şahıs iyelik eki metinde geçmemiştir.

• II. çokluk şahıs iyelik eki

/+(i/U)ñiz/

dildariñiz (69), *gedañiz* (134), *cefañiz* (97), *bavefañiz* (97)

• III. çokluk şahıs iyelik eki

/+lAri/

işlarini (106), *kılmişlarini* (106), *itlari* (146), *girihlari* (4), *gullariğe* (75), *medhileride* (14), *medhileri* (17)

1.3.1.3. Aitlik Eki

/+Ki/

gulşendeki (132), *burunķi* (104)

1.3.1.4. Hal Ekleri

Cümlede adlar ve fiiller arasındaki geçici anlam bağlarını kurmak üzere adların girdiği durumları karşılayan eklerdir.⁵

1.3.1.4.1. Nominatif

İsim kök ve gövdelerin isim çekim eki almamış yalın halidir:

gul (9), *kişi* (10), *öy* (28), *işk* (44), *seba* (65), *yer* (64), *yaş* (73)

1.3.1.4.2. Genitif

İsmin kendinden sonra gelen bir başka isimle ilgisi olduğunu ifade eden haldir.

/+iñ/, /+n(İ/U)ñ/

Sıklıkla kullanılan genitif şekli /+n(İ/U)ñ/’dur:

otiniñ (1), *söziniñ* (1), *tikenniñ* (3), *teniñ* (13), *aşıkniñ* (20), *yolniñ* (22), *alemniniñ* (29), *işkniñ* (38), *köziniñ* (40), *kişiniñ* (59), *şekerniñ* (66), *dilberiñniñ* (73), *zağlarniñ* (125), *dunyaniñ* (126), *közümniñ* (150)

Az sayıda sadece ünsüzle biten kelimedenden sonra gelen /+iñ/ genitif şekline rastlanır:

sèniñ (124), *mèniñ* (18).

Seyrek olarak, zamirlere getirilen bazı hal eklerinden önce genitif ekinin kullanıldığı görülmektedir:

sèniñdin (136) ~ *sendin* (116), *sèniñsiz* (7) ~ *sensiz* (116), *aniñdin* (118) ~ *andin* (126), *muniñda* (42) ~ *munda* (54), *muniñdin* (98) ~ *mundin* (112)

1.3.1.4.3. Akuzatif

Belirtme ya da yükleme hali ekidir.

/+ni/, /+(i/U)n/, /+i/ ve Ø

⁵ Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi), TDK yay. Ankara 2003, s. 23.

Ünlü ya da ünsüzle biten kelimelerden sonra sıklıkla kullanılan akuzatif şekli /+ni/'dir:

behtimni (6), *köñlini* (9), *işini* (10), *kebabni* (11), *tilimni* (13), *közni* (21), *gemni* (34), *devzeñni* (51), *kişini* (76), *okni* (92), *tikenni* (101), *birevni* (119), *sebzeni* (128),

Bazen 3.şahıs iyelik ekinden sonra akuzatifin /+in/'dir.

şerabin (1), *özin* (2), *lefin* (6), *tilin* (59), *birin* (65), *veşfin* (70), *yolin* (88), *darusin* (92), *işkin* (97), *başin* (104), *otin* (123), *dilin* (124), *ayağın* (121)

İyelik eki ve zamirden sonra gelmek kaydıyla akuzatif eki /+i/ olabilmektedir:

mëni (128), *sëni* (87)

Bir örnekte akuzatifin genitif fonksiyonuyla kullanıldığına rastladık:

lebiñni kendidin (82)

Bazen akuzatif eki belirtisiz kullanılmıştır.

şerbeti yetkür (29), *cennet bërürmen* (35)

1.3.1.4.4. Datif

Yönelme hali ekidir.

/+KA/, /+A/

Metinde umumiyetle /+KA/ datif eki kullanılmıştır:

aşıkka (2), *taşke* (9), *hekke* (23), *işke* (37), *bağke* (82), *dimağke* (100), *otke* (59), *meşukge* (61), *otge* (61), *kuşlarge* (69), *yağşige* (76), *ayağige* (82), *belage* (101), *kuşağige* (109), *kaşige* (124), *yolge* (127), *üstige* (2), *yüzige* (10), *özgege* (35), *elge* (57), *husnige* (113) ~ *husnige* (130), *yürekke* (131), *meşsedge* (124) ~ *meşsedke* (143)

/+A/ datif şekline de rastlanmaktadır:

canime (45, 146), *evame* (6), *dostume* (38), *közüme* (73), *halime* (105), *yadime* (112), *ehvalime* (119) *kaşine* (142), *canine* (118), *husnüñe* (150).

Bazı zamirlerin datif şekilleri, dil özelliklerine uygun olarak, şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

maña (6), *saña* (31), *aña* (34), *muña* (38)

1.3.1.4.5. Lokatif

Bulunma hali ekidir.

/+dA/, /+tA/

bağida (2), *kullukda* (5), *astida* (17), *otda* (33), *gedalikda* (48), *kaşida* (77), *yoluñda* (108), *üstide* (2), *kişide* (24), *otde* (30), *tenimde* (41), *öyde* (59), *kaşimde* (84) ~ *kaşimda* (84), *köñülde* (89), *künde* (117)

Sedasızlaşmaya bağlı olarak bazen ek ön fonemi /t/ olmaktadır:

işta (37) ~ *işde* (24), *kuşta* (69)

1.3.1.4.6. Ablatif

Çıkma, ayrılma hali ekidir.

/+din/, /+tin/

köñüldin (9), *işdin* (20), *uyatdin* (29), *tigdin* (42), *yırağdin* (59), *otdin* (81), *tavuşdin* (86), *tikendin* (97), *közdin* (112), *dunyadin* (140), *keseldin* (141).

Nadiren olsa da ön fonemi /t/ olan kullanımına rastlanmaktadır:

iradettin (8), *tügünlüktin* (24), *uyattin* (29), *baştin* (57), *tirikliktin* (113)

1.3.1.4.7. Instrumental

Vasıta (araç) hali ekidir.

/+in/

reşkin (21)

1.3.1.4.8. Ekvatif

Eşitlik hali ekidir.

/+çA/

munça (12), *ençe* (25), *mençe* (37), *ançe* (57), *gulçe* (65), *bariçe* (129).

Bazı kelimelerde çekim fonksiyonunu yitirerek kalıplaştığı görülür:

barçe (16), *neçe* (41)

1.3.1.4.9. Direktif

Yön hali ekidir. İsimlerde kalıplaşmış olarak bulunur.

/+rA/, /+rİ/

içre (93), *yukari* (64), *ilgeri* (114)

1.3.1.5. Soru Eki *mu*

Kökeni dolayısıyla soru edatı olarak da kabul edilen soru eki *mu*, bir çekim eki olarak isimlerin soru şeklini yapar ve isimlerin soru ilgisiyle fiillere bağlar. Kendisinden önce gelen kelimenin kalınlık-incelik uyumuna uymaz:

yer mu (64), *sarığ mu* (72), *bar mu* (101), *yalğan mu* (103), *ezeldin mu* (112), *beraber mu* (129)

1.3.2. Sıfatlar

Bir ismin önüne gelerek onu niteleyen ya da belirten kelimelere sıfat denir.⁶ Tek başlarına kullanıldıkları zaman isim gibi muamele görürler. Niteleme sıfatları ve belirtme sıfatları olmak üzere iki ana gruba ayrılırlar.

1.3.2.1. Niteleme Sıfatları

İsmin önüne gelerek ismin niteliği hakkında bilgi veren her isim niteleme sıfatı olabilir.⁷ Metinde geçen bazı niteleme sıfatları şunlardır:

⁶ Haydar Ediskun, Türk Dil Bilgisi, **Remz Kitabevi**, 8. basım, İstanbul 2003, s. 132.

aççığ işlar (2), kizil gul (9), pişkan üzüm (14), gul yüzün (22), must tufrak (26), eziz can (27), ededsiz meve (28), pak öy (28), kara saçı (34), kizil otni (38), körünmes yüz (40), eceb devlet (42), ne'im dünya (46), yahşi sıfatin (49), kem bazarlıkdin (50), ot yüzlükni (57), taze zeminge (61), reng-bereng guller (68), nazuk beden (74), aniñsiz zindeganlıkidin (76), buzuk köñli (84), ketre-ketre ot (93), devasız derd (98), tikensiz gul (113), gerib ehvalime (119)

1.3.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları nesneleri çeşitli yönlerden belirten sıfatlardır.⁸ Bunları şu şekilde gruplara ayırabiliriz:

1.3.2.2.1. İşaret Sıfatları

bu

bu aççığ işlar (2), bu köñlüm (3), bu iş (15), bu tört er (19), bu kafırlar (37), bu zillet (50), bu sözni (66), bu cehan (95), bu başımge (106), bu candin (120), bu kuluñ (141)

uşbu

uşbu gemdin (16), uşbu sa'et (28), uşbu işret (48), uşbu suret (49), uşbu cehanni (120), uşbu dan (149)

ol

ol su (4), ol bağınde (12), ol durni (22), ol işkniñ (41), ol vakt (54), ol periveş (73), ol yol (86), ol künde (117), ol tiken (119), ol tügünçe (140), ol itlar (146)

oşul

oşul şirniñ (19), oşul şah (27), oşul kevmiñ (35), oşul hal (45), oşul yüz (50), oşul dildariñiz (76), oşul dem (95), oşul kül (137), oşul meydin (144)

⁷ Korkmaz, a.g.e., s.361.

⁸ Tahsin Banguoğlu, Türkçenin Grameri, TDK yay. Ankara 2000, s. 351

1.3.2.2.2. Sayı Sıfatları

1.3.2.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

bir ferişte (37), bir öy (57), ikki alem (6), ikki nurin (17), ikki ilikni (103), üç tiyreligde (45), tört sifet (144), tört er (19), beş kün (19), yette deriçe (21), yette türlük me'nisi (24), on sekiz puçek pul (50), tokkuz eflak (144), on kün (18), yüz elvan gul (65), yüz miñ gul (63), yüz işve (117), yüzmiñ azar (118), miñ ah-i dikleş (125), tümenmiñ hirmen (12), tümen miñ gul (68)

1.3.2.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

evvel (103), birinci (23), ikinci (23), üçinci (23), törtinci (23), beşinci (23), altıncısı (23), yetinci (23)

1.3.2.2.3. Belirsizlik Sıfatları

barçe

barçe elge (16), barçe mu'minge (17), barçe kuşlar (69), barçe guldin (79), barçe dilge (149)

bari

bari kullukda (5), bari alemge (33), bari elniñ (36), bari rahet (46), bari yulduz (64)

bir

bir kişi (133), bir kün (134), bir rehnemani (135), bir yerge (43)

cümle

cümle alem (13), cümle hacat (29), cümle yarimdin (90)

hem(m)e

heme mulk-i hidayet (18), heme asmandin (31), heme alem (39), heme guller (69), hemme muşkil (107), hemme gullar (63)

her

her yerde (6), her dem (8), her kim (11), her herf (19), her kişige (35), her heridariğe (63), her sari (64), her kün (80), her vetende (105), her teref (109), her bendeniñ (135)

hêç

hêç kim (50), hêç sa'et (93)

özge

özge gem (16) özge yüzdin (21), özge işni (23), özge kayğu (30), özge meksed (44), özge gulniñ (68), özge gemhar (99), özge bir gemhar (106)

köp

köp eserler (14), köp bağke (27), köp naz (118), köp su (133)

neçe/nêçe/neççe

neçe cebr-i fuzun (46), neçe tesdikdin (55), neçe künler (82), neçe kün (98), nêçe künler (138), nêçe dağ (146), neççe ebyat (126), neççe elvan (28)

yene

Tekrar bildiren zarf olmakla birlikte kuvvetlendirme ve bağlama edatı olarak kullanılan *yene* kelimesi ‘başka, diğer’ anlamıyla belirsizlik sıfatı olarak da kullanılmıştır:

yene bir menseb (7), yene bir herfniñ (21), yene birniñ (24), yene birisi (37)

1.3.2.2.4. Soru Sıfatları

ķaysi

ķaysi yüz (132), ķaysi ħudaniñ dosti (140)

ķança

ķança işlar (17)

ķayu

ķayu şeh (131)

ne

ne işke (19), *ne suretde* (26), *ne kılmişlari* (52), *ne sebeb* (70), *ne vechidin* (71),
ne söz (95), *ne sud* (133)

neçük/nêçük

neçük rahet (128), *nêçük devlet* (61), *nêçük kuş* (103)

1.3.3. Zamirler

Zamirler, nesnelerin dildeki gerçek karşılıkları olmayan, gerektiği zaman onları temsil ve işaret suretiyle ifade edebilen kelimelerdir.⁹ Türkçede zamirler çekimlenir, isim çekim eklerini alır.

1.3.3.1. Şahıs Zamirleri

I. teklik şahıs zamiri – *men/mên*

men (29), *men* (63), *meni* (89), *mênî* (94), *mênîñ* (89), *maña* (4), *mende* (54),
mendin (100), *mênîñsiz* (116)

II. teklik şahıs zamiri – *sen/mên*

sen (54), *sênîñ* (54), *sêni* (87), *saña* (13), *sende* (135), *sendin* (139), *sensiz*
(148), *sênîñsiz* (7)

III. teklik şahıs zamiri – *ol/u*

ol (1), *u* (102), *aniñ* (9), *ani* (36), *aña* (41), *anda* (57), *andin* (81), *aniñdin*
(110), *aniñsiz* (33)

I. çokluk şahıs zamiri – *biz*

bizge (84), *bizdin* (117)

II. çokluk şahıs zamiri – *siz*

siz (127), *sizge* (84), *sizler* (42)

III. çokluk şahıs zamiri – *ular*

ular (131), *ularniñ* (11), *ularge* (132)

⁹ Ergin, a.g.e., s. 262.

1.3.3.2. İşaret Zamirleri

bu

bu (2), *muniñ* (15), *buni* (13), *muni* (21), *muña* (38), *munda* (54), *muniñda* (42), *mundin* (82), *muniñdin* (98), *munça* (12), *bular* (27), *bularniñ* (56), *bularni* (132), *bularda* (58), *bularge* (28), *bulardin* (27)

ol

ol (1), *u* (102), *aniñ* (9), *ani* (36), *aña* (41), *anda* (57), *andin* (81), *aniñdin* (110), *aniñsiz* (33)

1.3.3.3. Belirsizlik Zamirleri

barçe

barçeniñ (107), *barçelerni* (68), *barçege* (11), *barçesidin* (63), *barçedin* (46)

bari

barisi (136), *barin* (45), *barige* (108), *baridin* (69)

hem(m)e

hemeni (32)

biri

biri (20), *birisi* (25), *biriniñ* (18), *birini* (124), *biridin* (58)

bir biri zamirinin kullanımına da rastlanmaktadır:

biri birge (96), *birini birige* (27), *birisi birige* (129), *bir birige* (131), *bir-biridin* (58)

birev

birev (49), *birevni* (119), *birevde* (131), *birevdin* (25),

kimse

kimsege (53)

kişi

Bazen belirsizlik zamiri olarak da kullanılmaktadır:

kişi (9), kişini (23), kişige (35), kişide (6)

nêçe

nêçeğe (31)

özge

özgesi (12), özgege (25), özgesidin (48)

1.3.3.4. Dönüşlülük Zamiri

öz

*öz (59), özümniñ (81), özümni (112), özümge (100), özümdin (29), özüñ (106),
özüñniñ (142), özüñni (115), özüñge (35), özi (61), öziniñ (58), özini (86), öziğe (74),
özide (59), özidin (140)*

1.3.4. Soru Sözlere

kim

kim (6), kimniñ (107), kimni (61), kimge (116)

ne/nê

*ne (22), nê (112), neçe (133), nêçe (85), nêçeğe (31), neçük (55), nêçük (61),
nêçün (71), nedur (71)*

kaçan (74)

kayda (25)

kani (115)

kaysi (133)

1.3.5. Zarflar

Zarflar, fiillerden, sıfatlardan, sıfat-fiillerden veya zarf niteliğindeki sözlerden önce gelerek onları yer, zaman, ölçü, nitelik, pekiştirme, soru kavramları gibi

bakımından etkileyip değiştirerek anlamlarını daha belirgin duruma getiren sözlerdir¹⁰.

1.3.5.1. Yer Zarfları

Yer gösterme ve yön ifadesi taşıyarak fiilin yönünü gösterir.

nari bolse (76), *ketsu nari* (41), *ilgeri keldi* (115), *Veli Yusuf ara tüşti cudalık* (49), *içre kirgil* (9), *içre patti* (15), *özre koyay pa* (144), *üzre saçti* (66)

1.3.5.2. Zaman Zarfları

Fiilin yapılış ve gerçekteşme zamanı, anlık durumunu, süresini işaret eden kelime zaman zarfı olabilir:

erte (111), *büğün* (111), *kêçe kündüz* (118), *ağır* (149), *kéyin* (59), *burun* (97), *evvel* (103), *emdi* (29), *émdi* (127), *dayima* (22), *dayim* (29), *gahi* (60), *gah* (122), *hermişe* (22), *her zeman* (36), *benageh* (73), *nageh* (75), *nagah* (67), *nagehan* (49), *tün-u kün* (146), *yene* (25), *ilgeri* (23), *hergiz* (24)

1.3.5.3. Tarz Zarfları

Fiilin önünde hal, suret ya da durum ifade eden isimlerdir. Fiilleri nitelik yönüyle belirtir.

andağ yaratti (124), *yahşi bolse* (136), *mundağ kêçedur* (126), *rast kelmes* (50), *huş kélipsen* (117), *yekin keldi* (66), *yirak tutmasa* (10), *seba keldi yekin* (69), *yavuk bolsam* (100),

1.3.5.4. Miktar Zarfları

Sıfatların, zarfların ve fiillerin önüne gelerek onları miktar ve derece bakımından etkileyen kelimelerdir.

kem bolmasun (44), *köp yügürdüm* (118), *begayet aldı* (139), *bir-bir tamizip* (92)

¹⁰ Zeynep Korkmaz, Türkiye Türkçesinin Grameri (Şekil Bilgisi), TDK Yay. Ankara 2003, s. 451.

1.3.6. Edatlar

Bir kelimedenden sonra gelerek, o kelimeyle başka kelimeler arasında bağlantı kuran kelimelerdir. Bir edat beraber kullanıldığı kelime ile anlam kazanır ve cümlelerin söz diziminde bir gramer unsuru olarak fonksiyon taşır.

1.3.6.1. Çekim Edatları

İşletme eki vazifesi gören edatlardır. İsimlerden sonra gelerek onların çeşitli zarf hallerini yaparlar.¹¹ Yalın ya da hâl eki almış bir isimden sonra gelerek o ismi cümle içindeki cümle unsurlarıyla ilişkilendiren, adeta isim çekim ekiymiş gibi fonksiyon yüklenen ve isimlerin zarf şekillerini oluşturan edatlardır. Cümle içindeki anlamı ve fonksiyonuna göre metinde kullanılan çekim edatları şunlardır:

Ayrılık, başkalık ifade edenler: *başke* (27), *geyri* (119), *özge* (6), *artuk* (112); benzerlik ifade edenler: *çün* (33), *dek* (14), *dék* (18), *yeñlig* (24), *kebi* (51) *guya* (33), *guyaki* (34), *goyaki* (57); Yer, yön, mesafe ifade edenler: *ara* (6), *burun* (115), *içre* (116), *ilgeri* (139), *nari* (41), *sari* (80), *öze* (121), *üze* (53), *özre* (93), *üzre* (57), *teref* (43), *yukari* (64); zaman ifade edenler: *burun* (97), *kéyin* (59), *evvel* (89), *ilgeri* (114); birliktelik ifade edenler: *bile* (46), *bilen* (84), *ile* (86); sebep, amaç ifade edenler: *üçün* (101)

1.3.6.2. Bağlama Edatları

Bağlaç olarak da bilinir; kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil ve anlam bakımından birbirine bağlayan, sıralayan edatlardır. Metinde geçen bağlama edatları şunlardır:

emma (11), *belki* (1), *bes* (24), *taki* (37), *eger* (38), *ger* (39), *ki* (53), *kim* (54), *lêkin* (46), *meger* (17), *meger kim* (92), *ta* (92), *dağı* (47), *u* (47), *ü* (57), *vu* (58), *ve* (65), *ve ger* (78), *ve ger ne* (28), *veli* (45), *ve lêkin* (47), *ya* (64), *yene* (137), *bile* (40), *ile* (54), *veya* (122), *mubada* (121), *çünkü* (53), *demek* (127)

¹¹ Ergin, a.g.e., 362.

1.3.6.3. Karşılaştırma Edatları

Karşılaştırılan iki veya daha fazla unsuru birbirine bağlayan edatlardır. Metinde kullanılan karşılaştırma edatları şunlardır:

ne *huşum*, *mende ne til* (54), *ya bolsun tiken*, *ya sen bu yerde* (119), *gah közüme*, *gah yüzüme* (122), *gahi behar-u geh zimistan* (125), *gahi üstün*, *gahi astın* (2) *hem muktedasi*, *hem intihasi* (15), *yer mu ya felek mu* (64)

1.3.6.4. Kuvvetlendirme Edatları

elbette (87), *hem* (88), *dağı* (47), *yene* (32)

1.3.6.5. Ünlem Edatları

Bir duyusu, bir dileği canlı bir şekilde ve bazen tek başına anlatmaya ve bir kimseye seslenmeye yarayan;¹² üzülmeye, sevinmeye, korkmaya, acı çekmeye, beğenmeye, merhamet etmeye gibi insana mahsus heyecan ve duygu yoğunluklarını dışa vurumu olarak ya da kabul etmeye, reddetmeye, inkar etmeye, göstermeye, uyarıya gibi düşünceleri temsilen söylenen anlık sözlerdir. Metinde geçen ünlem edatları şunlardır:

ah (93), *ésiz* (76), *ey* (77), *ya* (99), *aya* (99)

1.3.7. Fiil Çekimi

Fiil çekiminin oluşması için fiil kök veya gövdesine zamanı, şekli, tarzı ve şahsı karşılamakla görevli çekim unsurlarının belli bir düzen içinde eklenmesi gerekir.¹³

1.3.7.1. Basit Çekim

Bir fiil kök ya da gövdesinin fiil çekim ekleriyle çekimlenerek aldığı basit şekle fiilin basit çekimi denir. Fiillerin basit çekimi; zamanı, şekli, tarzı ve şahsı tek

¹² Banguoğlu a.g.e., s. 396.

¹³ Ergin, a.g.e., s. 281.

bir fiil bünyesinde, herhangi bir yardımcı fiille birleşmeden belirten fiil çekimini ifade eder.

1.3.7.1.1. Haber Kipleri

Bir fiildeki hareketin zamana bağlı bildirimi haber kipi vasıtasıyla sağlanır. Haber kipini oluşturan şekil ekleri, aynı zamanda zaman ekleridir. Metinde kullanılan haber kipleri şunlardır:

1.3.7.1.1.1. Geniş Zaman

/-r/ + [şahıs zamiri]

Sadece ünlü ile biten fiillerden sonra gelen geniş zaman ekidir:

tilermen (89), *ayarsen* (107), *eylersen* (70), *ayar* (60), *yürür* (69), *oğşar* (74), *sayrar* (125)

/-Ar/ + [şahıs zamiri]

Sadece ünsüz ile biten tek heceli fiillere eklenir:

uçarmen (72), *sipermen* (74), *ölermen* (112), *taparsen* (138), *tökersen* (96), *yeter* (6), *körer* (30), *açarlar* (11)

/-Ur/ + [şahıs zamiri]

Bir veya birden fazla heceli fiillerden sonra gelir.

uyğanurmen (73), *tolğanurmen* (73), *bilursen* (122), *érursen* (122), *alur* (11), *bolur* (14), *olur* (62), *bolurlar* (103), *salurlar* (132)

/-mAs/ + [şahıs zamiri]

kutulmasmen (99), *demesmen* (100), *bilmesmen* (105), *yaramas* (130), *urmas* (131), *demes-siz* (40)

1.3.7.1.1.2. Şimdiki Zaman

-A/-y + dur

aladur (23), *kaladur* (26), *yataður* (42), *tamadur* (69), *ažadur* (73), *konadur* (139), *çikadurlar* (14)

-mAy + dur

kılmaydur (4), *bolmaydur* (4), *körünmeydur* (123)

1.3.7.1.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Duyulan ya da hikaye edilen geçmiş zaman olarak da anılır.

/-di ~ -ti + [şahıs eki]

saldim (38), *kezdım* (83), *tızdım* (83), *kettım* (119), *içtim* (29), *köterdiñ* (48), *keldiñ* (104), *berdiñ* (150), *yarattiñ* (5), *taptiñ* (116), *keltürdi* (4), *tapşurdi* (9), *sugardı* (11), *yêtişti* (15), *uzatti* (26), *saçti* (29), *kıldik* (12), *bariñiz* (104), *yediler* (27), *örtendiler* (57), *çikardılar* (28), *yıgdılar* (42)

Olumsuz şekli /-mA/ olumsuzluk eki ile yapılmaktadır:

tapmadım (83), *sormadım* (105), *körmedim* (106), *bilmedim* (124), *sormadiñ* (97), *aytmadiñ* (102), *dèmediñ* (102), *tapmadi* (15), *yutmadi* (34), *ayırmadi* (55), *bilmedi* (92), *yetmedi* (32)

/-GAn/

koyğan (100), *bolğan* (145), *tapқан* (17), *pütmegen* (28), *körmegen* (89), *açılğan yok* (74)

1.3.7.1.1.4. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Duyulan geçmiş zaman olarak da anılır. Metinde geçen öğrenilen geçmiş zaman ekleri şunlardır:

/-miş/ + [şahıs zamiri]

ermiş (59), *imişdur* (30), *êrmışdur* (139)

/-(i/U)p/ (dur) + [şahıs zamiri]

Bazen -(i/U)ptur şeklinde de kullanılmaktadır.

yamanlapdur (102), *kalipdur* (103), *içipdur* (111), *yaratipdur* (119), *kilipdurmen* (97), *tapipdurmen* (120), *yiğipdurlar* (132), *köyüpdur* (137), *yürüpmen* (97), *üzüpmen* (100), *ayrilipmen* (100), *ağızipmen* (111), *salipsen* (12), *okupsen* (139)

1.3.7.1.1.5. Gelecek Zaman

/GAy/ + [şahıs zamiri]

barğaysen (102), *kalğay* (9), *ağızğay* (20), *sunğay* (23), *yakğay* (24), *başlağay* (129), *arturğay* (134), *yavutkay* (25), *çikkay* (103), *tapkay* (140), *bilgeysen* (100), *yibergey* (25), *tirilgey* (25), *bergey* (28), *kötergey* (39), *ketkey* (50), *içkey* (25), *pütkey* (11)

Olumsuz şekli /-mA/ eki ile yapılmaktadır:

koymağay (23), *kalmağay* (144), *ketmegeymen* (82), *köymegey* (140), *körsetmegey* (144)

/-GU/ + [şahıs eki] + [dur]

tapğusidur (2), *kilğusidur* (11), *olturğusi* (78), *çaçılğusidur* (137), *körsetküsidur* (140), *etküsi* (127)

1.3.7.1.2. Dilek Kipleri

Gelecek zamana yönelik bir dileği ya da tasarı halindeki bir hareketi ifade eder. Bu ifade; şart, istek, gereklilik, emir gibi şekillerde verilir. Metinde kullanılan dilek kipleri şunlardır:

1.3.7.1.2.1. Şart

/-sA/ + [şahıs eki]

tapsam (67), *uyuklasam* (73), *bersem* (81), *içsem* (101), *karasam* (120), *alsañ* (25), *hahlasañ* (81), *yaksañ* (136), *deseñ* (24), *egseñ* (25), *bilseñ* (47), *tapsa* (25), *bağlasa* (101), *tüşse* (11), *tilese* (11), *tegse* (130), *dësek* (68), *yëseñler* (27), *kılsalar* (58), *kıyseler* (129), *koyseler* (44)

Şartın olumsuz şekli /-mA/ olumsuzluk eki ile yapılmaktadır:

bolmasañ (9), *sormasañ* (118), *kılmasañ* (134), *salmasañ* (141), *bolmasa* (2),
yarılmasa (3), *yakmasa* (61), *tuğmasa* (140)

1.3.7.1.2.2. İstek

/-GAy/ gelecek zaman eki ve bu ekin bir varyantı olarak karşımıza çıkan /-GA/ istek fonksiyonuyla kullanılmaktadır. Bu durum, gelecek zaman ifadesinin aynı zamanda istek anlamı taşımasıyla ilgilidir.

/-GA/ + [şahıs zamiri]

kılğamen (130), *tapğasen* (10), *açkesen* (107), *bergesen* (150)

1.3.7.1.2.3. Gereklilik

Fiile gereklik ifadesi kazandırmak için *kerek* kelimesinden yararlanır. Metinde geçen gereklik kipi örnekleri şunlardır:

kerek + sA

kerek bolse (104, 119)

kerek + dur

Kerekdur (87)

Olumsuz şekli: *kerekmes* (133)

1.3.7.1.2.4. Emir

Emir çekimde. emir anlamını ve şahsı belirtmek için her şahsın ayrı bir emir eki vardır. Metinde geçen emir kipi örnekleri şunlardır:

I. Teklik şahıs – /-Ay/ ~ /Ayin/ ekleri ile yapılmaktadır: *aytay* (13), *açay* (21), *salay* (36), *kaytaray* (123), *kılayin* (1), *aytayin* (3), *çıkayin* (21), *tizayin* (31), *sinayin* (103)

II. Teklik şahıs emir çekiminde ek yoktur; bazı durumlarda, emri kuvvetlendirme fonksiyonuyla /-Gil/ ~ /Kil/ eki kullanılır: *kör* (70), *kel* (85), *ber* (85), *bil* (138), *kirgüzgil* (3), *yetürgil* (5), *êşittürgil* (35), *içürgil* (51), *yürgil* (117), *salgil* (7), *añlağil* (9), *ulanğil* (77), *açkil* (106), *êşitkil* (106), *işitkil* (29), *tüzetkil* (138)

III. Teklik şahıs emir çekimi /-sUn/ ve /-sU/ ekleri ile yapılmaktadır: *alsun* (19), *teşilsun* (22), *tapsun* (31), *çıksun* (37), *yetsun* (104), *öltürsun* (111), *çıksu* (13), *ketsu* (41), *bolsu* (42), *içsu* (141)

Bir örnekte düz ünlülü olarak /-sin/ şeklinde geçmektedir: *kelsin* (87)

Emrin olumsuz şekli /-mA/ eki ile yapılmaktadır:

bolmayin (112), *tartmayin* (146), *sözlemeyin* (4), *közlemeyin* (4), *ayirma* (100), *tartma* (127), *turmağil* (80), *aymağil* (127), *yanmağil* (138), *yemegil* (27), *azğurmasun* (128), *buzmasun* (138), *üzmesun* (56), *tüşmesun* (142), *koymañiz* (127)

1.3.7.2. Birleşik Çekim

Fiillerin birleşik çekimleri, basit çekimli bir fiille basit çekimli *er-* ~ *êr-* ~ *ê-* ~ *i-* yardımcı fiilinin birleştirilmesiyle yapılır. Birleşik çekim hikaye, rivayet, şart olmak üzere üç çeşittir. Birleşik çekimde birinci unsur, bir şekil ve zaman eki almak suretiyle basit çekimli olan ve şahıs eki/zamiri alabilen bir fiil; ikinci unsur, sadece hikaye, rivayet ve şart şekillerinde çekimlenebilen ve birinci unsur şahıs eki almışsa şahıs eki/zamiri alabilen *er-* ~ *êr-* ~ *ê-* ~ *i-* yardımcı fiilidir.

1.3.7.2.1. Hikaye Birleşik Çekimi

a. Geniş zamanın hikayesi

/-r/ ~/-Ar/ ~/-Ur/ + *êr*di + [şahıs eki]

tiler êrdim (121), *tiler êr*di (14), *köyer êr*di (15), *titrer êr*di (16), *yürür êr*di (86), *korğar id*i (16)

Olumsuzluk şekli /-mAs/ + *êr*di + [şahıs eki] şeklinde yapılmaktadır:

kaşuşmas  rdi (16), * utulmas  rdi* (16), *yavuşmas  rdi* (16), *kelmes  rdi* (50),
k r nmes  rdi (120)

b. Ge miş zamanın hikayesi

/-p/ +  rdi + [şahıs eki]

turur yardımcı fiili d ş r lerek yapılmıştır:

k tip  rdim (101), *k kertip  rdi* (110), *t gip  rdi* (15), *i ip  rdi* (52), *k lip  rdim* (117), *k lip  rdim* (118)

c. Gelecek zamanın hikayesi

/-GAy/ ~ /-KAy/ +  rdi + [şahıs eki]

bol ay  rdi (97), *bolma ay  rdi* (97)

1.3.7.2.2. Şart birleşik  ekimi

a. Geniş zamanın şartı

/-r/ ~ /-Ar/ ~ /-mAz/ +  se + [şahıs eki]

ister ise (23), *k lur  rse * (85), *k rmes  se* (103)

1.3.7.3. Partisipler

İsim-fiil ya da sıfat-fiil olarak da bilinir. C mle i inde fiillerin isim veya sıfat g revinde kullanılan şeklidir. Metinde tespit edilen partisip ekleri şunlardır:

/-GAn/ ~ /- An/

k l an işi (14), *ay an s z   e* (54), *yazıl an gul* (91), *a ar an başi* (108),
piş an  z m (14), *tap an huzurin* (51), *bergen lezzeti* (38), *kelgen yolum e* (95)

/-r/ ~ /-Ar/ ~ /-mAz/

k rerge (135), *isterge* (30), *k yer ot* (136), *a ılmas  un e* (22), *tapılmas s hb ti e* (122), *k r nmes cismdin* (13) *k runur şekli* (83)

1.3.7.4. Gerundiumlar

Zarf-fiil olarak da bilinir. Cümle içinde fiillerin zarf görevinde kullanılan şeklidir. Fiil kök ya da gövdesine getirilen gerundium ekleriyle oluşturulur. Metinde kullanılan gerundium ekleri şunlardır:

/-A/

bara (77), *bile almas* (94), *koya* (104), *kuya* (136)

/-bAn/ ~ /-ibAn/

étiban (11), *çıkıban* (82), *deben* (27), *yürüban* (109)

/-GAlı/

sorgali (80), *yetkürgeli* (86), *körgeli* (121), *tapkali* (83)

/-GAndA/

soriğanda (94), *körgende* (87)

/-GUnçA/

bolmağünçe (44), *kelgünçe* (89), *yürgünçe* (98), *bermegünçe* (4)

/-mAy/

koymay (11), *çıkımay* (15), *tapmay* (23), *karamay* (86), *yetişmey* (46), *köymey* (61), *kemetmey* (93)

/-mAyin/

almayin (21), *salmayin* (92), *tapmayin* (135), *içmeyin* (1), *yetmeyin* (34)

/-(i/U)p/

tégip (20), *körüp* (70), *koyup* (88), *barip* (87), *yasap* (6), *tilep* (18)

II. BÖLÜM

METİN (TRANSKRİPSİYON)

[1] Bismillahir rehmanir rehim

Hemd[-i] bihed ve sitayiş[-i] bi'eded ol şah[-i] ehedge, ecz niyaz bişumar allahus-semedge fida bolsun hanman belki ikki cehan ol zatga kim, işk ve muhebbetnamesini anıñ ati bilen arayış kıldım, ta işk tağidin beden bağıge nesimi yetmese, köñül gınçesi tebessum etmes. Sidq yağidin köñül çırağğa kuyulmasa, ihlas fitlesige işk otiniñ şerari tezellum etmes. Me'rifet çumagidin arif ayağıge renc yetmese, şikencesi tekkellum etmes. Muğanni kanun kulağıni tabğa sera-ser keltürüp, başidin ayağıge beraber tüzüp nevahte kılmasa, buzuk terennum etmes. Köz bulağıdin su içmese, husn bağıniñ guli kökermes ve husn guli açılmasa, nezer bulbuli nêgaran bolmas. İştıyak badesin nuş etse, vesil şerabin içmeyin kalmas ve fıraç humçesi cuş etmese, visal ayağın isteyin tapmas. Eger deva tiler eşeñ ehl-i derd bol. Zeif kulfetidin renggi zerd bol. Eger kişi derdmend emes, tebibke hacetmend emes. Olki, rencniñ esiri emes, söziniñ te'siri bolmas.

Béyit

Beyan-i işk-muhebbetni ibtida kılayın,

Nişan-i méhnet ile sözni intiha kılayın.

[2] Eini, aşık muhebbetsiz bolmas ve muhebbet méhnetsiz. Luğme tuzsiz bolsa, bolur lezzetsiz. Muhebbet tatlıg érur, méhnet aççıg. Emma muhebbeet işidin méhnet tapğusidur her neçe bolsa kattıg. Muhebbet ve méhnet bir suretde körünür, herfidin 'muhebbet', 'méhnet' bolur. Nukteniñ serfidin 'muhebbet' – yumşaglık érur, 'méhnet' – kattıglik. Andagki, kattıglikdin peyda bolur tatlıglik. 'Muhebbet' bilen 'méhnet' – nuktedin ayrilur, eger nukte ayrılmasa söz kaçan yarilur. Nukte misli yükdu, suret herf. Manend barkeş yükini gahi üstün, gahi astin, barkeş üstige alsa – méhnetdur, astıga alsa – rahat. kaçan merhem koyar tende bolmasa cerahet.

Nezm

Biliñ, mēhnetke özin saldi dēhқан,
Ėkin cayi üstide ta çekti köp can.
Ayağı ħar-u ħesdin boldi rencur,
Bu aççığ işlar aħir boldi gencur.
Tikenniñ zehmidin қanlar saçıldı,
Körüñ, bağida aħir gul açıldı.
Muhebbet bolmasa, mēhnet kerekmes,
Şecerde mēve yoқdur, şağ ėgilmes.

Muhebbet – tuhfe-i me'suқ ėrur aşıққа ve mēhnet luқma-i metlub ėrur sadıқға.
қelb bilinmeki mehekдин baran kēlinmeki felekдин. Ebr neysan eşikin saçmasa, [3]
sedef aғzin açmas. Aftab tulu' etmese, zulmet kaçmas. Sedef istemek (din) ġerez –
durdin, қара таş baғrida le'l olmaқи – nurdin. Ėerez, rahet hem andin, mēhnet hem
meskenet hem andin, devlet hem esil durefşanlıқ barandin ve nur efşanlıқ ħurşid-i
tabandin.

Bēyit

Eger su bolmasa gullar açılmas,
Sedef yarılmasa durlar saçılmas.

Ey binişan, cumle-i alem sēniñ nişaneñdur, bu ayet mezmuni birle: 'Se nurihim
āyâtinā fî'l-âfâki ve fî enfusihim'¹. Ey bizeban, cumle-i alem sēniñ zebaniñdur, bu
hedis guvahlıқи birle: 'El âlemü kelimatillāhi Tealā fatihen'² muhafetenet sendin ve
'layihen' fikret hem ve 'zabiten' himmet sendin ve 'zayıken' şurb-i қurbet hem ve
'lamien' nur sendin ve 'cam'en' huzur hem ve 'baligen' kudur sendin ve 'rayihen'
surur hem ve guyalıқ tiliniñ kemali sēniñ қudretiñdin. İlaha, bun tekellumumge

¹ 'Qur'an kerim', milletler neşriyati 1986- yil neşri 478- bet. Sure Fussilet.

² 5- ayet.

nutkuñ deryasidin su kirküzgil ve ğunçe-i tebessumumge lutfuñ badidin buy
yetküzgil taki sendin reyêh êlteyin ve sözni serêh aytayin.

Béyit

Bu köñlüm baĝida gullar açilsun,
[4] Vucudum kanidin durlar saçilsun.
Açilsun leb bu sözge lale yeñlig,
Tökülsün dur tenimdin bale yeñlig.
Maña méhriñ şerabidin nesib et,
Yüzüm rengini ol su birle sib et.
Açilip bezm içide gul bolayin,
Ayitip nokteler bulbul bolayin.

Taki tekellum husniĝe sêniñ zikriñdin perdaz bermegünçe husn suhen taban
bolmas ve köñül giriylari tebessumge. Sêniñ fikriñ baĝidin nesimi tegmese, leb
ĝunçesi hezan olmas. İşķ-muhebbetniñ zori sözniñ kesretidin me'lum bolur ve ins-
ulfetniñ huzuri közniñ hesretidin mefhum bolur. Taki ħuda-yi tealaniñ zatida cemal
nemayişi ve husn arayışiniñ işķi huveyda boldı. Sebeb beniş cemal ve hesab danış
hal nur-i Muhammedni peyda kıldı. Mirat-i Muhammedni öziĝe sıfat-i sermed üçün
zuhurĝe keltürdi ve aniñdin burun aniñ mislida çendan hemnam ve aniñ kısmida
çendan suret-i gulfam durĝe yetkürdi. Akıbet, her kıysini bir revişde maķsudĝe
yetkürdi, napedid kıldı. Muhammedni bir işda mehmudiĝe êltürdi. Teleb esir
muşeyid kıldı. Andaĝki, ay-yil kemalĝe yetmegünçe yene ilgerilikke ve şikestelikke
ķedem koyup, özin edem kılmaydur. Ğerezde dil bérdi, gulini hicab kıldı. Ayine her
ayine biniķab bolmaydur. Meķsed ol êrdiki, söz cevheriniñ bibehalikida ve öz
gevheriniñ ħudnemalikida êrdi. Teñri Teala hem dostiĝe name furķanni yiberdi:

‘Errahmânu [5] allemel – Kur’an’³. Beyan-i vird haldurlar: ‘İnnallahe cemilün ve yuhîbbül-cemâl’⁴dur.

Nezm

Köñül can birle izder bir yüzi gul le’l-i kınd olse, çeraki saf dillarni öziğe teñri hem izder.

Yüzin kereşmesi êrdiki elge faş etmek, bu şive birle cehan tel’etin kıyaş etmek. İlaha, tilimge vesfîñğa layık söz eta kıil, ğeyri sözlemeyin ve husnuñge müvafık köz nema kıil, ğeyri közlemeyin.

Nezm

Dilim kııflıge lutfuñdin kıuşayış,
Yetürgil, yetmesün teb’imge kahiş.
Yarattıñ bendeni me’bud nemalık,
Maña söz ber arığ hemdiñge layık.
Bari kıullukda kıil bendeñni sadık,
Mèni kıılma, ilahim, ğeyri natık.
Köñül levhini, ya reb, eyle şuste,
Muhebbet hettini kıilgil neveşte.
[6] Ğemiñni kıil maña her yerde hemdem,
Tilimge işk lefzin eyle merhem.
Ğemiñdin özge, ya reb, ğem kerekmes,
Yeter derdiñ maña, merhem kerekmes.
Mèni sal mehribanlık bağıñ içre,
Açıl, ey, lale yeñlik dağıñ içre.
Kışide yok sèniñ derdiñ, kèsekdür,
Kim olse işksiz, bişek eşekdur.
Cehanda işk èli durr-u guherdur,

³ ‘Qur’an kerim’, milletler neşriyati 1986- yıl neşri 532- bet. Sure Rehman 1- ayet.

⁴ Alla güzeldür, U güzellikni yahşı köredü.

Muhebbetsiz kişi, bil, muhreherdur.
Sèniñ fezliñ èrür alemge yeksan,
Veli işkiñ evame bermegey can.
Maña işk içre, ya reb, bergil ihlas,
Bèrip ihlas özüñge eylegil has.
Köñül öyini derdiñge imaret –
Yasap, ğeyri ğemiñni eyle ğaret.
Köñülge derd - daru-yi şifadur,
Fırağ ehligè ol cezb-i liğadur.
Nesib etkil maña işkiñ şerabin,
Heram et ikki alem hurd-i ğabin.
Elifdek kıl mèni işkiñ ara tüz,
Feali nardaniñ riştesin üz.
Yarut köñlümge işkiñniñ çiragin,
Çıkar andin yèneniñ dard-u dağın.
Mèniñ behtimni uyğat uyğusidin,
Mèni kütğar cehanniñ kayğusidin.
Muhebbet behridin er ab zevkim,
Nem olsun su bile ol teht-u fevkim.
[7] Sèniñ yadiñ seğerde bolse, cennet,
Èrür cennet sèniñsiz derd-u mèhnet.
Cemaliñ bolmasa guldin nè ğuşluk,
Sözün yok elge bulbuldin ne ğuşluk.
Sèniñ derdiñ èrür canimge rahet,
Ğemiñsiz yetkürür merhem cerahet.
İşitmes ğeyr-i nutkuñni kulağım,
Cemaliñ yok, ağar közdin bulagım.

kaşınısız yoktu korkunçım kılıçdin,
Cehan kaygusini kıl fariğ içdin.
Közün vesfini zakir eyle lebke,
Lebin şurbi için salgıl telebke.
Könlül murgge zulfuñdin selasil –
Salip birk eyle, kıl husnuñge sayil.
kaçan def olğusi hedsiz humarım,
Teleb şurbge yok hergiz kanarım.....

berdim. Ol vechidinki, ‘Kitab-i gul-i bulbul’ nezerimge yetti. Könlül murgge tetebbu’ge pervaz etti. Bu pişe gulğulesidin ve endişe bulbulesidin tekellum suyi endaz etti. Bu sebebdin hametilini nem kılıp, name merze’sige zem kılıp, durlar saçıp, gullar açtı. Nêçünki, söz işk tecellisidin êrdi, name mehellesige keltürdüm ve uşşak keblesige bu kelimeler cemilesi yadkar bolsun. Bu hediçe-i gulzarni ve huğke-i durr-i barni tabite eylep, fesihelerge rabite kıldım. Bu kitabge ‘Muhebbetname ve Mèhnetkam’ at koydum. Eger kişi sahib-i tasnifiniñ kelamin eşitip, namin bileyin [8] dèse, mechul qalmasun, me’lum bolsun ve mubhem bolmasun, mefhum bolsun dep, hedef namimni ve teref mekamimni teyin kıldım kim Muhemmed İmin İbn Hıacemkuli ve azadeler bağıniñ bulbuli ve mèhnet tağıniñ guli ve muhebbet uçağıniñ küli ve dustdar teriçe-i helase-i Ehmed ve bende-i evlad-i Muhemmed Kaşfer Layetdin, Tazgun Dehi, Pirhidayetidin Hali, Azgun Rehidin kışlağı bağıçi ve mensebi hem bağıçi ve sani çirağıçi ve salisa kebabçı. Bu işlar ve bu revişler zubde-i peygember zadeler ve şeh azadeler devridedur.

Nezm

Êrür bağı mehtari kışlağı bağıçi,
İkinçi mensebi êrdi çirağıçi.
Kebabçilik yine bir mensebdur,
Kebab kılmağ hacemniñ metlebidur.
Eger evlad-i peygemberge kuldur,

Bölek helk içre guya taza guldur.
İradettin erür erge se'adet,
Asig etmes iradetsiz siyadet.
Hudaniñ lutfidin bulgaç inayet,
Nesib oldi aña pir-i iradet.
Kişi pir işikige vabeste boldi,
Hudaniñ lutfiğe peyveste boldi.
Ezazil boldi ta ademge serkeş,
Hudaniñ kehridin her dem yéter geş.
Mela'ik bari baş koydi zeminge,
[9] Vida etti ular heşm ile kinge.
Kişi kıl bolsa heç emrin buzur mu,
Köñöldin mēhr kullabin üzer mu.
Muhib oldur – ne'ş kıl dēse, kılmaq,
Teği kılme dēgen işidin tēyilmaq.
Eceb kuldur buyurmas işini kılse,
kaçan kalğay pütün taşke çaķilse.
Eger işķ içre sadıķsen, ani bil,
Eget ot içre kirgil dēse kirgil.
Beher suret aniñ köñlini alğil,
Aniñ kurbı 'inanin kolge alğil.
Eşitkil bu 'inayet-i helilni,
Nē yeñliğ tutti ferman-i celilni.
Hudage berdi kull-i ihtiyarin,
Betehķik etti ot içre ķerarin.
Özin tapşurdi hey-yi layemutge,
kaçan kim atti İbrahimni otga.

qilip isbat aşiklikni ol qul,
Ol etti otni bu qulge kızil gul.
Bu sirni aňlagil, ey pir-i berna,
Eger bolsaň zemir-i saq dana.
Eger bolsaň helilullah yeňlig,
Ne hubdur çün felekde mah yeňlig.
Helildek bolmasaň izdep celili,
Ne yaqsidur aniň bolsaň zelili.
Eger ol bolmasa bir dustdari,
Tapip bol gul tenide misl-i hari.
Maňa sidq ile qilgil aşnalik,
[10] Bu işdin tapqasen şayed razilik.
Eşit, bu sözni fehm et işk işini,
Ayagin tapmasa izder izini.
Körüň Mecnun işin, Leyli itige –
Tevazular qilip söydi kötige.
Bu Mecnun etti isbat işk-i Leyli,
Bu hurmet erdi Leyliniň tufeyli.
Çekip Şirin üçün mehnethi Ferhad,
kazip tağ yol, qilip Şirinni dilşad.
Bolup taşğa metin urğan mehelli,
Muňa Şirin cemalidin tecelli.

Eger felek qara gilemin keyip bağlar kebi bağrini dağlar qilmasa, işret neğmesige aftab rehmet temgesini körsetmes. Taki aftab şu'le riştesini bafeste qilip cehange hulle keydurdi. Hemme zulmati nurane boldi. Cevr-i zulmat bolmasa, hur-i rehmet cemalin aşkar etmeydur. Rahet kelse, mehnethi qerar etmeydur. Emma qara taş

olmasa, behasi sehl olur. Le'l olmağı aftar tabidin, cehl olmağı mue'llim 'itabidin.
Emma taşğa aftar tağ perdeside tabiş kılur, emma kebabni otke yırağ tutmasa ne
kebab kalur, ne niş.

Nezm

Ki mehr-i cernal barçege berdi kernal,
Tört perde yüzige tutti, körsetti cernal.
Nan tüşse küyer otge, pişar tabişidin,
Biperde körerde kün yüzün kılma heyal,

[11] Ye'ni bivasite rabite bolmağ mehal, bağidin meve hasil olmas kişi
koymay nehal. Suni zerfge alip içerler, kaçan ağızge ariğ açarlar.

Nezm

Suni hem (alur) hevznîñ kırığıdin,
kaçan alur deryanıñ orte yağıdin.
Huş devlet érür bir gul-i re'nasi bile
Can alse anıñ le'l şekkerhasi bile.
Emma étiniñ izige sürtüp yüzini,
Can berse ne hub husn-i tamaşası bile.
Her kim tilese nezer eylerge cernal,
Ol kılğusidur hecr oğı atmağni heyal.
Hicran elemi yetmeguçe işk elige,
Gul oğrisidek bilur mu ol kedri visal.
Bulbulni tiken gerçi cerahet kılse,
Merhem étiban yüzini pütkey yarasi.
Gul açti tenim bağı cefa taşı bile,
kaşı bu canım kestide yoldaşı bile.

Bulbul kıliban vefage cefa tapti evez,
Gulniñ tikenin suğardi köz yaşı bile.
İlahı, Hirketini şad kılgil,
Muhebbet ehli içre yad kılgil.
Ularniñ suhbeti içre tatip mul,
U bolsun derd-i işk ilkide mektul.
[12] Hezaran şukri ol şah-i hukemge,
Köñülge işk otin salğan egemge.
Maña işk oti saldı kıblegahim,
Cemali fikrini kılgil nigahim.
Salipsen işk kullabin boyunge,
Mêni tıfl-i gemiñ saldı oyunge.
kılip işk êliniñ kebrige tedbir,
Salipsen helke-i gem birle zincir.
Yiberdiñ işksizlarnı edemge,
kaçan rehm eylediñ sen işki kemge.
Yaratip işk, erz ettiñ felekke,
Zemin-u tağ, behr-u hem meleke.
Zemindin özgesi kılmay tehemmul,
Zeminge işk nekdin boldı mehmul.
kılip ta işk tehmirini suret,
Bêrip husn-u melahet birle ziynet.
Yüzidin gul, lebidin günçe kıldık,
Sebeb işk êrdi, ani munça kıldık.
U gulge berkitip koyduñ kulağ at,
Çıkardıñ suviğe közdin bulağ at.
U suret terhini çün gulşen ettiñ,

Gul-i ğemdin tümenmiñ ħirmen ettiñ.
Hezaran serv ol baĝiñde ündi,
Tümenmiñ ħumr aniñ şahıĝe ħondi.
[13] Bu gulşendin ħıķıp bad-i sebalar,
ķilip her nev'i bulbullar nevalar.
Buni añlap felek örüp üzini,
ķilur bir keçe ħun eķşan közini.
Ėerez işķ etti mevcudat alem,
Bu reng lutfıĝe layıķ boldi adem.
Köñülni eylediñ tenniñ ħıraĝı,
Aniñ suziĝe işķiñ érdi yaĝı.
Yarattiñ barĝani zikriñ ķilurĝe,
Dil-u cani birle fikriñ ķilurĝe.
Tilimni eyle atiñ birle tatlıĝ,
Saña meşher küni bolmay uyatlıĝ.
Tün-u kün eyle yadiñ bile meşĝul,
Tilim boynıĝe sal zikriñ bile ĝul.
Seniñ yadiñ bile can ħıķsu tendin,
İki alem rizalıķ eyle mendin.
İlaha, ķılme nevmid Ĥırķetini,
Nesib etme cemaliñ furķetini.

Ne't resul ve serdefteri ehl-i ķebul

Durud-i bihed aytay Mustefāĝe,
Neĝun ummet men ol yar-i vefāĝe.
Aniñ ħismi érür ayine-i zat,

Körtünmes cismdin anıñ becüz zat.
Yumup köz cümle alem lezzetidin,
Tapip me'rac kurbet işretidin.
[14] Alıp vuslet meyidin köp eserler,
Çikip yaranğa iletip heberler.
Egerçe kevmidin köp yetse zehmet,
Tiler erdi anıñ ornıge rahmet.
Anıñde yok idi bir zerre açığ,
Bolur pişkan üzüm herb urse tatlıg.
Sedefni taş urup yençip tешerler,
Çıkadurlar yarip durr-u guherler.
Zeminni yirtip etse pare-pare,
Semed bergi ünüp bihem şumare.
Ul erdi zahiri batinde yumşag,
Nekim yağniñ tegi hem üstidür yağ.
Ul erdi cümle-i alemge rehmet,
kaçan bolğay, biliñ, rehmetde zehmet.
Ani körge bolup günçe çekilse,
Anıñ erdi huyi guldek açilse.
Tülü etse eger hürşid taban,
Bolur revşen şehir, deşt-u beyaban.
Eger yağse bulut deşt-u çemenge,
kaçan ferğ etkusi gul-u tikenge.
Ol erdi kafır-u mu'min(ge) yeksan,
Ular üçün yürek-bağrı idi kan.

Hezret-i Ebabekr-i Sidiğ reziyellahu enhuniñ medhileride

Peyemberniñ,⁵ eşit, bu Bekr Siddiğ,
Heme qılğan işige qıldı tesdiğ.
[15] Têgip êrdi burun işğ-i Muhemmed,
Köyer êrdi aniñ hecride sermed.
Heyali êrdi peygemberni körmek,
qaçan kördi nebini, qılmadi şek.
Sebeb bu êrdi ol Siddiğ atandı,
Ser-i eshab dep tehqiq atandı.
İdi hırşid peygemberge ol subh,
Aniñ feli idi mehmud emes qubh.
Yetişti subh, kün nurini saçtı,
Bu iş yeñlig nebuvvet işkin açtı.
İdi eshablarniñ ibtidasi,
İdi hem muqtedasi, hem intihasi.
Çıqip kün şerğ ehmeddin tañ attı,
Yürüp ol şam Ebu Bekr içre patti.
qılur êrdi hefi zıkr ol tün-u kün,
Yürek-bağrı idi bir yan, közi hun.
Kişi tutse kebab otge, söz uşbu;
İsi çıqmay, süyi çıqmay qalur mu.
Muniñ mehfı işin bildi isidin,
Yeneler tapmadi aniñ işidin.
İlaha, Hirğetiğe işğ bergil,
Aña bu Bekr işidin sidğ bergil.

⁵ Tekistte 'peygember' dep elinğan. Klassiklerimiz vezni közde tütüp, bu sözni bezide 'peyember' depmu alğan. Katip özgerken dep qarap tüzettuq.

Sëniñ yadiñ bile bolsun, òlsun,
Sëniñ otuñ bile köysun, tozulsun.

Hezret-i Umerul- Faruķniñ medhileride

Helife êrdi, bil, ikkinçi Umer,
Edalet üzre manend-i şir-i ner.
[16] Cuda eyler idi batilni heķdin,
Delalet keltürüp rebbil feleķdin.
Muniñ devride heķ-heķ êrdi bilgil,
kaçan şamil idi heķ birle batil.
Kêçe-kündüz bile kavuşmas êrdi,
Heķ-u batil bu reng yavuşmas êrdi.
Muniñ kün titrer êrdi heybetidin,
Niçun kim zahir êrdi hey butidin.
Bu şehge özge gem yok êrdi gemdin,
kutulmas êrdi ol dem uşbu gemdin.
Körüp korkar idi ani şir-i ner,
Yok êrdi tu'm ara mundağ şirin er.

Tecavuz etmedi heķ emridin kıl,
Buyurdi barçe elge emridin kıl.
Umerniñ hulķi huş êrdi huçeste,
Buzup batilni kıldı heķge çuste.
İki alem sözini êrdi teşlip,
Dedi heķ emrini kılmaķge şeşlip.
Fena boldi tün-u kündin talaşip,

Harip ol reg batildin talaşip.
İlaha, Hirketini kılme batil,
Kerem eylep eta kıl dilrebatil.
Heberdar ol nefes ta çıktı lebdin,
Tüzük tut emrni, ya çık telebdin.

Hezret-i Hilim Usman reziyellahu enhuniñ medhileride

Heya-vu hilm ara kuh érdi Usman,
Çekip can helk üçün cem' etti kur'an.
Aniñ vesfide sözniñ ibtidasin,
Tapalmam, ne bilgum intihasin.
[17] Çikip yürse bu Usman, bil, semada,
Feristeler hicil bolğay heyada.
Muña el kaçça işlar kılse kattıg,
kaçan tatlıg lebidin çıktı aççıg.
Bu érdi barçe mu'minge sarıg yağ,
Yaman sözni kötermekke ağır tağ.
Muhemmed berdi aña ikki nurin,
İkki közdek körer érdi huzurin.
Kelam-i heğ üze ol berdi canin,
kızıl kan birle reng kıldı kelamin.
Vereğler üstige kani saçıldı,
Meger gulşen yüzide gul açıldı.
Yığip heğ sözini taptı şehadet,
Kişi tapқан mikin mundağ se'adet.

Yok  rdi  ek, beteh ik ol idi lum,
Bu yerde boldi m hr ebr astida gum.
Bu  u  nageh be a mulkige u ti,
 ara gu boldi m hri,  em'   ti.
 laha, Hir etini  k z  ara in,
Bu ye lig  er  ti bastur aya in.
Yarut il k  lige m hrin  ira in,
Cemali  birle def' et derd-i da in.

Hezret-i Eli Keremellehu vechuni  medhileri

Eli  rdi, bili , m hri vilayet,
[18] Yarup andin heme mulk-i hidayet.
Tapip  uvvet ani din ehl-i  lam,
 irip... alip ilkige  em am.
S rt p kufr ilini fil-i de andek,
Buzup sefleni hem  ir-u jiyandek.
Bulutdek g rkerep kirse uru  e,
 a indek tegse er bar mu turu  e.
Ya indek sa ilip... ehl-i  ani,
 a an  aldi birini  tende cani.
 apip her yan urup ol o ni-sol e,
Alip bir lehzedede me sedni  ol e.
Se avende idi derya mesellik,
    kl kde idi le'luye seld k.

Tilep heş yoliğe duşman başını,
Béríp ol şir şaytarmay şaşını.
Eger on kün lebigе tegmese nan,
şaşan tapti yémey ol şildi éhsan.
Egerçe bir derem yok, kim tiler pul⁶,
Bérur érdi aña oğlin şilip řul.
Seřa babida ol er érdi yekta,
Geza içre muña yok érdi hemta.
Eger koyse şedem ol er yérige,
şilur érdi pisend ol yer pirige⁷.
Bilursen mu meniñ üstümde kim bar,
[19] Şerafetde meniñ mislimde kim bar?
Ebu Bekri, Umer, Usman üçün dan,
Biliñ törtünçisini şir-i Yezdan.
Bu tört er érdi şurşid-i heķiķet,
Bir érdi can, ger tört érdi suret.
Bu tört er husnidin tab etti şurşid,
Éřitkil, bişek érdi nur-i Seyid.
Érür lefzan aytmaęanlıkęe beş kün,
Tuğar, bilgil, betehķiķ künde bir kün.
Heķiķet nuridin kõñlin yarutķan,
Bu beş erni bilur bir cism, bir can.
Egerçe zahirida beş érür at,
Cuda érmes érür batinde bir zat.
İlaha, Hirķetini şilme nevmid,

⁶ Esli nuşıde bu söz 'bil' dep yazılęan. Katipniñ sevenliki dep qarap tüzitildi.

⁷ Esli nuşıde bu söz 'yérige' dep yazılęan, tüzetildi.

Bu beş er nuridin ta etti ummid.
Muña bergil bu beş er şem'idin nur,
Bu beş deryadin alsun ilkige dur.
Kerem kılğil eliniñ himmetidin,
Mëni kılğil oşul şirniñ itidin.

Ağaz-i kitab-i 'Muhebbetname ve mehnetskam' ve hulle-i
bistedam ve şikeste-i cam, 'evvelahu vesvesun ve ahirehu
iflasun'⁸, muhebbetdin nesilar tevellud kılur, mehnat ne işke aid
bolur, ol sirni eyan ve ol sözni beyan kılmağda, biliñkim tört
huruf érür lefz-i muhebbet, her herf bolur bette kısmet.

[20] Biliñ, tört herf érür lefz-i muhebbet,
Aniñ her herfin ettim heft kısmet.
Beyan eyley bu me'nilerni, bilgil,
Nëçük érken kılak salğil, eşitkil.
Biri: cange tégip 'mim'i çumağı,
Muhebbetniñ bolur andin bulağı.
Aqızğay dedı yaş ornida kanlar,
Bu mehzun nale örter heste canlar.
İkinci: Me'nisidur: mubtelalıq,
Bu işdin ihtiyar etmes cudalıq.
Teleb derdi bile vabeste bolmağ,
Fekir-u ajiz-u dilheste bolmağ.
Üçinciniñki: ger niş-i melamet,
Muniñdin işk eli iltmes melalet.

⁸ Vesvese bilen başlinip, gunağa pëtiş bilen ahırılış iş – hedıs.

Melamet işk murgî bali bolğay,
Niçün bu mal anıñ iğbali bolğay.
Çeharum zahir-u batin muvafîk –
Bolur, ger bolmasa derler munafîk.
Munafîk öldürür kim ikki sözler,
Muvafîk ikki alem biri közler.
Beşinci: yar cange muruvvet,
kılur can-u dilidin qedr himmet.
Bu işdindur muhebbetniñ revajı,
Yarur bu otdin aşıkniñ sirajı.
Bolur altinci derd-u gemge munis,
Bu gem altun kılurki bolse ol mis.
Bu yolda derd-u gemdur kimyager,
Bu işdin işk elidur gemge çaker.
[21] Yetinci: Muttesil vesil içre bolmaq,
Bu dergah içre hâk bolmaq, yok bolmaq.
Cudalîk fikrini köñliñge salme,
Muradıñ almayin hesretde qalme.

Yene bir herfniñ işkin açayın,
Ol öyde ne erür alip çıkayın.
Saçayın işk eli alge yekser,
Anıñdin kim teleb qilğanin iğler.
Muhebbetniñ ikinci herfi ‘h’⁹ dur,
Muni şerh eyleyin me’nisi nedur.
Muniñdin hem açay yette deriçe,

⁹ Bu yerdeki ‘h’ ereb elipbesidiki ‘h’ herpini körsitidi.

Kirip istey, tapay behtim bariçe.
İşitkil 'h' heyati can bağışlar,
Eger küz kılse barandek bağışlar.
Saçar baran, açar gul yer yüzide,
Bu yeñlig can heyati höl közide.
İkinci: Hilm érür tağdek ağırlik,
kaçan serkeş bolur bir yan bağirlik.
Sümür mēhnet şerabin ēnçe aççığ,
Bolur tuz üsti aççığ, asti tatlig.
Üçincidur: heya mulkini almak,
U yüzdin özge yüzdin közni almak.
Uyat bolğay bolup köñli çeginler,
Uyat bolğay kılip reşkin kinler.
[22] Çeharum: dayima hesret yolide,
Bolur ağzi anıñ ne ger qolide.
Bekitmes dilrebasi zıkr-i balin,
Eger ister dilarami cemalin.
Beşincidur: heyalı hezzidin hoş,
Neçuk kılğay visali camidin nuş.
Hemişe gul yüzün tebirin¹⁰ etkey,
Lebidin telğ, umrin şirin etkey.
Erür altinci hazirlik bu işte,
Rıza cüyendeliğdur her revişte.
Yetinci: yardin yetken hekirlik,
Maña bolğay şehinşehde fekirlik.
Gedaliğdur bu yolniñ ibtidasi,

¹⁰ Bu söz esli nushide 'tedbiri' deb hata köçürülgen. Tüzitildi.

Heqaret kesbê ter işk intihasi.

Yene bir herf durrin sifte eyley,
Açılmas günçeni şukufte eyley.
Köñül durci asilsun, dur teşilsun,
Tèrip hublar kulağge asilsun.
Muhebbetniñ üçünci herfi 'b'dur,
kaçan durci muhebbet êrdi bidur.
Biliñ 'b' nuqtesini durr-i gèltan,
Köñül murgige ol durni kılıp dan.
Çokup bu murg ol dannı, tutuldi,
Tutup bend ettiler, kaydın kutuldi.
Çakıp bu durni hem yette kılavin,
[23] Tèşip her durni bir yifke ilayin.
Birinci me'nisi derd-u beladur,
Salip otqa, gahi otdin aladur.
Bela – işk ehliniñ ilgamçisidur.
Bu yol dermandesiniñ kamçisidur.
İkinci: bendelikdur eyş-u gemde,
Emes huş eyşde, gemkin elemde.
Biri, sungay rizayı hekke bende,
Lebin zahir yumar, batinde hendu.
Üçinci: behremend bolmak telebdin,
Bu işni koymağay can çıkse lebdin.
koyar cuz bendelikdin özge işni,
Tiler mu yardin özge kişini.
Êrür törtinci: bil, dayim bukadur,

Eger me'suk işki mutekkedur.
Közidin durr-u mercanlarni bisyar,
Töker veslige kim bolse heridar.
Beşinci: ilgeri istep tapar bab,
Yilandek eylegey ol bab ernab.
Kişi ister ise öyniñ huzurin,
İşik tapmay körer mu husn nurin.
Eşit altıncisidur, baqi bolmaq,
İcip baqi şerabin saqi bolmaq.
Beqa tapmaq işin kılsañ fenadur,
Fena yokdur, beqa kaydın bekadur.
Yetinci: bestelikdur, yok üzölmek,
Üzölmekdin – çigilmek, yok tüzölmek.
[24] Tügün bolmay deseñ hergiz üzölmek,
Tügünlüktin yazilip hem tüzölmek.
Beladur işk behri durri nabi,¹¹
Muhebbet lefzi pütmes yoktu tabi.
kılay ey dil, yene birniñ sifati,
Bu törtinçi hurufniñ 't'dur ati.
Muniñ hem yette türlük me'nisi bar,
U bağıniñ hem ne yeñlig mevesi bar.
Kirip bu bağ ara meve tireyin,
Susagenge alip çıkıp bireyin.
Birinci me'nesidur: tevbe kılmak,
Telep cuyide su yeñlig aqılmak.
Emes tevbe kılip ol kişi yangay,

¹¹ Bu söz esli nushide deb hata köçürölgen. Tüzitildi.

Huşkdin su taşıp aldida yaķķay.
İkinci me'nisi tenziyedur, bil,
Köñüldin ħari ħaşakin aritķil.
Ki ol öyni pak etmek hem süfürmek,
Bes andin öyge meħmanni kiyürmek.
Üçinci: işķ eli tedan kerekdur,
Gerez suret içide can kerekdur.
Her işde her kişide yok heķiķet,
Ol işķe olturuşķe ķilme niyyet.
Êrür törtinci: terk etmek dil-u can,
Cehan-u ħanumanni budur iman.
Kişi ta birni ķoymay, birni tutķay,
[25] Bu birisi ķařıķe ķaydin yavutķay.
Beşinci me'nisidur, añla, tenbih,
Baraber ķayda bolsun baķ ile teh.
Ĥilafi heķķe yekser bolma biħuř,
Helal olse çıkar ehli Salur ķuř.
Êrür altinciniñ me'nisi teslim,
Eger alsañ dil-u can birle te'lim.
Birevdin özgege egseñ boyunni,
Emes teslim uyan, ķoyķil oyunni.
Te'essuf êrür ta tapdi behre,
Yene tapmak üçün yarilse zehre.
ķaçan tapķanni ilkidin yibergey,
Ĥumar alude mey içķey, tirilgey.
Dêmes talip ênķe tapsa tekelluf,
Yene ta ķilmase ķilķay te'essuf.

İlaha, Hırketini eyle talib,
Visal isterge kıl işkini galib.
Muniñ kec işlerin lutfuñ bile tüz,
Terehhum eyle meksudiğe yetküz.

[26] ‘Narullahil – mûkadeh elleti tettet’iu elel - efide’¹², Bu ayet mezmunidin işk oti şerare kılip aşık terefge ezare kılip, ne suretde yad kılatur ve ne sifende tecelli kılatur. Aniñ beyani ve ol serverniñ ‘inayeti ve inani ademge gendum tel’etidin işk tégip, bëhişt işretini terk étip gendum mēhnetidin meksetke yetkeni

Nezm

Êşit, ey dil, uzatti dest-i kudret,
Muhebbet hanesin eyler iradet.
Yigip ruy-i zemindin muşt tufraq,
kılip hallik bu tufraqni uşul taq.
Yağip nekm ebridin durr-u guherler,
Bu durdin nem kılip ta kildi peyker.
Yasap bir muştı gildin şem’-i enver,
kılip heq işkiğe bu gilni mezher.
Bu teyre tenge canni kildi çün şem’,
Bu nurdin revşen boldi çeşm, til, şem’,
kulaq fehm etti, til hem sözge kirdi,
Êşit körmek ziyasi közge kirdi.
[27] Bu ten birle eziz can boldi peyvest,

¹² ‘Qur’an kerim’ 104- sure, 5-ayet. Me’nisi: U Allaniñ otidurki (elimi) yüreklerge yetidü.

Elestniñ ve’desige sundi til dest.
Turup adem, dèdi: elhemdulillah,
Cevap aydi terehhumdin oşul şah.
Bu tenge ruh din heķ berdi ziynet,
Bu muşt-i gilni heķ le’l etti ķiy met.
Egerçe her nêçük alem yaratti,
Belalîķ işķ üçün adem yaratti.
Dèdi: birlik maña u padişahlîķ,
İkilik bendege vehm-i gedalîķ.
Deben Hevvani Ademniñ tenidin –
Alip, helķ etti, teñrim çep yanidin.
Birini birige çün ķildi mehrem,
Ėem-u rahat künide boldi hemdem.
Nêçe kün ikisi alemde yürdi,
Ki bir kün seyr-i cennetke buyurdi.
Kirip cennet içige ķildilar seyr,
Bulardin başķe munda yok idi Ėeyr.
ķaçan emr eyledi: ‘cennetke kir’ dep,
İkev seyr ile cennet nê’metin yep.
Ve lêkin yêmegil gendumni hergiz,
Yêseñler bolĖusi ķehr-u Ėezeb tiz.’
Dèdi teñri bular uçmaķķe kirdi,
Beğayet nê’meti kôp baĖķe kirdi.
ķilip teñrige her dem hemd-u minnet,
ķilip andağ temaşa seyr-i cennet.
Yediler mund[a] her türlüķ Ėezani,
Be nageh kôrdi gendum canfezani.

Y tip boyi mu a gendum isidin,
[28] Feramu  boldi he  emri i idin.
Tecelli i   gendumdin dure  an,
 ilip, Ademdin aldi e l ile can.
Emes gendum idi ol dane-i i  ,
Sedefdin p tmegen durdane-i i  .
Bihi  de bar idi her nev'i n met,
 a an  ahlasa hazir cam-u  erbet.
Dur-u mercan-u gevher, hur-u  ulman,
Ededsiz m ve, etles ne  e elvan.
 par-u ze'feran-u 'ud-u 'enber,
Mu'etter sunbul-u  em ed, er er.
 udadin  zge kim bilgey hisabin,
Ani  din  zge kim bergey cevabin.
 a an  ildi nezer Adem bular e,
T   pti dane-i gendum nezerg e.
Yidi gendumni Adem u bu sa'et,
Bu pak  y i re ta  il ay  ebahet.
 ezeb badi  sip m hn t ta idin,
   ardılar  uvup i ret ba idin.
   ip Adem  alip seyr-i bihi  ti,
N    kim i   ili, bil, serneve  ti.
Bili  lar i   zulmin, ey yaranlar,
 ilur i   ehlini  ba rini  anlar.
Tecelli danesin  ud eylegen er,
Be asiz i   fikrini  a an yer.
Dil-u can birle zahid istegen ca,

Körün, aşıkge ol boldi seraca.
Eşitkil işk şurbi derd-u gemdur.
Ve ger ne kuvvet-i ten kayda kemdur.
[29] Kişi aşık ese cennet tiler mu,
Muhekkker bağ üçün hekdin keçer mu.
Yedi ol veht Adem dane gendum,
Köründi heşt-i gulşen mar gejdum.
Bezahir közge gendum dane érdi,
Heşiket cism Adem can érdi.
Çikip cennet atin almadi lebge,
Uyatdin zarilep tüşti telebke.
Dedi ol: ‘rebbena vu hem zeleman,
Özümdindur guneh, efv eyle menna.
kılıpmen bilmegendin seyr-i gulşen,
Bu canim bulbuli seyrige gulşen.
Men emdi şerbet-i işkîñni içtim,
Gemiñ men’ eylegen cennetke hectim.’
Uyattin teñrige kıldi munacat,
‘Reva kıñ, dep, hüdaya, cümle hacat.
Gemiñ bağıge sal cennetni körmey,
Heyaliñ şerbeti yetkür peya-pey.’
Dedi, fikr etmedi geyr-i hüdani,
Sebeb boldi bu işke işkdani.
Lebidin işk oti kıldi şerare,
Cehange ot tutaştı bare-bare.
Yürekin le’l étip, cismin kılıp kan,
Közi camida saçtı durr-u mercan.

Közidin kan akitip hunçe-hunçe,
Köñül gemidin dilidur gunçe-gunçe.
İşitkil, bu idi alemniñ hali,
Aniñ dayim lebide işk bali.
Biliñ, işk ehligе sunnet bu işdur,
[30] kaçan hec ehli bizehmet imişdur.
Eger kılse kebabni otde biryan,
Bolur pişkan sêri ot içre giryan.
Kişi rahetde bolse şad hurrem,
Emes ol işkniñ sirriğе mehrem.
Köñülge ekse kim tuhm-i muhebbet,
Körer hirmende ahır dane mehnет.
Söziñ yeklep bihişt isterge bol seğ,
Erür aşikge cennet misl-i devzeğ.
Bolur evvel behar-u ebr-i giryan,
Bes andin sebze hendan murğ-i elhan.
İlaha, Hirketiğе işkdin dan,
Nesib et, bolsun ol dil caniğе can.
Aña berme gemiñdin özge kaygu,
Tiliğе geyr-i zikriñ eyle ağı.

Hezret-i Nuh eleyhisselamge lutfе der[e]cesi meftuh bolup, işk
reyhidin ruh tapkani, hekdin ferman bolup keme çapkani, keme
suretide işk tecelli kılıp, mekam-i eslini tapkani, su üstide
cehanni tufan eylep, tufan belasidin hevф etmey, işk mulkide
eman tapkani

Nezm

Êşitkil, Nuhniñ işk-i remuzin,
Têgip işk oti tapқан derdi sözün.
[31] Aña kim işk bağıdin açıp der¹³,
Dimagin işk isi kıldı mu'etter.
Ne yeñlig işk heğdin boldi meftuh,
Ne yeñlig tapti cismi işkdin ruh.
Eyan eyley saña bu sirni, ey can,
Kuşad etse suhen ekdini subhan.
Tekellum riştesige dūr tizayin,
Bes andin name-i şerhin sizayin.
Bolup iltaf-i heğ Nuh-i nebige,
Yiberdi işkni can-u tenige.
Benageh işk mēhri boldi taban,
Bolup revşen muniñdin cism ile can.
Nēçege kıldı işk andağ tecelli,
Bu mey mest eyledi tufan mehelli.
Risalet yetküzüp kevmege ol Nuh,
Bu heyvan suyidin el tapmadi ruh.
Aniñ kevmin ķebul etmey beķani,
Edeb terk eyledi, tutti yaķani.
Tilep Nuh-i nebi heğdin belani,
Dēdi: 'ya reb, cehandın yok ķil ani,'
'Kēme ķil, - dēdi heğ Nuh-i nebige, -
Musulmanlarni sal ēltip iķige.
Yiberey kevmiñge tufan belasin,

¹³ der – qol yazmida 'dur' dep yazılğan.

qılay nabud bala, ata-anasin.
Çıqıp su yerdin heme asmandin,
qurulsun kufr  li uşbu cehandın.
Eman tapsun saña qılğan ‘itaet,
[32] ‘İtaet qılmağan tapsun helaket.’
Tutup Heq emrini çaptı k meni,
Bes andin i ige saldı hemeni.
Çıqıp yerdin yine hem yağı yam ur,
Bu alemni  i ige toldı su p r.
K terildi k me yerni  y zidin,
T gip i   oti Nuh ketti  zidin.
Bolup Nuh-i nebi mest-i ilahi,
T t ndek i   otidin  ıktı ahi.
Suda  rdek mesellik eyledi tevf,
Sudin k  lige hergiz yetmedi  evf.
  idin i   tufani qılıp cuş,
Bu tufanni  suyi e boldı ser uş.
  ip camni muhebbet boldı sermest,
Tevehhum i   zoridin qılıp pest.
qılıp canini tiyr-i i   mecruh,
 elas oldı beşerdin hezret-i Nuh.
Balı dek su i ide qıldı¹⁴  alı ,
 aşan  evf eyledi deryade belı .
Fena qıldı munu   n i   zev i,
Beraber boldı tufan teht fev i.
Sudin fehm eylegey kim bolse zinde,

¹⁴ Bu s z qolyazmıda ‘qaldı’ dep k    r l en. Mezmun  tibari bilen ‘qıldı’ dep elindi.

Tègi ve üstini teñ bolse murde.
Muni andağ tecelli eyledi gerq,
Su-mu, yer-mu ikenni kılmadi ferq.
[33] Bolup mellahi heq nuri nebige,
Bolup Nuh-i nebi kıştı elige.
kılip tufan süyi üstide seylan,
Hevada qış mesellik boldi teyran.
Erür kıştı suniñ üstide çün nan,
Keme erdi sedef, Nuh — dürr-i geltan.
Kereşme eylegendek şışedin mey,
Bu elge cilve kıldi Nuhdin hey.
kılip Nuh-i nebini işk sermest,
Keme ehlin¹⁵ kılip ca mey kılip pest.
Keme erdi körinür közge zahir,
İdi me'ni elige işk tahir.
İçürdi Nuhge Heq kuhne meyni,
Aniñsiz körmedi ol hiç şeyni.
Tulu' etse felekcin mehre enver,
Bari alemge yeksan paş iter zer.
Korer çıkkanini kim bolse közlük,
Bolur revşen aniñdin yer mu hem kök.
Erür e'mage kündüz keçe birdek,
Necünkim yok erür e'mage körmek.
Bu erdi Nuhge bel işk cudi,
Köyüp bu otda mehv oldi vucudi.
Keme su üstide tehte revandek,

¹⁵ Bu söz qolyazmida 'elin' dep yazılğan. Vezn 'etibari bilen 'ehlin' dep elindi.

Yürür seylan étip guya yilandek.
Bularge yetmeyin hiç yerdin afet,
[34] Köñülge yetmey afetdin muhafet.
Êrür guyaki gulşen içre rahet,
Bèrip Heķ yar canıge helavet.
Êrür işķ içre teñ pest-u belendi,
Aña birdek êrür suda gezendi.
Aña merhem bolupdur işķ derdi,
Aña altun oşuldur rengg-i zerdi.
Şerap êrmiş gem içre yutmadi kan,
Tiriklik işķ birle bermeki can.
Közi yaşı añadur durr-i mercan,
Huzuridur elemdin ah-u efgan.
Yürek қani añadur le'l gevher,
Şerab-i gemni bilgey ab-[i] Kevser.
қара saçı başıge tac-i efser,
Aniñ me'muri bolse hali ebter.
Durustidur aniñ nefsi-i şikesti,
Belendidur aniñ işķ içre pesti.
Aniñki devleti bolğay feķirlik,
Aña feķr içre izzetdur heķirlik.
Aniñki şadlıķı-yu dil ҳeraşı,
Yürek ҳunabdur hesretde aşı.
Sudin rahet emes otdin heraret,
Helavetdur – elem, gemdur – feraget.
Yok êrmiş işķdek kıymet beha dur,
Dil-u can bermegünçe kim aladur.

Dur érmesdur gedalarnıñ nesibi,
Emesdur işk şahlarnıñ nesibi.
Yırağdur işk birle şah gedadin,
[35] Munezzehdur bu dur ‘erz-u semadin.
Alurğe yok érür aniñ behasi,
Yok érmiş ibtidasi, intihasi.
Bérür Heğ her kişige kılse ħahiş,
kaçan nef eylegey bihude kahiş.
İlaha, Hirğetiğe şerbet-i ezb,
Nesip etkil, kıla kör özüñge cezb.
Şerab-i işkni takim içeyin,
Dil-u can ikki alemdin kèçeyin.

Nemrud-i Merdud hezret-i İbrahim eleyhissleamni otğe taşlagani,
hezret-i İbrahim eleyhisselam riza zencirige boyun uzatıp, hezret-i
Helilur - rehman işk şerbetini tatğani ve ol ot gulistani sebze-i
ħurrem bolğani

Eşitkil sözni İbrahim Helildin,
Nèçük lutf oldi, bil, rebbil-celildin.
Ĥudadin vehi keldi nèçe sa’et:
‘Bari ħevmiñge yetkür, - dep, - risalet.
Tanutğil elge meniñ birlikimni,
Eşittürgil seniñ elçilikiñni.
Saña kılsun oşul ħevmiñ ‘itaet.
Mèni ħuşnud ètey dep kılsun ta’et.
Mèni kılse riza cennet bérürmen,

Feravan 'eyş ile rahet bërürmen.
 [36] 'İtaet qılmayın, qılse saña geş,
 Maña hem qulluq etmey, bolse serkeş.
 Boyun sunmay eger qevmiñ bolur şeñ,
 Guman yoqtur, aniñki cayı devzeñ.
 Salay ol elni men derd-u elemge,
 Giriftar eyley ani gusse-ğemge.'
 Hüdaniñ emrin İbrahim tutup paş,
 Dedi elni: 'eşit, ya eyyuhennas!
 Huda birdur, aniñki elçisi men,
 Hüdani istegenniñ başçisimen.
 Huda ermes bu Nemrud, bendedur kem,
 Huda – suret emes, can mu emes hem.
 Huda cism ile candındur munezzeh,
 Mekansız her zaman hazırdır ol şeñ.
 Erür me'lum aniñ ismi sıfatı,
 Bari elniñ közidin mehfı zati.
 Aniñ nemetlerini qıl tesevvur,
 Aniñ zatni dep qılme tefekkur.
 Erür yalguz seni, meni yaratқан,
 Ani ermes yene kişi yaratқан.
 Meniñ ayğan¹⁶ sözümge qıl qena'et,
 Ne desem el aña qılğan 'itaet.
 qoya körme cehanda bendelikni,
 Eger körmey deseñ şermendelikni.'
 Deben her neçe yetküzdı risalet,

¹⁶ ayğan – qol yazmıda 'alğan' dep yézilğan.

qebul etmey, ziyad etti cehalet.
[37] Bolup eldin cehalet hemri derhuş,
Edavet şerbetini eyledi nuş.
Helilni helk  lt rmek i boldi,
Salip ot i re k yd rmek i boldi.
Helilni saldi taki men e nek e,
Rizac-u kul fena ta boldi Hek e.
Y t şt  bir fer şte imtihand n:
'Fena mendin tile, vehm etse  and n.
   re , ya duray ot i re baran,
Bu kufr ehli bu i  e  alsun heyran.'
Yene birisi d di: 'ey rehber-i helk,
M ni  ildi mu'ekkel bad e helk.
 amal   ksun, - d di, - bu ba erefke,
Yibersun otni sa ip her terefke.'
Bulard n sord  bu sultan-i alem:
'M ni k rmemd , - dep, - hellak-i alem.'
Fer steler d di: 'ne bilmes n reb,
Bari alem ara haz r  r r' – dep.
Bular e d di  brahim mursel:
'M ni ki mu kilimni ol  ilur hel.
Tirik  oysun-u  lt rsun, u bilsun,
Salip ot i re k yd rsun u bilsun.
Rizasidur ani ki, k ymekimge,
Riza berdim ol i din  lmekimge.'
Muni aydi, melekler yandi, ketti,
Bu kaf rlar Helilni ot e atti.

Ğerez her işta ħalıķęe sėginmaķ,
Sėginmaķdin biġeyraz Heķ yigilmaķ.
[38] Ħelilullah benageħ tüşti otķe,
Su yeñliġ rahetin körgüzdi futķe.
Sėġindi zat-i pak-i biniyazġe,
Ħuda ķildi mubeddel ķışni yazġe.
ķilip ėrdi Ħelil Heķęe tevekkul,
Ħuda ķildi ķizil otni aña gul.
Ular: ‘saldim Ħelilġe, - dėdi, mėhnet’
Ħuda mėhnet içide berdi rahet.
Ħelilġe boldi nageħ işķ-[i] saķi,
Köründi ot içide vech-i baķi.
Ħuda ķildi tecelli ot içide,
Muña berdi tiriklik mevt içide.
Ħuda emr eyledi nar-i kerimen,
‘Bula kör dostume yerden selamen.’
Savuġin dep, dėmes ger tut selamet,
ķatip muzlap bolur ėrdi helaket.
Tüzetken bolse ol issiġ savuķni,
ķilur bişek, biliñ, cennet tamuķni.
Ėşitkil işķniñ ħasiyetini,
Aniñ aşikġe bergen lezzetini.
Eger ot yakse hem ķilmas tevehhum,
Ħudaniñ zatıġe aşik bolur gum.
Ħelil veñm etmedi bu ot mu ya su,
Ten-u canide ėrdi zikri: yahu.
ķaçan su, ot ėter aşikġe te’sir,

kaçan aşık bolur mehnatge dilgir.
Teği işk oti vehmidin ot-u su,
[39] Kêter tağet kılalmay kaçıp her su.
Bolur mu işk yeñlig dürr-ü gevher,
Bolur mu her neçük kulge muyesser.
Helil êrdi kaçan ot içre suzan,
İdi gulşen içide naz hendan.
Kişi dildar ile bolse tiken-gul,
Bolur rahet eger boynidadur gul.
Zeher bolse eger içken şerabi,
Bilur aşık ani şeker cul abi.
Kişi yari bile ger bolse çölde,
Değey: boldum gulistan birle kölde,
Helilullah tecelli nuridin kam –
Alip, meşsedke yetti, tapti aram.
Eger işk eylese otdin tecelli,
Ol otdin bolğusi aşıkniñ hulli.
Helil ta boldi vehdet behrige gerğ,
kaçan deryada boldi ketre-i ferğ.
Kişi bir koze su deryadin alse,
Bolur derya yine deryağе salse.
Ayırmak deryadin ol suni muşkil,
Neçünkim boldi ol eslige vasil.
Tulu' küse eger mehr asmandin,
Kötergey tiyrelilikni bu cehandın.
Heme alem bolur kün birle hemreng,
Eger ayine saf olse, kêter zeñ.

Eger saf olse şişe, reng b    r mey,
    l cismi bile zahir idi hey.
Otun ger ot  e t    e, bol  ay ate  ,
[40] D  mes siz dem ani ol bolse ne der  .
Muni fehm eylegey ol tendedur dil,
K  r  nmes y  z     r ayinede gil.
Muni fehm eylegil dost i  redur dost.
Su    k  dur ten i  ide, ta  ıda post.
Bu ye    l       rni tapip     l '  taet,
    lur as    e munda   er   fa'et.
Eger bezmide i         tre-i su,
He            r ol su bile bu.
Bu ye    l     nardin tapsa   nezer sen,
Ne dep cami    e   em zehr  n   zersen.
          , bar idi Nemrudda bir     ,
Yok   rdi husnidin ol     da hergiz.
Yaratip   rdi ani alemul     b,
B  rep   rdi a  a hi   sani yok '  yb.
         ta  lad   ol ot  e gumreh,
K    y, dep                   r     e nageh.
Bu      nageh               e ba    i,
Muhebbetdin k           ya   a    i.
    da do    i y           h  rmetidin,
Muni pak etti bar  e illetidin.
             kim eyat-i celil  i,
Mubeddel       i s    betke elil  i.
Y      i      he   h  r    id taban,

Teķi reşk etdiler cennetde huran.
İbertip Cibre'ildin şah-i alem,
Ki yetmiş hulla keydurdı oşuldem.
'Ecep ərmeski rehmet ħamesidin,
[41] Guneh bolse mubeddel namesidin.
Nêçün oi işķniñ ħum ħanesidur,
'İnayet behriniñ dürdanesidur.
Aniñdek mēhrniñ tüşe ziyasi,
Nêçük ketmes şebistanniñ ħarasi.
Ki lutf et Hirķetige derd bari,
Aniñ üstige koyġil işķ bari.
Ani örtep yok etsun işķ nari,
Bolup ateş, ħaralġ ketsu nari.

Hezret-i İsmayil elejhisselamġe ħurban fıġaķidin ferman, ayaķidin
işķ tecelli ķilip, fıġaķdin ittikrek boyun sungani

Helilge teñridinkim boldi ferman:
'ķil İsmā'ilni, - dep – yolumda ħurban.'
Helil ol dem ħudaniñ tutti emrin,
Heberdar etti hem oġlin ol işdin.
Ĥuda emrige İsmā'il yüz turdi:
'Mēni ķil ķetl' – dep, merdane turdi.
Dēdi: 'ata mēni tiz eylegil ķetl,
Mubada bolmasun, - dep, - emr-i Heķ 'etl.
Budur bir can, aña ħurban ķilayin,
Tenimde bolse ger miñ can, ķilayin.'

Helil aldi itik fiçakni qolqe,
Neçe sordi kèseş dep oñ-u solqe.
Fiçak hem titredi, dest-i Helil hem,
Yemes oğli fiçaqdin zerre-i gem.
[42] Fiçakni helkıge sürşen mehelli,
Dilıge işkdin tuştı tecelli.
Bu İsmâ'il yatadur: 'pat sürüñ' – dep,
'Tutuñ teñrim sözini, öltürüñ' – dep.
Fiçak helqe bolup kesmedi, yattı,
Ki İsmâ'il yatıp, boynın uzattı.
Helil İsmâ'il ile tuttı ferman,
Fiçağı kesmegenge boldı heyran.
Benageh ol fiçak hem tilge keldi,
Heş emrin birle 'kalu-ķil'ge keldi:
'Sizler deysizler: 'İsmâ'ilni kes' dep,
Huda der: 'kesmekiñ ķılma heves' dep.'
Bular bu sözni ańlap boldılar pest,
Fiçak sürmek işidin yıǵdılar dest.
'Ecebdur işķ tıǵı ķetl sürmek,
ķaçan bolğay muniñda yüz öǵürmek.
Neçün bu tıǵdın can tazeliǵdur,
Bu ķandın can yüzige ğazeliǵdur.
Bu iş ķet' olmasa ol herd-u alem,
Erür bu işkdin cam-i dema-dem.
Bu bolse ibtidadin – intihage,
'Eceb devlet erür merd-i ğudage.
Eger alse bu işdin kimse lezzet,

Hemişe öltürür ani¹⁷ bu hesret.
İlaha, Hirketiğe eyle ferman,
Ki İsmâ'il yeñlig bolsu qurban.
Lebidin bolmasun kem işk cami,
Nêçün işk ehliniñ bu boldi kami.

[43] Hezret-i Zikriya eleyhisselamge tut derehtiniñ arasida işk cernal
körsetkeni ve Hezret-i Zikriya eleyhisselamge ol halda lezzet yetkeni
ve ol lezzetni da'imil evkat hesret etkeni

Eşitkil Zikriyaniñ vaqi'atin,
Nesib Heğ etti, nêçük işk zatin.
Benageh kufr elidin kaçtı ol er,
qavudi kufr eli ol erni yekser.
Yugurdi her teref bu tefiri dosti,
qayan barse bu el aldini tosti.
Der erdi kufr eli bir-birige: 'tut.'
Bu hem bir yerge yetti bar idi tut.
Yarildi üçme (ol dem) bu Zikriya,
Kirip üçme içide boldılar ca.
Ki şeytan-i la'in kirgenni bildi,
Peşidin endeki ilkide ildi.
quvup arşesidin kufr eli yetti,
Közide lehzedde Heğ gayib etti.
qayan kufr eli bargay boldi heyran,
Ki hazir boldi ol pursetde şeytan.

¹⁷ Bu söz qol yazmida 'ati' dep yazılğan.

Dêdi: 'kirdi oşul üçme içige,'
Bu söz bolmadi baver hiç kişige.
Pişiniñ uçini körsetti şeytan,
Dêdi bu işge kufr ehli: 'ne imkan.'
Dêdi: 'qoy üçmeniñ başige erre,
[44] Tecavuz eyleme bu sözge zerre.
Başidin ta ayagge tégip kes,
Dubare bolmağunçe bolmağil bes.'
Başige tegdi erre ol zemani,
'Eceb lezzet huzuri tapti cani.
Dêdi teñri nebge uşbu sa'et:
'Nêdur köñlünde, ey dostum, ne hacet?'
Dêdi: 'Teñrim, teleb eylerme sendin,
Derig etme, köterme ani mendin.
Hemişe qoyseler başimge erre,
Bu iş kem bolmasun mendin bu behre.
Mêniñki tapmağın meqsudum uşbu,
Mêniñ nehbudum, ey me'budum, uşbu.
Tilekim uşbudur ikki cehanda,
Muniñdin özge meqsed yoktu cahanda.
Deva derdimge oldur, özgesi derd,
Êrür cem'ige rahet ruh perverd.
Maña bu yetse, ey Teñri, telebdin,
Ki bu derman ile can çıkse lebdin.
'Eceb devlet, 'eceb izzet maña bu,
'Eceb işret, 'eceb nimet maña bu.'
Îlaha, Hirqetige işq zerre –

Eta kıl, qoyseler başımge erre.
qaşın qaytarmasun, her bare tilsun,
Bu hem işk ehli sanıge qatilsun.

[45] Hezret-i Yunus eleyhisselamge üç tiyrelıkde işk çere bolgani,
tili muşahideniñ qılıge perde bolgani

Êşit, nêçün tecelli tapti Yunis,
Ne yeñlig işk murgi boldi munis.
Ki bu Yunis nebini yutti mahi,
Oşul hal êrdi, yetti işk şahi.
İdi Yunis meger balıq içide,
Yunisniñ êrdi ol haliq içide.
İçip işk ilkidin cam-i fenani,
Beqa tapti, unutti masivani.
Veli êrdi nesibi üç qarañgu,
Cila tapti cemali işkdin bu.
Dedikim 'la ilaha' uşbu Yunis,
Ki 'illa ente'¹⁸ lefzin etti munis:
'Êürsen adil-u subhan[-u] geffar,
Êürmen canime zalim sitemkar.'
Hemişe tilide tesbih bu êrdi,
Sevadin cange tercihi bu êrdi.
İdi derya balıq alem qarasi,
Barin mehv eyledi işkin cilasi.
Maña bolgaç muhebbet saqisi bar,

¹⁸ La ilahe illa ente – Alla, sendin başqa ilah yoq.

kaçan kildi karañgu vehmisi kar.
İlaha, Hirketiğe revşenalik –
Nesib et, işkdin ketsun karalik.
[46] Tilide bolsun ol Yunis nevasi,
Ki mehv et ğeyr-i işkıñniñ hevasi.

Hezret-i Eyyub eleyhisselamge renc suretide işk kenci tapilgani,
ne'im dünya terefdin yüzige perde yapilgani

Tecelli tapti kırt rencidin Eyyub,
Teni kırti körüñdi barçedin ğub.
Cuda boldi cehanniñ nemetidin,
Nesib işk oldi Teñri rehmetidin.
Tapip bu ze'fidin andağ helavet,
Yetişmey renc biheddin melahet.
Nêçünkim işk bu reng cilve kıldi,
Dereht-i işk mundağ mève kıldi.
Tenin yep kırt andağ eyledi cebr,
Neçe cebr-i fuzun ğalip aña sebr.
Oşul sebr êrdi lêkin işk kenci,
Körüñdi yane elge kırt renci.
Yedi andağ teni-yu ustihani,
Teķi kıldi yüreki bile cani.
Eger bir kırt özini yerge saldi,
Yene ornida Eyyub kıydi, aldı.
Bu Eyyub işkıñiñ pervanesidur,
Bu kırti kenciniñ durdanesidur.

Budur işk içre tapkan nekd-i evkat,
Bari rahet  r r, l k  rdi afet.
 laha, Hir etige lutf k rg z,
[47] Mu a k rset cemal-i işkdin y z.
N  e işk eylese Eyyub kebi cebr,
Bu tapsun can-u dilda lezzet-i sebr.

Hezret-i Davud eleyhisselam e der suret-i zen orba işk nabud
guruger ve bi suret-i mulk tenbih-u sudiger ve deva

Cemal-i zemd n oldi işk[-i] Davud,
Vucud-i layini işk etti nabud.
Bu işk otida eyn-i derd boldi,
Sivayi işkidin ol ferd boldi.
 ki k z    mesi boldi iki behr,
 eker boldi bu behr op anidin zehr.
Burun yok  rdi ahidin eserler,
Benageh boldi peyda siym zerler.
Ki ta  su boldi ani  nalesidin,
 emenler taze boldi jalesidin.
Vuhu lar hem da i perende  u lar,
Muni  te'siridin  ildi  uru lar.
Zemin-u asman hem yi ladi  an,
Kesekler nalesidin taptiler can.
 r r bu vadida  assiyet-i işk,
Da i bilse   r r mahiyet-i işk.
 laha, Hir etini  ad  il il,

Zemin-i işk ile hemhane kılğil.
Ünüp ol işk bağida gul olsun,
Ve lëkin el közige bulbul olsun.

[48] Hezret-i Suleyman eleyhisselamge şehlik suretide gedalik
siyretidin işk eser kılğani, gedaliğdin özgesidin guzer kılğani

Suleyman cumle alemge idi şeh,
Ve lëkin işkdin ol érdi ageh.
Bu şehlik érdi aniñ imtihani,
Ve lëkin cani érdi işk kani.
Dëdi: 'Teñrim, maña bu mulk berdiñ,
Şerefde cumle alemdin köterdiñ.
Veli bu mulkni her kimge berme,
Bu devlet rahetin mendin iberme.'
Suleyman eyledi dayim munacat,
Reva kıl, dep, hüdaya cumle hacat.
Muni helk eyledi şehlikge te'bir,
Ve lëkin işk idi bu sözge tefsir.
Gedalikniñ idi şehlik libasi,
Suleymanniñ idi işk ihtisasi.
Muña işk ilki birle mubtelalik,
Rehalik érdi kılmadi cudalik.
Suleymange bu yeñlig işk yetti,
Cehandın uşbu işret birle ketti.
Muniñdin özge yok érdi heyali,
Gedalikda idi şehlik kemali.

İlaha, Hırketi kıldı munacat,
Geda-yi işk etkil cumle evkat.
Saña kılsun bar-u yokini ol serf,
Ki işkiñdin bölek örgetme bir herf.

[49] Hezret-i Ye'qub eleyhisselamge Hezret-i Yusuf
eleyhisselam suretide işk cemal körsetkeni, Hezret-i Ye'qub
eleyhisselam ve Hezret-i Yusuf eleyhisselam beytul-eHzanda
işret etkeni

Kemal-i işk tapti can-i Ye'qub,
Aña Yusuf cemali boldi metlub.
Aniñ boldi dil-u canida Yusuf,
Muniñsiz érdi canida te'essuf.
Bu işke, añlağıl, reşk eyledi Hek,
Dèdi: 'Yusuf atini dème mutlek.'
Veli Yusuf ara tüşti cudalıq,
Ve lèkin bolmadi kem mubtelalıq.
Aniñ canige tüşti işkdin şur,
Közi boldi Yusufniñ yadida kor.
qarardi, yok idi beytulhezende,
Oşul fikretde érdi serefkende.
kaçankim kıldı Ye'qub işk bağıñ,
kılip gulzar-i cange derd-u dağıñ.
Barur érdi sorap ol guzerge,
Birev kelse meger nageh nezerge.
Kétürgey dep tilige Yusuf atin,

Dégey dep nagehan yahşı sifatin.
Ki Ye'kub-i nebiğe uşbu suret,
Nema kıldi erus-i işk tel'et.
İlahı, Hirketiğe tel'et-i hub –
[50] İle bolğay mu tuş ol işkidin köp.
Közi nuri oşul yüz birle ketkey,
Aniñ yadı birle can işret etkey.

Hezret-i Yusuf eleyhisselamge bibehalik husn bile kem behalikde
işk tulu' etkeni, bu niyetlik bile mestlikge rucu' etkeni

Êşitkil kisse-i Yusuf nebini,
Nêçük mindi cudalık merkebini.
Benageh tüşti Ye'kub ile furket,
Nesibi boldi zillet birle 'izzet.
Tolun aydek cema-i bibehasi,
Zileyha-i zeman êrdi gedasi.
Te'eccup, kör, bu yeñlig bibeha kul,
Behasi boldi on sekiz puçek pul.
Serihlik işkida bolğay puçeklik,
Fuzunluk boldi işk ehliğe kemlik.
Tecelli etti işk Yusufge bu reng,
Behada yok idi heçkim muña teñ.
Oşul Yusufke işk içre bu zillet,
Sifetke rast kelmes êrdi izzet.
Bu işdin artti aniñki kemali,
Meh-i bedr oldi kemlikidin cemali.

Eziz-i misr boldi  arlı  din,
Behalı  boldi kem bazarlı  din.
 laha, Hir etini sen eziz et,
[51]  erab-i i        p  endriz et.
A a izzetdin efzun olse zillet,
Bu reng  il ay kebi devze ni cennet.

Hezret-i ' dris eleyhisselam e me am-i heyatda ne'imul cennat
bile muhebbet uru ini tikkeni, i  ni  cemali pertevidin kernal e
yetkeni

  it  drisni  tap an huzurin,
 uda zatı a sal an i   nurin.
Tirik,  lmey turup kirdi b hi tke,
Fera et cayi ol enber siri tke.
A a yetmey ecel sa isidin mey,
Tiriklik lezzetini tapti,  lmey.
Humay-i i   sermed sayesidin,
Y ti ti umr ba i mayesidin.
Bu cism-i  akidin can fani bolmay,
Heyati mulkini  sultani bolmay.
Bu hemdur i  ni   zge ni ani,
Birur her  ismi cevher i   kani.
Tecelli etti her mursel e ba  e,
Ni  k k n tab  ter her  ismi ta  e.
 laha, Hir eti e umr ba i –
Nesib et, i   bolsun a a sa i.

İçürgil işk sermed camidin mey,
Bêhiştde cay tapsun hergiz ölmey.

[52] Hezret-i Musa kelim eleyhisselamge Kuh-i Turdin işk nuri
tulu' etkeni

Barip tur özre Musa aîladi raz,
Muña ol yerde boldi işk der baz.
Didi nageh Musa 'rebbi er'ni,
Cevabge eşitti 'Len tera'ni.
Veli Musage boldi şevk gâlib,
Cemal-i Heğe bihed boldi talib.
Nemayan oldi nageh zerre-i nur,
Neçe pare ve rize¹⁹ boldi ol tur.
Yekildi, boldi Musa taki bihuş,
Nêçünkim işk hemrin eyledi nuş.
Bu yeñlig işk birle tapti vehdet,
Bolup hürşid-i تنها ketti kesret.
Bu hem boldi tirik tupraqge pinhan,
kaçan çıktı teni tupraqidin cen.
Körüñ kim işkniñ her işlari bar,
Kim etkey fehmi, ne kılmışlari bar.
İcip êrdi Kelim işk ilkidin mey,
Nêçük mey êrdi ketti dunyadin hey.
Kişi bilmes, aña hekmet ne êrdi,
Muña işk ehlidin qurbet ne êrdi.

¹⁹ Qol yazmida rize 'revze' şeklide yezilğan.

İlahı, Hirketiğe işk[-i] Musa –
Eta kıl, bolsa vehdet işikidin cah.
[53] Ki bolsun cismi canı işk ile bir,
Aña me'lum bolsun fehm emes sir.

Hezret-i İsa eleyhisselamni işk tecridê tip tefrid olgani ve sufi
sifet beytul me'murğê me'mur bolğani

kılıp İسانی andağ işk tecrid,
Nesibi boldi anıñ cay-i tefrid.
Anıñki ħanıķahi beyt[-i] me'mur,
İçip mey, mest boldi. êrdi meħmur.
Felekke çıktı, êrdi çünki ol ruh,
Nêçün felek üze cevlan êter Nuh.
Teni birle çıķıpdur kim semağê,
Melekdin özge cay-i bi ğizağê.
İçürgeç işk ħemmari aña rah,
Vucudidur felek ħatunidin lah.
Teni gulzarida yok nefsi ħari,
Feķed ayinedur, yokdur ğubari.
Bu mevhum işkniñ bir şivesidur,
Ki İsada bu yeñliğ cilvesidur.
kılur her kimge bir nev'i kereşme,
Bêrür her kimsege bir kısmi işve.
Êrür bu işkniñ sifetleri köp,
Erusi işkniñ re'fetleri köp.
Tola aşik êrur işk aña bakmas,

Cemali otini her kimge yakmas.
[54] İlahı, Hirketini eyle tecrid,
Ki İsadek nesib et mulk-i tefrid.
Aña dervaze-i işk olse meftuh,
Ki cism-u canidek kim eylegil ruh.

Hezret-i Seyidul Murselin ve Hatimun Nebiyyin sellellahu
aleyhi vesselemge işk fekir suretide tecelli kılip, hekirlik camida
bağe içip, masivadin köz yumgani

Êşit, ol vaqt idi nageh şeb-i dac,
Muhemmed mustefage boldi mërâc.
Yêtip êrdi ol dem işkdin hemr,
'Maña aygıl sena' dep Heğ êtip emr.
Ol êrdi işk ehligi eta bek,
Kêlip cunbuşge êrdi cumle-i reg.
Yêtip êrdi ten-i cani fenage,
Tili ezm etti 'la 'uhsi sena'²⁰ge.
Ne eklim bar, ne huşum, mende ne til,
Ne til birle şaña 'kal' ile 'kil'.
Sena aygıl, hûdaya, öz-özünge,
Fenadurmen seniñ ayğan sözünge.
Bile almam, ilaha, munda men kim,
İkilik fehmiğe yetmese, sen kim.
Meğem-i işk içide guftigu yok,
koşulse aña derya, ol bolur yok.

²⁰ La'uhsi sena – bihisab hemdu sena.

Muhemmed tapti cay-i 'Li me'ellah'²¹

[55] Ki murdgem boldilar hursid ile mah.

Urucidin meger yandi zemingə,

Muhemmed elni teklif etti dinge.

Dədi: ol dem hedis-i 'men rea'ni,

Ne şək, tehkiş kördi ol hüdani.

Nedur 'kull' bile 'cuz'niñ intihadi,

İki bir bolse kim ikki atadi.

Muhemmedni Heş etti cezb-i mutlek,

Besiyret tapkan el ani dədi heş.

Ve ləkin dədi: 'kemter bendedurmen,

Neçük emr etse serefkendedurmen.'

Muñia işk oldi vaqə' fekr içide,

Şehinşehlik mekəmi hizr içide.

Velə bu ərđi işk ehlişe serdar,

Yok ərđi Heşşe bu yeñliş heridar.

Hezret-i Ebu bekri Sidiş reziyellahu enhuşe Sidş suretide, Hezret-i

'Umer reziyellahu enhuşe edl suretide, Hezret-i 'Usman
reziyellahu enhuşe heya suretide, Hezret-i Eli Keremellahu

vechuşe seha suretide işk tecelli qilgani

Ebubekr oldi vehdet işk birle,

Açıldı işk ekdi sidş birle.

Ki hergiz sidşidin ayirmadi ol,

Neşe tesdişdin söz buzmadi ol.

²¹ Li me'ellah – Alla bilen bile.

Umerge edlidin kıldi tecelli,
[56] Edalet ilkidin ta boldi hulli.
Unutmay edl işini hiç halet,
Yok etti zulm işin bihedd-i gayet.
Tecelli kıldi Usmange heyada,
Melekler tehsin ettiler semada.
Heyadin çün heya gul yüzde şebnem,
Közidin gul yüzide ruz-u şeb nem.
Tecelli işk kıldi ol elige,
Sehada bibedel bolgan velige.
Sehavet nuridin tapti se'adet,
Muña neçünkim ol işk erdi adet.
İlaha, Hırketige bu beş erniñ,
'İnayetin nesib et bibeterniñ.
Bularniñ peyrevidin yigmasun qol,
Terik-i işk-i Heğdin üzmesun ol.

Pervanege şem'iniñ cemalidin işk tecelli kılgani, pervane şem'
otige özini urup, köyüp kül bolup yikilgani

Eşit pervane birle şem' işkin,
Yarut köñlüñ öyige işk şem'in.
kılip ol şem' ile revşen diliñni,
Uzat sen hem yaqay dep ot tiliñni.
[57] Çıkarip lebidin ol divanevar et,
Bir ot yüzlükni kör, pervanevar et.
Bu reng örtendiler pervane-i şem',

Èřit ne yeñlig èrdi sal aña sem'.
Benageh kün cehanni kıldi seyran,
Keç oldi bul hevesler kıldi heyran.
Yigilip te'yin eyleb ittifaķın,
Her ançe kıldılar meclis yeragin.
Yaman-u yaķşılar ta boldılar cem',
Bir öy içre mubada yaķtılar şem'.
Kirip ol öy içige tüzdi meclis,
Yigildi her terefdin anda her cins.
Bu öyde bir-biriniñ hevası,
kaçan bu şem'niñ ger muhtelasi.
Gerez bu şem'ni öyge yarutse,
Biri birisi birle köñlin yavutse.
Bari kız-u cevanda naz-u şive,
kılip yaķşı kılık, her nev' cilve.
Aniñ (kesdi yigitler)ni karatse,
Beher suret özin elge yaratse.
kılip ruhsare üzre türlü efsan,
Bolup goyaki hırşid-i durehşan.
kaşini sebze eylep husme birle,
Özige zib-u zinet kesme birle.
Bolup meclis ara hur-u peridek,
Bolup baştin ayağ gul berg-i terdek.
kulak-u boynida dürr-ü gevherler,
kılip ağuşte durğesiym-u zerler.
[58] Kiyip al-u yaşı her reng libasin,
Nemayişge belend eylep hevasin.

Barisi öziniñ husnige aşık,
Bularda yok beğeyrez hüd nemalîk.
Bu öy içre cem'i pir berna,
Muğanni birle mutrib zîşt re'na.
Yigitlerniñ közi kız-u cevanda,
Dil-u cani bile ah-u fîğanda.
Cevan-u kız durehşan bolse çün mah,
Heves ehli urar eh üstige ah.
Yigitler zevk birle tatip efğan,
Özige mayil etmektin yutup kan.
Nisar etse aña ruh-i revanın,
Fida kılse cehan hem can-u manin.
Mubada bir-biriniñ tutse meyli,
Bu Mecnun bolse vu ol bolse Leyli.
Firuzan kılsalar bu cem' nurin,
Bu el bir-biridin tapse huzurin.
Çırağı tiyre olse yağ koymak,
Kêlip revşen kîlip, ornîge barmak.
Heme öz hulkîge hendan-u mesrur,
Bolup aydek cemali birle meğrur.
Bular eyler bir-birige nezare,
Êtip huşlukni ol heddin guzare.
Körünmes şem'din bir-birige diydar,
kaçan bar husn-i şem'ge heridar.
Bularniñ her huzuri şem'idindur,
kaçan öy içre bolğan cem'idindur.
[59] Bu şem' husni ile heçkim işi yok,

Muña nezzare eylerge kişi yok.
Tenide qalmadi bir zerre aram,
Muhebbet hemridin nuş eylegeç cam.
Benageh boldi bir pervane peyda,
U boldi şem'iniñ husnige şeyda.
Yırağdin şem'ige kıldi nezare,
Tilin tebretti şem' etti şerare.
Benageh şem' özin kıldi nemayan,
Alip pervanedin, öz körsetip, can.
İçurdi husni cami birle şerbet,
Kétip huşi muniñ mest etti heyret.
Nigari cilveger bolse közide,
qalur mu aşık-i bidil özide.
Kiřiniñ bezm içide bolse yari,
qaçan zar etmesun aytip qerari.
kılip pervane herdem iztirab ol,
Köyüp şem' otida bolse kebab ol.
şeraridin tüşüp pervanege ot,
Muhebbet ahenidin keydi savut.
Heyal etti özin otke uray dep,
qaçan fikr eyledi birdem turay dep.
Tenide qalmadi bir zerre aram,
Muhebbet hemridin nuş eylegeç cam.
Bolup ol şem'niñ perran başidın,
Muhebbet cuş urup iç-u taşidın.
Kéyin yanip gehiki cylep iqbál,
Körüñ pervanege bu nev' érur hal.

[60] kaçan pervasi bar ol bezm elidin,
Muña yeşmes eser meclis yelidin.
kılur ol şem' birle işkibazlık,
Muña can oynamakdur kar sazlık.
Urup şem' otige gahi kenatin,
Üzey dep dunyedin tar-i heyatin.
Gehi basip öter elniñ başige,
Urar gahi özin kurbet kaşıge.
Başidin aylanip çün çerh-i devvar,
Yekilip şem' aldige nigunsar.
Kétip haldin, bolup eftarnu hızan,
kenati örgelip çun berg-i sebzân.
Barip, gahi yanip örtep vücudın,
İberse yel kebi ol kökke dudin.
Teni kalğay ayağ astida elniñ,
Muña tekdirdur ezz-u vecelniñ.
Eziz canı kéter ten mulkidin pak,
Bolup pervane cismi yençilip hak.
Bolup pervane şem' otige vasil,
kuçup me'suq, etip meksud hasil.
Töküldi can süyi, ten zerfi sindi,
Fena bol[d]i yıkıldı, köñli tindi.
Körüñ pervaneniñ halini insan.
Bolup tufraq, bėrip ol şem'ige can.
Erür işk ehligi ot içre köymek,
Gerez ölmek erur - hıblarnı söylemek.
Kişi aşık eše otidin yanar mu,

Eziz me' şukğe canin ayar mu.
[61] Dil-u can birle herkim bolse aşık,
Bolur meşukğe candek muvafık.
kaçan pe[r]vane köymey boldi dildem',
kaçan ot yakmasa şem' özredur şem'.
Eşitkil, aqıla, pervanedin sud,
kılıp canin pida otge urar dud.
Nêçük kılmas kişi canini qurban,
Hudayiki²² kişige berse ol can.
Körün pervane qanıge bérur can,
Nêçük bağıge bermes akıl insan.
Özi bergen bile kılse özin huş,
Nêçük devlet érur, bil, aña bihuş.
Hudacu bolse kim, kıl aşinalıq,
Oşul talib emes kılğan cudalıq.
Kişikim bolmasa özi hudacoy,
Özin pak eylemey kimni kıdur şoy.
Eşitkil, şem' özini örtedi pak,
Alıp pervane canin, eyledi hak.
Hudacoy dème, ol cennet telebdur,
Oşul gulşen süyige teşne lebdur.
Nêçük bolğay hudacoy, ol érur nefis,
Tiler işretni dayim gerdem-i geps.
Érur talibe teñ eyş olse nêmet,
Barıge şukr éter, bil, ehl-i himmet.
Çêkip can, etmeyin çak yerni dihqan,

²² Hudayiki: qol yazmida 'huyge' dep yezilgan.

kaçan taze zemingə kaç  ter dan.

[62] Uner mu dan eger nezm olmasa yer,

    p dan bi  urup bes k rsetur per.²³

 rur n met eger m hn t i ide,

Bili , zer saf olur hir et i ide.

Huda dosti e urdi ni -i  emni,

Edu e berdi ey -i dem-bedemni.

 laha, Hir eti e  il nezare,

Cemali   em'ini k rs n  erare.

A a bu  evr l p bir dane bolsun,

Fidacan etkeli merdane bolsun.

[63] Cehan ba ida gullar a il ani, bad-i seba bir terefke {terefke}
 u dek atil ani, Seba  ul enini seyran  tip hemme gullarni  endan
 tip ve hemme gullar he iketini a lap, bar esidin  izil ulni ta lap,
bu  ul e  eridar, ottek y zige zar, her  u din sora lap, bulbulni
yera lap,  ulni  vesfini bulbul  yetk z p, bulbulni  ul e  eyda
demige kelt r p, bulbul  ul vesil e ula ip,  ulni  k zidin
bulbulni  cani e i   tecellisidin ot tuta ip,  ev  mevcı ta ip, fi ani
heddin a ip, bulbul   ul suretide i    zin k rg z p,  em celladi
ceyal ti i birle urup, nale  u in u urma  e a zin a ip, cehan i re ot
sa ip, k z cezanesi i kin a ip, vesl bey' e derem sana ani,
bulbulni i   derd-u elem zindani e  aba ani, bulbul k z ya idin
 ulni  nizali e su kir  z geni, bulbulni fira  ti i birle   t r p, vesl
 erabidin tir  z geni

  it,  erh eyleyin men  isse-i  ul,

Ne ye il i {i} boldi a i   ul e bulbul.

²³ per: qolyazmıda 'ber' dep y zil an.

Huda her cinsni mehlı etti peyda,
Birin birge andağ kıldı şeyda.
Yaratti her heridariğe dellal,
[64] Tüzetti cumle muşkillerge helal.
Bu gulşen içre yüz miñ gul yaratti,
Aniñ her keysiğe bulbul yaratti.
kızilgul gunçesin hendan eterge,
Yüzin seyr ehlige taban eterge.
Sebani eyledi teñri seherhiz,
Tegip gulđe közini enber amiz.
Kelip her sari boy-i huş yeturmek,
Cehan helki meşamiğe tegürmek.
kilip cari muhebbet otini tiz,
Etıp derd ehli közini guherriz.
kilur hekki pedid etti sebani,
Yarutti her teref ol binevani.
Benageh gulşen içre gul açıldı,
Yaşıl berg üzre guya kan saçıldı.
Seba erdi cehan içre sebuk seyr,
kilur erdi cehan gulzarida teyr.
Seba keldi benageh bir çemenge,
Muniñ her guli erdi miñ tümenge.
Körerkim asman astin, yer üstün,
Bari yulduz kımdur, yukari kün.
Emes me'lum, bu yer mu ya felek mu,
Felek dep bolmadi, yer hem demek mu?
Bile almas felek cismi söküldi,

Felekdin yer üze yulduz töküldi.
Çemendur ruh efza, dilkuşayi,
Kişi körse degey: ‘cennet becai.’
[65] Yüz elvan gul érur sariğ, yaşil al,
Hezaran murğ ağızidin töker bal.
Ünüpdur laleler çün kase-kase,
Alur köz nurini her kim qarase.
Te’eccup bolsu sözler bolse kündüz,
Cehanda yer yüzide tuğse yulduz.
Tümen türlük seçek fesl-i behari,
Cehan bağida peyda kıldi bari.
kara vu zerd, suruğ, kül gul érür köp,
Ve lékin, bil, kızil gulçe emes hob.
Teği türlük seçek hem ergevani,
Yaşil-u al aq-u ze’ferani.
Edetsiz gul-gulistan içre köp bar,
Ularınñ biridin sen eyle izhar.
Érur bisyar gul[i] re’na ve ziba,
kızil guldur bu gullar içre yekte.
Yene gullarde bolse reng ile roy,
Nezakette kızil gul turfe huşbuy,
Seba gulşende her reng gulge tegdi,
Birin sindurdi, biriniñ şaşı egildi.
Kirip éskep, yürüp her kıaysisini,
İberdi her terep guller ésini.
kızil guldin bölek guller sasıgdur,
Sasığ bolse anıñdin ne asıgdur.

qızıl guldin meşami can mu'etter,
kaçan bolğay bu guldek muşk 'enber.
Seba aydi: 'gul bolmas munça yahşi,
[66] Ecep tehsin bu gulniñ turfe neħşi.
Birev bolğay muña nezzare kılse,
Bu gul ğemgin köñülge çare kılse.
Muña bolse iken bir aşık-i zar,
Dil-u cani bile zevk etse her bar.
Bu gul ehsenge bir aşık kerekdur,
Muhebbet yolida sadık kerekdur.
Buniñda bolse mundağ yahşi diydar,
Ecebdur bolmase hêçkim heridar.
Yamandın yahşi kımmet bolse yahşi,
Yamanlar aña hurmet kılse yahşi.
Yaman-u yahşılar barisi teñdur,
Körüñ kim yahşıge namus neñdur.'
Seba köñlüde fikr etti bu sözni,
Yeğin keldi-yu gulge tiktı közni.
Dêdi gulge: sebakim 'bir söz eytey,
kulağ salğılki me'kul bolse aytay.'

Seba gulge zevk kılıp, efsus yep, söz me'kul kılıp, gulniñ
diydariğe heridar istep barıp bulbulni tapkanı

Seba leb hûkkesiniñ bendin açtı,
Şekerniñ şerbetin gul üzre saçtı.
Dêdi: 'ey gul, seniñdek bolse dilber,

Saňa layık  rur bir zar-u ebter.
Cemaliňge  arap ol bolse heyran,
[67] Nisar etse cemaliňge eziz can.
Fig nlar  ilse  ah bergi  ide,
Ferehler  ilse ehl-i ba   ide.
Cehanni istep anda   u ni tapsam,
Alip k lip ani vesliňge  atsam.’
Sebani  s zi me’ ul boldi gul e,
D di: ‘Anda  ise bul me  ul i i e.’
Seba nagrah bu yerdin boldi perran,
Birevni tapse,  ilse gul e heyran.
Seba y rdi salip k z her terefke,
Tapip bir  i i yetk zgey  erefke.
Seba seyran  tip kezdi cehanni,
 erezdur tapse anda  ba ri  anni.
K lip de t-u beyaban-u  emenge,
Kirip ba  e,  ik p ta -u tubenge.
Bari  u  halidin bolse heberdar,
Tapip layi ni gul e eylese yar.
Seba e u radi mur an  endin,
Bu i ni sordi ta za -u ze endin,
Zeba tapsam d di bir  u  muvaf  ,
Eger gul  izmeti e bolse layi .
Cehan  u larida tapmadi lezzet,
Seba her dem bu i  e  ildi heyret.
U up anda  seba-yi peyk-[i] me’ u ,
Bar  rdi k  lide bir  u     n  ev .

Kèzip istep cehanda yar[-i] kabil,
Benageh boldi bulbulge muqabil.
[68] Èşitkil kisse'i bulbulni eyyar,
Seba boldi nèçük bulbulge duçar.
Seba nageh yürüp bir yerge yetti,
Közini reng-bereng guller kamaştı.
Teleb kördi seba uşbu çemeni,
Saçipdurlar meger le'l-i simenni.
Felekniñ hanidin ya tökti mercan,
Saçildi zehm tapқан huққedin can.
Çemenniñ sehnini tutti kızillık,
Meger her guşede mehmel yaygılık.
Eceb menzil érur re'na vu dilkeş,
Tümen miñ gul bile érdi munekkeş.
Meger bilmem bu kerman zilçesidur,
Dègil neқşin melekniñ haңcesidur.
Meger ne nuқre ya kimhab, zerbef,
Hıta-yi barçelerni yaydi sef-sef.
kara ve surh, sebze, ergevani,
Sariğ-u kök-ü al-u ze'ferani.
Tümen guldur ededsiz, sani yokdur,
Bu yerdin özge gulniñ kani yokdur.
Binefşe, sunbul-u reyhan dèsek bar,
Gul-i Ebbas naferman dèsek bar.
Ebir-u enber-u re'na vu sevsen,
Huğa gul, yasimen hem misl-i gulşen.
Gul-i sed berg, kemçi gul hebidan,

Tëve kuyruk, keleki, gul huban.
 Gul-i ehmeş, behari, gul-i nergis,
 [69] Hur-u bes, tacigul, kehkeh, gul-i şems.
 Gul-i kakkuk, gul-i nesrin-u lale,
 Gul-i hindi vu, gul-i keşmir-u vale.²⁴
 Heme guller ba[r], emma yok kızıl gul,
 Seba könlide bir iş kildi me'kul.
 Çemende barçe kuşlar saldı gul-gul.
 Baridin yahşi sözler érdi bulbul.
 Seba aydı: 'bu kuşniñ kim yüzidin,
 Yanar nur, ot yanar ayğan sözidin.'
 Seba aydı: 'soray bu kuşta sir bar,
 Sözi te'sir eter ön kılse her bar.
 Kılur türlü neva bihed dil-i aviz,
 Bolur anıñ nevasidin şekerri.
 Neva kılse ünidin can tamadur,
 Sızıp bağrı, közidin qan tamadur.
 Kıladur zevk tuğyan kılse pervaz,
 Çıkadur derd birle dilkeş avaz.
 Yürür yalguz, bu kuşlarğa qatılmay,
 Çıkar ot ağzidin bir lehze tinmay.
 Soray, dedi, barip ol kuşniñ halin,
 İşitey lehze-i şirin mekalin.'
 Seba keldi yekın bulbul qaşıge,
 qaradiki ayağidin-başıge.
 Seba sordı: 'Sëni' atıñ ne bolğay?

²⁴ Vale – qol yazmıda 'jale' dep yezilğan.

Heber bergil maña, zatiñ ne bolğay?’

[70] Seba bulbulniñ halin körüp sual qılğani, bulbul sebağa
cevab aytqani

Dèdi: qaydın bolursen²⁵, murg-i huşhan?

Dèdi bulbul: mekanım èrmes eyan.

Dèdi: ne vechidin eylersen efğan?

Dèdi: bir gul üçün bağrım mèniñ kan.

Dèdi: şerh et mey-i peymanesidin?

Dèdi: içtim ezel meyhanesidin.

Dèdikim: ne sebeb budur mekaniñ?

Dèdi: tekdir olupdur vech-i aniñ.

Dèdi: otdek çıkar ahiñ şerari?

Dèdi: ol ot èrur işkim herari.

Dèdi: bu suz-u işkiñdur kaçandın?

Dèdi: biheberdurmen bu candın.

Dèdi: sen ne yeñlig kuş èrursen?

Dèdi: bilmem nèçük bihuş èrurmen.

Dèdi: ey kuş, maña vesfin beyan et?

Dèdi: çihremni kör sirrim eyan et.

Dèdi: bir iş èrur sendin gumanım,

Dèdi: gemdur mèniñ sirr-i nihanım.

Dèdi: gem sirrini, ey kuş, eyan qıl?

Dèdi: bu sözge, bil, koteh èrur til.

Dèdi: gemdin sèniñ nedur muradiñ?

²⁵ Bu söz qolyazmida ‘bilursen’ dep ħata köçürülgen.

Dédi: müşkil mesayilni soradiñ.

[71] Dédikim: şerh kıl ğemniñ ne sudi?

Dédi: ol sozniñ yokdur vucudi.

Dédi: alemni örter de[r]d-u haliñ,

Dédi: bolsun mubarek yahşı faliñ.

Dédi: nêçün sêniñ haliñ tebehdur?

Dédi: dayim köñülde teh-tehdur.

Dédi: haliñ nedur, ey mêhribanim?

Dédi: bir lehze yok ğemdin emanım.

Dédi: ey ğeste, haliñ ne kêçedur.

Dédi: ğemdin maña kündüz kêçedur.

Dédi: ne vechidin kündeniz bu peyker?

Dédi: otdur içim, bil, taşım eĝkar.

Dédi: şerh eylegil haliñ ğerabi?

Dédi: işk otidin baĝrim kebabi.

Dédi: cismiñ nedindur piç-u tabi?

Dédi: camimdadur mihnet şerabi.

Dédi: köydürdi te'sir-i fığaniñ?

Dédi: işk otidindir esli aniñ.

Dédikim: işk ne rengdur, ey mihribanim?

Dédi: bir lehze yok ğemdin emanım.

Dédi: ey ğeste, haliñ ne kêçedur?

Dédi: ğemdin maña kündeniz kêçedur.

Dédi: ne vechidin kündeniz bu peyker?

[72] Dédi: otdur içim, bil, taşım eĝger.

Dédi: işk oti sarıĝ mu kızil mu?

Dédi: renggin kışı kôrmey bilur mu.

Dédi: köydürse ne yeñlig tutaşır?

Dédi: dur ağızidin köz yaş çıkadur.

Dédi: bu işk otin canidin öçürgil.

Dédi: bu sözni köñliñdin köçürgil.

Dédi: ey kuş, maña atıñni aygıl?

Dédi: aytay, kulaq salgıl, eşitkil.

Bulbulniñ sebağa atini aşkara ètip, sebanıñ köñlini berkerar
kılğani

Seba sordi: ‘sèniñ atıñ nedur? – deb,

Maña atıñni tekrir eyle, kıl gep.’

Dédi: ‘atim mèniñki heste bulbul,

Bu gullar içre bir gulge èrur kıl.

Yuredurmen çemende zar yığlap,

Köñülde sebr yok, cismimdedur tab.

Bulbuldurmen bu gemdin zar-u heyran,

Köñöldur teh-beteh kan, çeşm giryan.

Zemani tapmayın gemdin ferağet,

Maña derd-u elemdur, kayda rahet.

Mèniñ canında, bil, gem özre gemdur,

Mèniñki ah-u nalem dem-bedemdur.

Heyalim mest ètip heryan uçarmen,

Yene gulniñ kuçağını kuçarmen.

[73] Mèniñ dayım işimdur ah-u efğan,

Bu yeñlig derd birle çıkmagan can.

Scherler uyğanıp feryad ètermen,

Hudağə zar yığlap dad ètermen.
Eger yadimğə kelse ol periveş,
Heyalidin tüşer canimğə ateş.
Aniñ işkıda kirmes közge uyqu,
Hemişe can ara gem birle qayğı.
Uyuklasam benageh uyğanurmen,
Yilandek her terefke tolğanurmen.
Məniñ kərim hemişə piç ile tab,
Tün-u kün zarilep, közdin töküp ab .
Maña her bare kılse ol kereşme,
Közümdin yaş aqadur çeşme-çeşme.
Körünse közüme her dem nigarim,
Kéter huşum bilen sebr-u qerarim.
Yürekim çak ètip divanelerde,
Bolurmen husnige pervanelerde.'

Seba bulbuldin meşuqiniñ atini surağani, bulbul derd bile ah
urgani, aqibetul-emr biçare bolup me'suq atini tilge keltürüp,
me'suqini te'rif kılıp, huşidin kètip yikilgani

Seba aydi: 'aya dilheste bulbul,
Ne guldur meşuquñ, atini kul-kul.
Eşitey dilberiniñ hesb[-i] halin,
[74] Maña körset aniñ husn-u cemalin.
Körey, neçük erur turfe siyaqi,
Biley kılse inayet vech-i baqi.'
Dèdi bulbul sabage: 'ey nikukar,

Mëniñ halimge rehm et, berme azar.
Sorarsen mu mëniñdin muşkil işni,
Huda üçün keçur mundağ dëmişni.
Atin ayturğ acizdur zebanim,
Köyer, yadimge kelse, cism-u canim.
(Nigarim) keltüre almam dilimge,
Nëçük atin keltüreyin tilimge.
Aniñ fikri êrur canimge hemdem,
kaçan zikridin kılayin tilge merhem.
Aniñdek gul açılğan yoğ cehanda,
Eger bolse beyan et bu zemanda.
Êrur nazuk beden, renggi le'lgun,
Cemalidin bolur aniñ hanbal kün.
kaçan oğşar özige şem' mehtab,
Aniñ misli tapılmas esru nayab.
Açılse hendeler eylep seherde,
kızarıp turse ot yeñlig nezerde.
Tümenmiñ cilve kılse ol dilaram,
Ğerib can-u tenimde kalmas aram.
Sipermen su ayağıge közümdin,
Kétermen ah urup her dem özümdin.
Mëniñ halim aniñ yad-i herabi,
[75] Dil-u canim aniñ işk-u kebabi.
Aniñ yadi mëniñdur ğem guzarım,
Tügenmes işkide feryad[-u] zarım. '
Seba aydi: 'tola kılime sıfatin,
Maña tekrir eyle, ayğıl atin.

Ne yeñlig gul erur me'lum eteyin,
Eşitip öz diyarımge keteysin.'
İlacin tapmadi bu bulbul-i zar,
Zebange atin keltürdi naçar.
Dedi: 'ati aniñdur gul-i keñkeñ,
Çemenniñ gullariğe ol erur şeh.'
Atin nageh sebage aydi bu kuş,
Tutaşip caniğe ot, boldi bihuş.

Seba bulbulge yar-i muvafik ve aşik-i sadik me'lum kilip,
bulbulniñ köñlini gul-i keñkehdin te'rif kilip, kızil gul kaşıge teklif
kilgani

Seba bulbulge aydi: 'ey berader,
Saña bu sözdinu bilgil seraser.
Kişi ermes aniñki derdi bolmas,
Hezandek renggi ah-i serdi bolmas.
Eger yok derdi canniñ ten aña çin,
Oşul gul buyi yok gulşen aña çin.
Neçuk bilguñki seyr etmey cehanni,
Cehanda körmeyin yahşi yamanni.
[76] Bu yer bolse seniñ dayim mekaniñ,
Bu gul bolse seniñ zikr-i zebaniñ.
Cehanda yahşidin yahşi tapilur,
Kim ister kişini tapip qatilur.
Nezaket gul erur gulşende bulbul,
Ne yahşidur barip bolsañ aña qul.

ķizilgldur ati, renggi nezaket,
Knlġe, cangedur buy-i letafet.
ķizilgldek ķiřiniġ yari bolse,
Ne ġuřdur cay-i devzeġ nari bolse.
Kiřiniġ bolse yar-i mihribani,
Ne ġuř serf etse ger miġ bolse canı.
Ne ġub me'suķ bolse ger ķedirdan,
Aniġsiz zindeganliķidin esiz can.
Cehanda yar kp, hemdem tapilmas,
Knlniġ sirriġe mehrem tapilmas.
Dilaram kp erur, dildar kemdur,
Bu işdin canġe yz derd-u elemdur.
Tapip dildar ķil, bol tende can bar,
Oşul dildariġiz bolse vafadar.
Sfr knlġ oyidin ġar-u ġesni,
Knl ġeřřan bolur (krse) megesni.
ķizilgldur atin, gulşende gulbar,
Bari gullar aniġ aldida ķn ġar.
Kzġ şem'ini gul husnige yandur,
Krp ķandek yzin, knlġni ķandur.
Gul-i ķeġķeġde erken mehz bir roy,
[77] ķizilgul taķ erur alemde ġuřroy.
Bu gldin iřķniġ otin oķrgil,
ķizilgul aldida umruġ keķrgil.
Dedikim, - heyf umruġ bu ķemende,
Ulanġil yaġřige can bolse tende.
Ki ey bulbul, bara krgil ķařige,

Aniñ fervanedek öyrul başıge.
Sëniñdek huş neva gul kaçıda hob,
Oşul gulge sëniñdek muhtela hob.
Behar olse açılur reng-bereng gul,
kızilgul şah érur, gullar aña kıl.
Érur le'l-i Bedeşşan reng-i royi,
Kigürür cismige can yahşi boyi.
Seher bolse vereşleri yazılur,
Kereşme naz ile her yan igilur.
Mey içken kız kebi turse kızarıp,
Kéter özge seçek(ler) reng kuvarıp.
Yaraşur bağ içige günçe vu gul,
Teki huşluk bağışlar sakıy-i mul.
Kétip kış bolse ger veş-i behari,
Kışiniñ bolse yar-i gul uzari,
Kirer veş-i seheri gul körey dep,
Nigarim bezmi içre yetkürey dep.
Körer bağ içre gullar açılıpdur,
Ki her yan şah-u bergi saçılıpdur.
Ne huşdur gullar açılse seherde,
Köñülni şad éter bolse nezerde.
[78] Biri açılse bolgay biri günçe,
Köñül tapmas karar bir üzmeğünçe.
Ne yahşi ziyib érur ol gulge renggi,
Kéter elniñ içidin gusse zeñgi.
Yaraşur gul yanıda turse günçe,
Nezaket içre hiç gul yoktu munça.

Guli hob, bergi hem hob, gunçesi hob,
Periler keddi yeñlig hifçesi hob.
Behar olse şecerge su yügürür,
Gul açilse yigit-kızlar söyünür.
kılur tuhfe kèsip gul gul, yari bolse,
Barur her kişiniñ gulzari bolse.
Muhebbet hemri eylep köñlidin huş,
Barip gulniñ tegide mey kılur nuş.
Kèsip gulni çilap koygay tebekke,
İçerler meyni andağ lekke-lekke.
Muğenniler neva eylep kaşıda,
İlikde mey, kızilgullar başıda.
Bu gulşen içre bolmas geyr[-i] kehkeh,
Ne huştur gul nezerde turse teh-teh.
Ne rahet seyr-i gulşenniñ hevasi,
Ne ruh efza muğenniler nevasi.
kılur her kim bilur yahşi kiliqlar,
Gezelhanlık bile rekkaşlıqlar.
Gul-u mey zevkidin her yan egilip,
kaçan olturgusi köñli çigilip.
Bu gulşende geda bolsun ve ger şah,
[79] kolidi kers bolgay, ağızda ah.
Peridek dilrebalar başıda gul,
kızarıp ot mesellik ilkide mul.
Ne ziynetdur gul uzre gul açilip,
Eger turse saçı her yan saçilip.
Egerçe dilrebadur neçe re'na,

Aniñ ger ziynetidur gul-i hemra.
Külüp kehek emestur gunçe lale,
Dègil le'-i Bedeşşani piyale.
Têşidur hukke-i yakut aradur,
Körüp sihhet tapar ger bolse zencur.
Muniñdek mahveşniñ ziyneti gul,
Bolur her kençe huş ruh, gul için kul.
Bolup vekt-i behari gul açilse,
Bağ içre cumle kuşlar nale kilse.
Temaşağè kilur pir-u cevanlar,
kilur gul zevki birle taze canlar.
kilip gulni yigitler beste-beste,
Yiberur me'sukge deste-deste.
Kêsip gul gunçesidin tal çibiklar,
Yigitler yariğè oynap açiklar.
Bu huşluk ba'isidur barçe guldin,
İçip gulşende bolmak mest muldin.
kilip pervaz bulbul bu çemendin,
kilip seyran, kutul beytul-hezendin.
kizilgul türse, ne bar bu çemende,
Eger işret heyali bolse tende.
[80] Yüre kör turmağil birge barali,
kizilgul bezmide işret kilali.'
Dedi bulbulge, gulni kildi te'rif,
Seba kildi muni gul sari teklif.

Bulbul sebadin gulniñ vesfini añlap, köñli gulge talib bolup,
barurğe rağib bolup sebadin bir neççe su'al qılğani

Bolup barmağke bulbul köñli mayıl,
Sebadin sorgalı söz boldi sayıl.
Bu sözni añladi bulbul sebadin,
Köñülniñ riştesin üzdi yenadin.
Sebağe aydi ol dem bulbul[-i] zar:
'Eger barsam, bolur mu gul maña yar.
Bolurmen mu aniñ vesliğe mehrem,
Gemimde gul maña bolğay mu hemdem.
Salur mu ol mēni ya derd-u ğemge,
Yoluqturğay mu her kün miñ elemge.
Ani dep bu çemen ger çıkse qoldin
Aniñ mehri mēni azğurse yoldin.
Aniñ köñli eger bolse yenada,
Bu bolse qaşıda, men bolmay talada.
Bu yerdin men eger barsam ani dep,
U yürse geh ani, gahi mēni dep.
[81] Aniñdin qılmasa ol gul cudalıq,
Bu yeñlig bolmağay hiç muhtelalıq.
Kişiniñ yariğe bersem köñülni,
Eger ol qılse hem ğemkin köñülni.
Cuda bolsam kişiniñ yarini dep,
Özümniñ yaridin bu iş emes ep –
Dēdi bulbul, - bu sözni sora guldin,
Ayğıl bir neçe sözni bu quldin.

Mëniñdek kılını ger ol körse me'kıl,
Bolay andin këyin barmaqğe meşgul.'

Seba bulbulni gulğe heber kılup, bulbulniñ muhebbetini gulğe eser
kılğani, bulbulni eger gul veslini hahlasañ bir erzdaşt ibergil, dep
aytgani, bulbul sebadin gulğe iştiyak tartıp name bëtıp ibergeni

Gezel

Sëniñ, ey gul, kemaliñni eşittim,
kızıl otdin cemaliñni eşittim.
Ededsiz aılup men sebadin,
Cehanda yok misaliñni eşittim.
Suçuk boldi mëniñ cism ile canım,
Oşul dem şehd-u baliñni eşittim.
Sinan-i işk bu canımge tegdi,
[82] Bu reng nazuk nihaliñni eşittim.
Bolup kıl, hizmetiñ kılmaqğe barsam,
Gulam ister heyaliñni eşittim.
Lebiñni kendidin kıldım temenna,
Sëniñ şirin zilaliñni eşittim.
Ölermen, dergahiñdin ketmegeymen,
Begayet şerh-i haliñni eşittim.

Seba bulbulniñ erzini gulğe yetkürüp, gul şad bolup, bulbulni
yad kılup, sebadin: Bulbul kélur mu, dep sorğani, seba: men
vesfiñni bayan kıldım, sendin name-i vefa barse kélur dep
aytgani

Seba uçti ęemendin gul sarige,
Vida' etti baķip bulbul sarige.
ķilip seyrān ęiķiban deşt-u taęķe,
Neçe künler yürüp ta yetti baęķe.
Sebakim baęķe kirdi, gulni kördi,
Ayagiğe ķelip yüzini sürdi.
Seba gulęe beca eylep edebni,
Ętip ķevlin (kim) şerh etti gepni.
Sebadin sordi gul: 'ey peyk[-i] mehrem,
Kętip mundin, bolupsen kimge mehrem?
Ne yerge bardıñ-u sen ķayde ęrdıñ,
Yürüp alem ara ne yerni kezdiñ?'
[83] Seba aydi aña: 'ey ziynet-i bağ,
Saña ķul tapķali canda idi dağ.
Ęiķip kezdim yürüp tağ-u ęemenni,
Nezerdin ötkezip zağ-u zęęenni.
Benageh bir ęemenni eyledim seyr,
Tümen türlük ķuş anda ķilardur teyr.
U yerde bar ikendük yahşı bir ķuş,
Özi ğemķeř iken, avazi dilķuş.
Kęlip sordum anıñķi hesb-u halin,
Ęřittim men anıñķi ķil-u ķalin.
Cehanda köp ęrur ķuş ķaysisidin –
Sorap men tapmadım bir işķ ęlidin.
Ani ķuşlarda kördüm ařıķ-i zar,
Körunur şeklidin yar-i vefadar.

Sudek aldiñda men vesfiñni sizdim,
Muhebbet riştesige durni tizdim.
Ati érken oşul kulniñki bulbul,
Gul-i keñkeñ degen gulge iken kul.
Dèdim: bulbul kızilgul turfe guldur,
Feķir-u şah aniñ husnige ķuldur.
Dèdim: sen barķedin fayiķ ikensen,
ķızilgul bezmiķe layiķ ikensen.
Her iş ķildim, aniñ kōñlin avuttum,
Gul-i keñkeñ degen guldin savuttum.
Sèniñ ķaşıñķe ol kelmekçi boldi,
Gul-i keñkeñni terk etmekçi boldi.
Mèni aydiki: ‘Gul ķaşıķe bargin,
[84] Vefasi bar mudur gulniñ, soraķin.
Baray, gulniñ eger bolse vefasi,
Dil-u canim bilen tartay cefasi.’
Deben, berdi muhebbetname sizge,
‘Eger kelse dèse, ķet berse bizge.’
Dèdi, oķudi ol bergen ģezelni,
Meger gul aldida tōkti eselni.
Muni añladi gul dilşadi boldi,
Buzuķ kōñli aniñ abad boldi.
Sebaģe aydi gul: ‘bulbulni kelsun,
Kèķe-kündüz mèniñ ķaşımda tursun.
Eger bolse maña bulbul vafadar,
Ne dep bolmay aña men yar-u ģemķar.
ķaşımda bolsa andaģ yar-u hemdem,

Niçük kılmay ani sirrimge mehrem.
Cehanda men kebi dildar bolse,
Ne ħub, cismimge bulbul zar bolse.
Mëniñ bezmemde bolse negme perdaz,
Muhebbetdin çıkarse dilkeş avaz.
Eger ġem nişige ol qoyse merhem,
Aña avaz ħuşidin berse berhem.....

[85] Gul bulbulniñ kelişini añlap, alip kelgil dep, dil bile name-i
vefa bêtıp, sebani bulbulge ibergenı

Dëdi gul: ‘añladim vesfiñni bulbul,
Umidiñ taridin boynumda dur ġul.
Êşit namemni, kel endişe kılmay,
Nëçe boldum mu’ekkel saña men ħul.
Bolup men mest, ey yar-i vefacuy,
Ki cam-i iltifatıñdin içip mul.
Cemaliñ birle ber köñlümge aram,
Ġemiñ fikri kılip canimda ġul-ġul.
Mëni dep sen këlur êrseñ bu yerge,
Fida eyley dil-u canimni bilkul.
Sëniñ birle kılay men eyşi-işret,
Maña ġem künleride hemze ban bol.
Neva eylep kuşad etkil girihler,
Ölük cismim ara ruh-i revan bol.’

[86] Seba gulniñ sözini bulbulge yetküzüp, gemdin ölgen köñlini
tirgüzüp, bulbulni alip gulniñ qaşıge kelgeni

Seba yetkürgeli gulniñ sözini,
Tilep bulbulge yetkürmek özini.
Seba te'cil étip ta kirdi yolge,
kılıp suret qaramay oñ-u solge.
Çunan şevk ile tey kıldı beyaban,
Neçe künlerde ol yol boldi payan.
Yürür érdi gerib bulbul çemende,
İdi guya meger beytul-hezende.
Eşitti ger sebadin keldi tavuş,
Bu tavuşdin bolupdur can-u dil cuş.
Tümen türlü nevalar kıldı bulbul,
Niçün keldi étip peyk-i kızilgul.
Dil efza beyt okup boldi gezelhan,
Ölük tenge nevasi kirgüzür can.
Lebidin köfk akip divanelerde,
Uçadur çevrülüp pervanelerde.
Bu yeñligdurki ol bulbulge halet,
Seba gul saridin yetti bu sa'et.
Muni körgeç gerib bulbul bolup hoş,
Muhebbet hemri köñlidin kılıp cuş.
Sebadin sordi bulbul me'in-i hal,
Seba tökti sualıge aniñ bal.

[87] Dedi: 'bardim-u açtim, seni kördüm,
Nigariñniñ selamini ketürdüm.

Selam aydi saña gul, aña bulbul,
Aña qıldim sèniñ erziñni me'qul.
Dèdi: kelsun aygıl binevani,
Gemin köñlümge ol qılsun devani.
Kèlip bolsun mèniñ aram-u canım,
Mèniñ bezmemde bolsun durfişanim.
Maña hem bir aniñdek qul kèrekdur,
Aña hem bir mèniñdek gul kèrekdur.
Kèrekdur her kişige yar-u demsaz,
Bolur mu qılse her qism elni hemraz.
Dese bolğay mukin razi nihani;
Kişi bolğan bile cism içre canı.
Gerezni añağudek bolse hemdem,
Ani qılse bolur sirriğe mehrem.
Kişi ger bolse aqıl-u suhandan,
Aniñdek yaqşıge berse bolur can.
Yaman birle eziz omruñ keçürmek,
Erur yangan qırağıñni oçürmek.
Sèni elbette kelsin dep iberdi,
Saña ol gul vefaname iberdi.
Sèniñ atıñ eşitip boldi gul şad,
Dèdi: 'kelsun eger mèni qılse yad.'
Bu gem birle erur gul pare-pare,
Inansañ, yür, baqıp qıl nezare.
Bilürsen, bulbul ey, gul işq[-i] derdin,
Barip körgende gulniñ bagrı zerdin.'
[88] Dèdi bulbulge oldem peyk-i ehmer:

‘Aniñ hemdem yoķidin hali ebter’.
Oķup bulbulģe gulniñ namesini,
Eşitti gul uniñ hengamesini.
Bolup bu sözge ħendan ħeste bulbul,
Şerab-i şevķ içip açıldı gul-gul.
Çemendin gul ķaşıģe boldi barmaķ,
Bolup gul husnige kirfik suģarmaķ.
ķilip gul bezminiñ bulbul yaraģin,
ķoyup canıģe gulniñ derd-i daģin.
Vida’ etti gul-i ķehķeh bilen ol,
Seba ķörsetti gulniñ sariģe yol.

Seba gulniñ bezmiģe başlaģani, bulbulniñ gul-i ķehķehni
taşlaģani

Seba tutti yolin bulbulni başlap,
Bu bulbul hem gul-i ķehķehni taşlap.
Yürür érdi ikev menzil-bemenzil,
Bolup gul ķaşıģe barmaķi muşķil.
Seba aldıģe tüşti ta ķikip hu,
Közi yaşı bile bulbul sêpip su.
Seba savurup cehan mulkin ķilip ħak,
ķilip işķ içre bulbul sinesin çak.
Seba reftaridin boldi cehan gerd,
İdi bulbulda andaģ işķ ile derd.
Muģennidek seba ger ķilse ĝir-ģir,
Çu bulbul çevrölüp, her lehze fir-fir.

[89] Seba negme kılip bulbul gezelhan,
İkevlen tey kılip deşt-i beyaban.

Gul-i kehek bulbuldin cuda bolup, firak çemenide bineva
bolup okuğan gezeli

Gul-i kehek dedi: ‘bulbul vefani –
kılip evvel, keyin kıldiñ cefani.
Meniñ canımge koyduñ dağ-i furket,
Kişi ger körmegen derd-u belani.
Sen ettiñ ezm gem ilkide taşlap,
Meni biçareni közlep yenani.
Tilermen keçe kündüz zar birlen,
Tilimge cari eylep ‘rebbena’ni.
Ne yazdim, ne yeñildim dergahiñdin,
İlaha, ger dedim şukr-i senani.
Ne yerdin boldi peyda bir azitku,
Alip ketti bu yerdin dilrebani.
Meniñ başımge tüşti derd-u mehnat,
Saña me’lum erur raz-i nihani.
Maña ger koydi bulbul dağı hicran,
Yenedin körmesun ol hem vefani.’
Deben teñrige ol kıldi munacat,
Sen atıñ haliği erzi semavat.

Bulbulniñ yolda kelgünçe gulniñ işkida okuğan gezeli

Dédi bulbul: ‘Diyarimdin k   ip men,
[90] S  ni dep, gul, nigarimdin k   ip men.
Vefa   il  aymukin sen, bende bolsam,
Gemi  nde c  mle yarimdin k   ip men.
Tenim gerd olsa i  iki  nde eceb yok,
Ni    nkim can-i zarimdin k   ip men.
K     lde   almadi bir zerre aram,
Tilep vesli     erarimdin k   ip men.
Ne   ilsa   sen bilursen yok ilacim,
Yolu  nda i  htiyarimdin k   ip men.’

Seba bulbulni alip k  lip gul  e vesl   ilip,   zi seyr-i ceha  e ve
de  t-beyabange t     p ketkeni

Seba bulbul bile gul  enge yetti,
  oyup gul   a  ıda bulbulni, ketti.
     p tu  ti k  lip gul  enge bulbul,
A  ilipdur   emende reng bereng gul.
A  ilip ba   ara t  rl  k se  ekler,
Gul   zre   irma  ıp i    i fe  ekler.
  emen   izlari ba  i  e li  ekler,
Ta  ip     nige bergidin k   ekler.
Benageh keldi gulni k  rdi bulbul,
A  ilip le   e ye  il   her   izil gul.
Selam   ildi k  lip bu gul  e bulbul,
Selamidin   eberdar olmadı gul.
Te’eccubdur bu sir ger bolsa k  nd  z,

Tuğupdur hefçelerdin ati yulduz.
[91] Girihlik günçe misl-i le'l-u mercan,
Yazılğan gul kebi me'suk hendan.
Saçilip şahida heryan verekler,
Tökülüp husni tabidin erekler.
Anıñ bir hifçesi çün kedd-i dilber,
Ësidin her teref gulşen mu'etter.
Tenide harlar mijgan mesellik,
Alıp okni kılip peykan mesellik.
Cemali şu'lesi közni kamatur,
Tüşüp eksi sariğ yüzni kızartur.
Benageh tegse yel her yan igilur,
kuçup bir-birini ornıge kélur.
Ësidin beş eyler cange rahet,
Tigip hari kılor canni cerahet.
kılip gulşen ara naz-u kereşme,
Tutaşur cange ot ger kılse işve.
Yürekni köydürür husni şerari,
Kéter tendin dil-u canniñ qerari.
kılip husni oti bulbulge te'sir,
Gerip biçare bulbul boldi dilgir.
Benageh keldi kızıl gulniñ esi,
Yok etti gul esi bulbulniñ esi.
kızartur ot yeğin bolğan kişini,
koyar mu salmayin ot tabışini.
kızarur ot lebidin taze guldek,
kaçar şebnem kebi terdin su muldek.

Aniñdek boldi bulbul zar ğemkeş,
[92] Tüşüp gul husnidin canığe ateş.
Tüşüp gul eksi, bulbul boldi çün ot,
Zumurred érdi bulbul, bolbi yaķut.
Közidin durr-u mercan aķızıp su,
Tenidin aķtı her yandin bolup cu.
Muni gul iştıyaķı mest ķıldı,
Muhebbet riştesi pabest ķıldı.
Ne turmaķ, bilmedi bulbul, ķeterni,
Ne olturmaķ-u ornidin ķoparni.
Aķıp kóz uyķudin bidar boldi,
Meger kim mest idi, huşyar boldi.
Muhebbet zevķi bulbuldin ķelip cuş,
ķilip bulbul muhebbet darusin nuş.
Zuhur-i işķ étip bulbuldin endaz,
Aķıp işret ķanatin ķıldı pervaz.
Sema' eylep uçup ta boldi reķķas,
İki ķoldek peridin ķıķtı veķķas.
Gulidin öyrülüp pervanelerdeķ,
Lebidin kofk aķıp divanelerdeķ.
Közidin dane-dane yaş aķızıp,
Guher ğirmen ķilip bir-bir tamızıp.
Köyüp işķ otida bulbul vucudi,
Hevada mevc urup ah oti dudi.
Külüp mecnun kebi her dem ķaķıldap,
Yaşın derya ķilip her lehze yığlap.
Muhebbet zoridin her lehze elhan –

ķilip, berķ-i ŗerardek tartip eķķan.
Urup ilkin ķķķtiske misl-i mecnun,
Bu ġem birlen yūzin tirnap, ķilip ġun.
[93] Urup her demde yūzmiñ ah ūze ah,
ķerar eylep bu ah-i tel'at-i mah.
Elem ōzre elemdur, ġem ōze ġem,
Bu iŗķ oti salip bulbulġe matem.
Kēķe-kūndūz kemetmey ķildi nale,
Ėzip gul zehr-i ġem tutķaķ piyale.
ķonar gahi ķēlip ŗahiġe gulniñ,
Uķar-uķmas yok heddi ērdi ķulniñ.
ķilalmay iŗķ oti zurige taķet,
ķutulmay naledin ol hēķ sa'et.
ķilip bu iŗķ meydanida bazi,
Muni ōrteydu gul mēhnetde nazi.
Urup canige neyze gul tikendin,
Tamizip ķetre-ķetre ķan bedendin.
ķilip gul ġari cismin misl-i gulŗen,
Tēŗip ġem murgige her yerde revzen.
Bolup iŗķ iķre bulbul zar-i ebter,
İķipdur lehŗe-i ķuġ, taŗi eķġer.
Kebab-i dilġe gul iŗķi ķoyup ŗor,
Ėķarur ķetre-ķetre ot ķilip zor.
Dil-u cani muhebbet otidin daġ,
Ayaġige tūŗup gul mihridin baġ.
Gul aldida bolup sayil, ķikip hu,
Aritip yafrakin kōzdin sēpip su.

ķilip her lehze gulge mihribanlık,
Ėtip gulşende bulbul pasibanlık.
ķuçup gulni ķilip peryad[-i] zari,
Uçup bağrıge tegse niş-i ħari.
[94]Fiğan-u nalesi yetti felekke,
YĖtip te'sir işķidin melekke.
Elalasi tamam aldi cehanni,
ķilip gul işķi birle ħeste canni.
Deva cange eylep gul yüzidin,
Ėuş etmey gul muni şirin sözidin.
Tikendin hem koyar bağrıge neşter,
Muña neşter emes, bil, şehd-u şekker.
Gehi gul işķi zor etse, ķuçaklar,
Gehi sançar tiken, kaçmakni çağlar.
KĖtey dĖse bile almas kĖterni,
Ve ya koymas tikendin reşk Ėterni.
Muhebbetdin tiken derdi devadur,
Egerçe bir neçe cevru-cefadur.
Bu yeñlig hali birle bulbul-i zar,
Muniñ gul sormadi halin be yekbar.
Bu işdin boldi bulbul kĖñli ħemkin,
DĖdi: 'NĖ dilrebadur kĖñli señgin.
Vefasi, mĖhri yok canan emes mu,
MĖni bir mertebe 'sen kim?' dĖmes mu?'
Melalet zor Ėtip açti lebini,
Baķip gulge ki bulbul teşti gepni.

Bulbul gul kaşıge barip, gul bulbulge naz étip, e'suqluq endaz
étip: 'qaydin bolur-sen, ne yerdin kelur-sen?' dep soriganda
oquğan gezili

Dédi bu gulge bulbul: 'serv[-i] nazim,
[95] Saña canim bilendur işk[-i] bazim.
Nêçük taşdur sêniñ bağriñ, bilelmem,
Aña te'sir emes söz-u gudazim.
Nêtey, çarem nêdur naziñge ol dem,
qebul êrmes saña 'ecz-u niyazim.
Bari el secde eyler kıble sari,
İziñniñ tufragidur caynemazim.
Su eyley bu cehan helki eritip,
Mêniñ Davud yeñlig ud sazım.²⁶
qaçan bolduñ közümge cilveger sen,
Nisar ettim oşul dem köp-u azım.
Kêtey başım alıp kelgen yolumge,
Egerçe bolmasañ sen dilnevazım.'

Gul bulbuldin bu sözni işitip, naz ile tebessum kılip, tekellum
eylegeni

Dédi gul: bulbula, keldiñ ne yerdin?
Dédi: ne söz soray sen biheberdin.
Dedikim: ey gerib, qaydin bolur-sen?
Dedikim: işk şehridin bolurmen.

²⁶ Rivayet qılınışıçe, Davud peygemberniñ avazi ud sazidek yeqimliq iken.

Dèdi: ne vechidin ah-u fîganiñ?
 Dèdi: İstep kèlip tapkaç nişaniñ.
 Dèdi: nidin perişan boldi haliñ?
 Dèdi: nuş etmeyin şirin zilaliñ.
 Dèdi: ne ğem étip feryad ètersen?
 [96] Dèdi: her lehze zulmuñ yad ètermen.
 Dèdi: bolduñ ne dep sen zar[-i] ğemnâk?
 Dèdi: canimni eyledi bu naz çâk.
 Dèdi: közdin tökersen durr-i jale?
 Dèdi: İşkînde ħubdur ah-u nale.
 Dèdi: ne vechidin haliñ ħerabdur?
 Dèdi: işk otidin baĝrim kebabdur.
 Dèdi: ne vechidin yetti melalet?
 Dèdi: hêç tapmadım ğemdin feraĝet.
 Dèdi: nêdin bolupdur reng-i zerdiñ?
 Dèdi: canimni örter işk-i derdiñ.
 Dèdi: köksüñni kıldiñ pare-pare?
 Dèdi: işkiñ cefasiĝe ne çare.
 Dèdi: ne işke ahiñ dem-bedemdur?
 Dèdi: işk ilkidin cev-r-u sitemdur.
 Dèdi: yaşıñ nêdin boldi le'lgun?
 Dèdi: naziñ sèniñ kıldi ciger ħun.
 Dèdi: sözüñ şeker, ey mēhribanim?
 Dèdi: atiñ èrur zikr-i zebanim.
 Dèdi: nêdin tōşukdur cism-i zariñ?
 Dèdi: sançildi her dem tenge ħariñ.
 Cevab-u hem sevab kıldi ikevlen,

İkisi  rdi guya can ile ten.
Biri birge d di raz-i remuzin,
Bilişti her ikev her derdi sozin.
D di bulbul: ' ilay men imtihani,
Sinay, gulni  vefasi bar mu,  ani.
D di, aydi: Aya, ey bivefa gul,
[97] S ni  iş i ge can birle idim  ul.
 beripsen, alip kel dep sebani,
Meni zar-u geda-yi binevani.
Tutup emri ni, keldim  izmeti ge,
Du'a  ildim hemişe devleti ge.
Y r pmen binevali da   kip can,
Su ornida işiki ge sepip  an.
 ilipdurmen dil-u canim nisari ,
Tenimni  ildi revzen nişi  ari .
S ni  birle n ce  ektim cefani,
Ki sendin k rmedim hergiz vefani.
A ip a zi ni, sormadi  bu halim,
Beyan etsem sa a men  il-u  alim.
 ilip can birle her dem iş bazi ,
M ni pak  rtedi iş  i re nazi .
Vefani k rmedim sendin k termen,
Burun  il an mekanim ge y termen.
Vefa  il ay deben y z mi  y g rd m,
Vefani k rmedim, emdi to uldu m.'
D di bulbul, bu yerdin boldi ketmek,
Ve l kin yok idi iş in t getmek.

Behani qildi bulbul kim, k terge,
N  ta et gul gemini terk  terge.
D di: gul bol ay  rdi bavefa iz,
Tikendin bolma ay  rdi cefa iz.
Tiken azarini tartay mu sendin,
Ve ya nazi  y kin artay mu²⁷ sendin.
[98] Tikenni  derdini qildi behane,
Veli  aş etmedi sirr-i nihane.
K   lde imtihan hem, re k hem bar,
 rur ol re k, bilgil, mihnet-i  ar.

Bulbul gulni  muhebbetini imtihan  il an    n tikenni behane
 ilip ketkeli yangani²⁸ gul  izmetini terk etkeni

K ter boldi bu yerdin  este bulbul,
Tiken(din) re k  ilip k  lide     l.
D di: ‘men birle²⁹ yarim olse yal uz.
Y zi   m’idin ol ay k  e k nd z.
Ki i bolse ikeven yari birle,
Ne mu kildur k rer e yari birle.
Ki i e yarini yari  a ida,
K rerdin, ya  i ot k ygen ba ida.
Muni din k rmey  lgen ya  ira dur,
Devasiz derd eger hecr-i fira dur.
Ki i e yarini yar ile  amtu,

²⁷ artaymu – qol yazmida bu s z ‘tartaymu’ dep y zil an.

²⁸ Bu s z qol yazmida ‘ketkeni yangani’ dep y zil an.

²⁹ birle – qol yazmida bu s z bolsam dep y zil an.

Körüp bürgünçe, ketken herne hıptu.⁷
Deben endişe kıldı, bulbul uçtı,
kılıp ah ile efgan yolge tuştı.
Uçup yürdi neçe kün tağ-u çölde,
kerari yok idi ya huşk hölde.
[99] kılıp deşt-i beyaban içre cevlan,
Gehi hendin, gehi nalan-u giryan.
Erur bulbul kebi bi'ekli bihuş,
kaçan gulniñ gemin kılğay feramuş.
Urar köksige her dem hecr taşın,
Közidin ağızur furketde yaşın.
Bu yerdin kudreti yetkençe ketti,
Kézip bu deşt-i gem bir yerge yetti.
Bu yerde ne tiken bar-u ne gul bar,
Bu yerde yok hudadin özge gemhar.
Dedi bulbul: Aya subbuh-u quddus,
Mêni furketke saldi neñ-u namus.
Ne muşkil iken yarniñ yırağı,
Temam canimni örter iştiyağı.
Tiriklik şahini selkin kayırdı.
Tiken reşki mêni guldin ayırdı.
Mêniñ emdi sen oksen gemguzarım,
Mêni hicranda köydürdi nigarım.
Miniñ bu derdime, ya reb, deva kıl,
Maña lutf eyle, hacetni reva kıl.
Egerçe eyledim guldin cudalık,
kaçan bolğay maña gemdin rehalık.

Maña, ya reb, elem özre elemdur,
Nêçük canimni qoymas derd-u gemdur.
Ne işke yahşilik yetmes felekdin,
qutulmasmen mu bir kün gem yémektin.
Cuda boldum kélip guldin çemenge,
[100] Yavuk bolsam çida almam tikenge.
İlaha, ayrigil gulni tikendin,
Tirikdurmen ayirma gulni mendin.
Neçe kündüz oşul guldin yıraqlan,
Özüme derdmend-u elge saqlan.
qaçan könlüm yeqlin guldin üzupmen,
Tikenniñ derdidin könlüm buzupmen.
Bilursen mu meniñ halimni, ey gul,
Firaql zenciridin boynumdadir gul.
qaçan bilgeysen furqlat (te) halim,
Kêçe-kündüz seniñ bezmeniñ heyelim.
qaçan otluql yüzüñdin ayrilipmen,
Tümenmiñ otni canimge salipmen.
Dimaqlke hecl qoyqlan derd-u daqlim,
Yüzüñsizdur meniñki seyr[-i] baqlim.
Yüzüñni körmegenni köz demesmen,
Seniñ zikriñ emesni söz demesmen.
Eger gulşende sendek gul açilmas,
Dil-u canim içige ot yaqlilmas.
Eger otdek yüzüñ peyda emesdur,
Bu könlüm bulbul[-i] guya emesdur.
Eger açilmisañ, ey gul, seherde,

Peri hem bolse köz körmes nezerde.
Sëniñsiz, gul, maña yoqtur tiriklik,
Sëniñsiz miñ elem başke kiliklik.
Salur canımge ot husnuñ firaqi,
Yaman dişvar iken yarıñ yıraqi.
[101] Nëtëy, men aciz-u biçaredurmen,
Vefasız yar üçün evvaredurmen.
Cuda boldum felekniñ gerdişidin,
Kétip érdim gul-i kèhkeh kaşidin.
Deben, gerç oldi bulbul köz yaşıge,
Neçuk bargum gul-i kèhkeh kaşıge.
Leb-i peymanedin tökti eselni,
Oqup gul furketide bu gezelni.

Bulbul gulniñ firaqida ol çemen-i beytul-hezende oқиған gezeli

Cemaliñdin cuda boldum nigarim,
Ne tende sebr-u canimde qerarim.
Közümniñ nuri husnuñ şem'i érdi,
Cuda boldum, qarardi ruzgarim.
Sëniñ vesliñ temenna eylep, ey gul,
Yilandeke tolğanur bu cism[-i] zarim.
Tikenni ayrisañ nazik teniñdin,
qaşıñge yetmeyin bar mu turarim.
Mëni mundağ beläge reşk saldi,
kaçan érdi cudalıq ihtiyarim.
qanarim yoq idi vesliñ meydin,

Neçe içsem tutar érdi ħumarim.
Sèniñ yadiñda, ey gul, can bérurmen,
Mèniñ yoktur bu ķevlimdin yanarim.

[102] Seba deşt-u beyaban ve sirr-i cehandın gulşenge kèlip,
bulbulni yoķlap, guldin sorap, bulbul ketkenini erz etkeni, seba
bulbulni alip kelmek üçün istep çıkıp, barip bulbulni tapķani

Yètip keldi seba deşt-i yebandın,
Kèlip gulşenge ol seyr-i cehandın.
Bu gulşen içre hiç kelmeydu tavuş,
Körer: bulbul körtünmes gul mu ħamuş.
Dèdi: ey gul, ķeni bulbul ħeribiñ?
Yüzüñge zar-u heyran endelibiñ?
Sebağè gul dèdi: ketti yamanlap,
Durust aşık emes yalğançi ķellab.
Seba aydi: yamanlapdur ne işdin,
Sebeb nedur u bulbulğè kètişdin.
Dèdi gul: derd-u halim sormadiñ dep,
Tiken hem cism-u canim örtedi dep.
Seba aydi: bu gulğè aytmadiñ mu?
ķayan bargaysen, turgil, dèmediñ mu?
Gul aydi: ketse ketsun, ne ķilayin,
Yoli bolsun, ani nèçük èteyin.
Seba aydi: sèni dep kelse bulbul,
Kèçe-kündüz ķaşıñda bağlasa ķol.
Şecerge bağban terbiyyetin etmes,

Şecer hem mēve bermek niyet etmes.
Kişi kıl halini sormas bolur mu?
[103] Hezin köñlini huş kılmas bolur mu?
Dēdi gul: sinayin nēçük kuş ērken,
Biley, yalğan mu aşık, çin mu ērken.
Seba aydi: her işniñ saeti bar,
Tatimas çağda nazniñ ne işi bar.
Ani evvel sorap köñlini alğil,
Nevazişlar kılip, hizmetke salgıl.
Kişi hācesige bolse qedir naz,
kulige hācesi andin kılur naz.
Eger kılsañ bu yeñlig kiliķiñni,
Kişi körmes ēse yahşilikiñni.
Seba aydi kızilgulge: kulak sal,
Bu sözni añla, mehkem yadiña al.
kalıpdur neķler ehl-i selefdin:
'Muhebbet köplüki ikki terefdin.
Eger me'suķ ērur aşıkge cazib,
Bolurlar ehl-i işk işkiğe galib.
Eger metlubidin bolmas işaret,
kaçan talib kılur köñlini ğaret.
Dem urse, ot otun özre tutaşur,
Öçer çoğ her neçe uçağdin aşur.
Şecerge bağban terbiyyet etmes,
Şecer hem mēve bermek niyet etmes.
Tēğürmende çıkar un ikki taşidin,
Ne işret sud kılğay yekke başidin.

Eger bolse tenab ikki boyunde,
İkev tartişse bargil anda-munde.
Tavuş çıkqay qaçar ikki ilikni,
[104] Neçe tebretse cuz yalguz ilikni.
Evel mēni iberip keldiñ alip,
Kēyin naz kılsañ ani otge salip.
İşit, naz köplüki köñül savutar,
kaçan gemkin köñüllerni avutar.
Eger bulbulge, ey gul, mēhribansen,
Kēley barip, aña bergil nişansen.
Eger mēhri otin, ey gul, öçürdüñ,
Oşul bulbulni şahiñdin uçurduñ.
koya bermeñ cani bariçe ketsun,
Başın alıp ne yerge yetse yetsun.
Seba kördiki, gul renggi kızardi,
Açılıp günçe le'li sözge bardi.
Dēdi: 'bolse ħub ērdi munda bulbul,
Kērekdur ħacelerniñ aldida ħul.
Özi ketti, ne eyley, ketse ketsun,
İşim yok kelmesun kim, ħahi kelsun.'
Bu sözni der ērur, emma ciger ħun,
Burunķi halidin boldi digergun.
kızilguldin seba bu söz eşitti,
Bu sözde derd-i furķet fehmin etti.
Seba köñlide bildi bar niyazi,
Ērur namusdin ağızida nazi.
Seba aydi: baray mu ya turay mu,

Alip bulbulni munda keltürey mu?
Dèdi gul: bariñiz, kelse teğ-i ħub,
Kèrek bolse aña dildar-i mehbub.
Egerçe kelmes olse, özi bilsun.
[105] Mèniñdin ħalmasun bed, söz üzölsun.
Kişi mehbub ile nazan kèrekdur,
Kişi aşık ise nalan kèrekdur.
Niyaz işk ehlige, me'sukğedur naz,
Zimistan bolse, keynidin bolur yaz.
Firağname bitip bulbulğè ol gul,
Sebadin berdi gul dep: men saña ħul.
Sinay dep sormadim derd-i diliñni,
Niçük bilmesmen ħedr-u ħimmetiñni.
ħilay dèdim sèni men azmayış,
Saña mendin, tikendin yetti kayış.
Sèni hem bilmegen bolsam ħemnimet,
Biley ħedriñni, kelgin fat furset.
İberdi gul sebadin erz[-i] daşin,
Seba ketti, tøküp gul ħaldi yaşin.
Seba ol veğtde guldin ruħset aldı,
ħopup veğt-i seherde yolni aldı.
Seba bulbulni istep her vetende,
Yürüp deşt-u beyaban, geh çemende.
Eşitkil ħeste bulbuldin ħekayat,
Kèçe-kündüz ħilur èrdi munacat.
Deben bulbul: ilaha kirdigara,
Keremlik ati yaħşı bir-u bara.

Mëniñ deryaler akti köz yaşımdın,
Bu mëhnet ketmedi hergiz başımdın.
Ërursen sen mëniñ hacet revayım,
Bu yeñlig halime rehim et ħudayım.
Tilimge kıl çüçük atıñni hemdem,
[106] Dil-u canımge kıl yadıñni mehrem.
Mëniñ sen hemrehim bol tağ-u tüzde,
Cuda kılma ħemiñni yaz-u küzde.
Egerçe körmedim guldin vefani,
Ġerip başımge keltürme cefani.
Hemişe bağı-yu payende sen-sen,
Terehhum elge nemayende sen-sen.
Bu ħulniñ beste bolğan işlarini,
Açıp me'kul kıl ħılmişlarini.
Ġemiñ köñlümge kıl şem'-i şebestan,
Bu canım bağıni kılğil gulistan.
Maña muşkil, sëniñ lutfuñge asan,
Egerçe yok maña ħulluk ara san.
Ëşitkil bendeniñ erz-i dilini,
Kelid[i] lutf eyle, açkıl muşkilni.
Munacat ehligë sami' ërursen,
Perişan ħalime cami' ërursen.
Ëşitmek sendin-u mendin munacat,
Ërursen cumlege ħazi-yu hacat.
Mëniñ sirrim saña eyan emes mu,
ħuluñ biħedr, bi imkan emes mu.
Bu başımge özüñ salğan belani,

Rehima, lutf  tip  aytargil ani.
Tilekimni,  udaya, mustecab et,
Cemali  men ulu ge bihicab et.
S ni  i iki ge kim peyveste bolse,
S ni istep telebke beste bolse.
Tilep rehmi ni kim k  li sunu dur,
[107] K  e k nd z s ni  i ki  u u dur.
Tilekim ber behe  -i hurmet-i kun,
Y ti t rgil, k yinge salme bir k n.
 laha, gevher-u sen pak  rursen,
Hemme mu kil ara  emnak  urmen.
 laha, a  esen be tim i ikin,
K tergil  este dildin  em  erikin.
 laha, sen  rursen gevher-i  eyb,
Yaru luk berg  isen bi ek-u ziyb.
B rursen elge yeksan n 'meti ni,
 a an mendin ayarsen rehmeti ni.
M ni  k  l mni bigem  il   isen,
Ten-u canimni  urrem  il   isen.
Bilursen bar eni  sirr-i nihanin,
B rursen  ulni  istep tapma anin.
S ni din  zge bir  em ar bolmas,
M ni  bikeslikimde yar bolmas.
 urmen dergahi de  akisari ,
Kemine bende-i bi 'tibari .
Telebkar ehli, ya reb, yarisini ,
Ma a rehm eylegil  utlu   eyni .

Tufeylidin duayim mustecab et,
Terehhum birle lutfuñ bihicab et.
Bari zindan-i gemniñ hurmetidin,
Gerib-u natevanniñ hurmetidin.
Sizip yadiñda kim afgan bagiri,
Sèniñ işkıñda kimniñ çıktı canı.
Aniñki hurmeti, rehim et ilahim,
[108] Muradim ber ebes ötkürme ahim.
Muhebbet riştesin boynida kullab –
kılıp her kim, yürüp yadiñda yığlap.
Aniñ aqğan köziniñ yaşı üçün,
Gemiñ birle aqargan başı üçün.
Aniñki name-i dilsozi üçün,
Yoluñda niyet-i firuzi üçün.
İlahı, al meni girdab-i gemdin,
Helas et bendeni derd-u elemdin.
İlahı, cümle-i bendeñge rehm et,
Bariğe sendin olgay mihr-u şefket.
kuluñ hem aciz-u hem binevadır,
Sèniñ lutfuñ tilep kelgen gedadır.
Behekk-i hurmet-i nam-e Muhemmed,
Tilekim mustecab et, kılmağil red.
Tikenni kıl cuda guldin, ilahı,
Behekk-i hurmet-i ‘yasin’, ‘taha’
Meni peyveste kıl gul suhbetige,
Meni salme cudalıq mihnetige.
Cudalıq huş yaman dışvar ikendük,

Aniñda miñ tümen gem bar ikendük.
Fıraķı otida köydüm, tügendim,
Ayirdi gem kılıcı bend-bendim.
Yüzüm sargardi gemdin guluzarım,
Bedel bolđı hezan birle beharım.
Ki bulbul erdi bu yeñlig telebde,
Bu furķet içre erdi cani lebde.
Eşitmek dastanni ol sebadin,
[109] Nedim-i ĥas peyk-i dilrebadin.
Yürüban her teref bulbulni izdep,
Boluban teşneleb hem bolmayin ĥeb.
Tün-ü kün seyr etip kezdi cehanni,
Tapay dep endelib-i bağri ĥanni.
Cehanniñ bağidin çevrülđi bir-bir,
Mugennidek ĥilip sevtini ĥir-ĥir.
Körür kim bulbul-i mecnun-i mehzun,
ĥulaĥıĥe aniñ iştilđi bir ün.
Tavuş keldi bu haletde sebadin,
Ĥeber keltürđi guya dilrebadin.
Eşitip tavuşın bulbul bolup ĥuş,
Yene başidin ĥilip işret meyi cuş.
Seba ol vektdе bulbulĥe köründi,
Ten-u cani birle bulbul söyündi.
Seba her yan bu alem içre çaptı,
Kêlip bu yerde ol bulbulni taptı.
Sebani kördi buulbul, sordı halın,
Yürüp alem kizip yetken melalin.

Seba hem kıldikim bulbulni pursiş,
'Saña bu gem diyarida nedur iş'
Dêdi: ey bulbul ehvaliñ ne bolğay?
Bu ğurbet içre eşğaliñ ne bolğay?
Yürürsen mu qaşında mehremiñ yok,
Köñül derdin öleşken hemdemiñ yok.
Fuzun bolğay sêniñ gemdin melaliñ,
Açığ zehr olğusi furketde baliñ.
Kişi ayrilse yar-i mehribanidin,
[110] Êrur bêhrağ eger ayrilse canidin.
Ne deb ol gulge üzdüñ aşnalık,
Aniñdin eylediñ ahir cudalık.
Saña gul berdi furket namesini,
Yüzin kan kildi yirtip comesini.
Saña aydi dua birle selam ol,
Dua birle dêdi neçe kelam ol.
Dêdi, berdi tutup erz-i nigarin,
Oğugil, añağil gül kar-u barin.

Seba bulbulge gulniñ firağnamesini bergeni bulbul oğugani

Dêdi gul: 'bulbula, saldiñ firağniñ,
Dil-u canimni örter iştiyağniñ.
İdiñ qaşimda, kedriñ bilgenim yok,
Mêni öltürdi, ey bulbul, yirağniñ.
Êşit erzimni, kel her yerde bolsañ,
Keçürgil her neçe bolse nifağniñ.

Kêlip gulşende nuş et cam-i işret,
Hemişe men bolay aliñda saķiñ.
Sêniñdin ihtiyar etmey cudalıķ,
Yüzüm bolsun sêniñ ikki ķaraķiñ.
Kökertip êrdikim, husnuñ gulini,
Sêniñ közüñdin aķganki bulakıñ.
Mêni ķoymay keliñ ģem içre yalguz,
Tikenge bakmañ-u yüzümge baķiñ.

[111] Bulbul sebaģe derd-i halini erz êtip, sözni tügetkeni

Bu bulbul mest êrdi özge keldi,
Açıp leb huķķesini sözge keldi.
Dedikim: ey seba (yu) hemzebanım,
Saña erz eyleyin sirr-i nihanım.
Mêniñ canımģe işķin saldi ol gul,
Dil-u canım bile boldum aña ķul.
Salip boynumģe ol işķ-i tenabin,
Têşip ģari mêniñ köñlüm kenarin.
İçipdur su tiken guya zeherdin,
Tiger, zerdab aķar can-u cigeridin.
Tiken êrmes, êrur guya tiz almas,
Têger canımģe, cismimģe ķadalmas.
Benageh işķ oti canımģe tüşti,
Fıģanim kêçe-kündüz kökdin aşti.
Mêni derd otida köydürdi ol gul,
İçimdur çün ķizil çoģdur, taşım kul.

Tikenniñ derdi birle tartip efgan,
Bu derdniñ zulmi birle çıkmagan can,
Dedi bulbul, - bolay yahar bolsun,
Mëni bolmasa öltürsun, yok etsun.
Tilep ol gulni yaşim akizipmen,
Tügendim reşk derdidin sizip men.
İçimde günçe yeñlig miñ tügündür,
Çıkar bu canim erte ya бүгündür.
[112] Ölermen yadime kelse reķibim,
Ezeldin mu bu derd oldi nesibim.
Körünur közüme guyaki ħencer,
kadalmasdin burun canimge sencer.
Ėerez bu bolmase canimdurur gul,
Neçükdin bolmayin canimge men kul.
Eger can bolmase tendin ne hasil,
Bu ten cansiz tirilmek erdi muşkil.
Mëniñ can çekmekim bir yar üçündür,
Teki kan yutmaķim didar üçündür.
Erur köñlümde gul qopmay qaşidin,
Bolup pervane, öyrülsem başidin.
Özümnı ateşin husnige ursam,
Oşul ot birle kül bolsam, tazulsam.
Hevada mevc urup yürsem tütündek,
kara kılsam cehanni tiyre tündek.
Tutulse kün, közi tüşmese gulge,
Muyesser bolse yalguz vesli kulge.
Bari alem elidin reşk etermen,

karase ğeyriĝe huşdin kètermen.
Yaratti heķ bu tenni, can içinde,
U caniñ bolse ħub canan içinde.
Bu tenni ğeyri kòrmek birle reşkim,
Aķadur çeşmlerdeķ kòzdin eşkim.
ķaçan cananni el kòrse tirilgüm,
Mèniñ miñ kanla andin ħubdur ölgüm.
Bari eldin, tikendin reşkim artuķ,
Saña emdi nè dermen mundin artuķ.
[113] Seba uşbu saña bu ķulniñ erzi,
Bilursen cumle işniñ her ne terzi.

Seba bulbulĝe nesihet ķilip avutķani, reşk otini savutķani

Seba bulbulĝe aydi: ‘ey dilefkar,
Yème bihude ĝem, bar, gulĝe bol yar.
ķulaķ salĝil, saña kim bir söz aytay,
Dur efşanlık ķilip kòñlüñ avutay.
ķara gulĝe, tikenge salme kòzni,
Çürütme bihude ĝem birle özni.
Seba aydi: tikensiz gul bolur mu?
Muşekķetsiz cehanda ķul bolur mu?
Kişi bolsa eger gül husniĝe zar,
Alip gulni tikenı birle sançar.
Cehanda kimse bolse husni gulzar,
Közi etrapida mijgan oķı bar.
Mije dilber kòziniñ ziynetidur,

Biliñ kirpik yođi k z illetidur.
Yaraşur gul teni, gul  ar bergi,
Tirikliktin fuzun iş  eli mergi.
Cefa me'řu larniñ imtihani,
 a an  ı  ay  in aşık  ı se canı.
Tiler gulni,   ker  ari cfasin,
Veger ne  ılma ay gul muddeasin.
Esel peyda bolur zenbur i idin,
Nemek peyda bolupdur şur i idin.
[114] Esel evvel     k, andin³⁰ tatı sız,
Nemek şur ilgeri, andin a ı sız.
Kişi k rmey d se derd-u belani,
Tilep yad etmegey k zi  arani.
Bu s zdin tapti bulbul k nli teskin,
Tikenge reşkdin kim eyledi kin.
Tilep gulni tiken derdin unuttı,
Nesihet s yi reşk otin savuttı.

Seba bulbulni yene vesl devletige ula ani ve hicran m hn tini
 avla ani

Saba bulbul  kim  endan nesihet –
 ilip d di: y r  gulşenge ezm et.
 şitkil murg-i dana, dilkeş avaz,
Nigariñ bezmi sari eyle pervaz.
S ni kelgey muki  dep gemde yariñ,
Yolu  ge bolma ay k p intizariñ.

³⁰ Bu s z qolyazmıda 'evvel' dep y zil an.

Yèmeklik yarsiz dayim eseldur,
Muhebbet ehligе renc-u keseldur.
Kışı yarı bile daim zeher yer,
Uni işk ehli zehr ёrmes şeker der.
Bёrip gul birle kılgıl eys-i işret,
Kёlip rahat, başıñdin ketsu mёhnet.
Dёdi, bulbulge bu sۆz boldi me'kul,
Dёdi bulbul sebani: başlağıl yol.
[115] Seba bulbulni aldı, yolge kirdi,
Yётўrgen beht-u devlet қолge kirdi.
Їki muşfıq yўrўp tey kıldılar yol,
Kёtip gem kўnleri, қўller bolup gul.
Seba yўrdi burun gulge yetey dep,
Heberni yetkўzўp hёndan ёtey dep.
қoyup bir yerde bulbulni heberge,
Seba ilgeri keldi vesl ёterge.
Seba keldi yetip gulniñ қаşıge,
Yўzin sўrdi ayagidin-basıge.
Dёdi: ey gul, alıp keldim қuluñni,
Sёniñ husnuñge şeyda bulbuluñni.
Huş-u hёndan olup kўrgўz ўzўñni,
Deriğ etme aña şirin sۆzўñni.
Ёşitip bu heberni boldi gul şad,
Giriftar ёrdi gemge, boldi azad.
қani? dep sordi bulbulni қızılgul,
Ki bir yerde қoyup keldim, dёdi ol.
Kёley alıp, maña bergil sۆyўñci,

Tebek-tebek guher, mercan-u yünçi.
Dedikim: ey seba, canım seniñdur,
Cehanim, le'l-mercanım seniñdur.
Kani ol bulbul-i şirin zabanim,
Katiğ mehnnetde yar-u mehribanim.
Seba bulbulni keltürdi oşul vekť,
Açıldı derd-u furket bağlağan beht.
Selam kıldı, yer öpti gulge bulbul,
Eleyk aldı selamge kızilgul.
[116] Soradi bulbul-i zar-u gedasin,
Cuda veslidin olğan binevasin.
Dedi: ey bulbul-i zarım, neçüksen?
Fıraķ ilkide efgarım, neçüksen?
Meniñ, yalguzluğumda gemguzarım,
İdiñ, taşlap koyan bardıñ nigarım.
Maña erdiñ cehanda yar-u dildar,
Cemalim beyiğe erdiñ heridar.
Fıraķ içre seniñ halıñ ne keçti,
Gemim birle mehusalıñ ne keçti?
Ne erdi hecri ara eyş-u neşatiñ,
Meniñsiz kimge erdi iltifatiñ.
Meniñdin yaşıraķni taptıñ oşsa,
Anıñ üçün bu yerdin kettiñ oşsa.
Eger tapsañ meniñdin yaşıraķni,
Ketiپ koysañ, maña derd-u fıraķni.
Cahan içre seniñ yeñligi kişim yok,
Meniñ sendin bölek birle işim yok.

Maña sensiz idi alem karanıgu,
Şeker êrdi firaķıñ birle aġu.
Ėemiñ birle idim men zar-u heyran,
ķaçan êrdim bu ġülşen içre ġendan.
Maña sensiz tiriklik içre mergim,
Dêdi duşmen ġem içre şaġ-u bergim.
Ölöp êrdim, sêni kôrdüm, tirildim,
Tügün êrdim, sêni kôrdüm, yazildim.
Kêçermen, bulbula, can-u cehandin,
Umid üzmen sêniñdek ķedirdanin.
[117] Sen oķsen ikki alem mêhribanim,
Sêniñ işķiñ êrur cism içre canim.
Kemim yok sendin özge bu cehanda,
Sêniñ mêhriñ ġeyalidur bu canda.
Tirikmen ķilmişim yoktur cudalık,
Üzölmes ruz-i mehşer aşinalık.
Sêni, ey bulbula, ol künde kôrdüm,
İki alem ara can birle söydüm.
Bolup ġul bulbul-i zariġe nazan,
Êġilur her teref çun êdi lerzan.
Açilip ġunçeler, yazdi vereķler,
Êrur her şaġ öze le'l-i tebekler.
Bolup mest vesl ile her yan êġilip,
Saçilip her teref, gahi yiġilip.
ķilip her lehze yüz işve ile naz,
Kôñülġanlık ķilip bulbulġa endaz.
Kêsip ġem, cuş êtip naz-u kereşme,

Lebidin akızıp şehd ile çeşme.
Dèdi: 'ey bulbulum, bes, huş kélipsen,
Mèniñ canımge başdin ot salipsen,'
Dèdi gul: 'bizdin ötken bolse me'zur,
Meni biçaredin köp bolme rencur.
kılıp érdim her işni imtihandin,
Eziz érdiñ veger ne cism-u candin.
Bolay emdi sèniñ köñlüñde kaydağ,
Hezin köñlümge emdi koymağil dağ.
Ne yeñlig hahlasañ, yürgil yene bağ,
kedemgahiñde kıl siynemde yaylağ.
[118] Cevabge dèdi bulbul bolup huş,
Fırağ eyyamini eylep feramuş:
Bu gulşen içre sen sultan idiñ gul,
Kèçe-kündüz idim aldiñda men kıl.
Mèniñki yok idi hergiz kéterim,
kaçan bar érdi işkiñ terk éterim.
Kélip érdim sèni dep men bu yerge,
Mèni sen almadiñ hergiz nezerge.
Bu yeñlig bolse hem yürdüm kaşıñda,
Bolup pervane, öyrüldüm başiñda.
Bolup kıl, hizmetiñde köp yügürdüm,
Egerçe sormasañ 'kim' dep mu, yürdüm.
Muniñ üstige koyduñ³¹ renciş-i har,
Aniñdin yetti cange yüzmiñ azar.
Ten-u canımni hergiz koymadi sağ,

³¹ Bu söz qol yazmida 'qoydum' dep yézilğan.

Ededsiz derdide dağ üstige dağ.
İçimge kirdi şeytan, kıldı vesvas,
Dêdi: sendek cehanda yok osal nas.
Kêlipsen gulni dep bağ içre bulbul,
Sêni sormaydu: Kim sen? dep oşul gul.
Aniñ veslige hari bolse hemraz,
kıya bakmay saña ol kılse köp naz.
Aña daim reķibiñ bolse hemrah,
Fıgan eytep çekersen bihude ah.
Eger yetse tikendin caniñe niş,
Birer kılgay iken haliñni pursiş.
[119] Ve ya bolsun tiken, ya sen bu yerde,
Be muşkıldır reķib turse nezerde.
Köterme bihude derd-u elemni,
Kétip seyr et cehanni, yeme ğemni.
Saña gul köñli içre mêhribanlık,
Eger bolse kılur şirin zebanlık.
Birevni der bar isteñ cehanni,
Alıp keliñ tapıp ol bağri kınni.
Deben aytar, tapar istep sêni gul,
Kerek bolse aniñ bezmide bulbul.
Tenidin ayrip etse ol tikenni,
Hezin caniñge ol neşter fikenni.
Tikenniñ zehmidin evvel kıtulğil,
Kêlip gul kışıda işretde bolğil.
Muni aydi, tikendin boldi reşkim,
Bolup derya cehanni tutti eşkim.

Bu sözlerni kılip köñlümge me'kul,
Bolupmen telberek ketmekke meşgul.
Bolup sermest tuğyan kıldı ğeyret,
Ġerib ehvalime ru berdi heyret.
Bolup bihuş beyaban sari kettim,
Uçup seyran etip, bir yerge yettim.
kılip anda fığanlar kège-kündüz,
Yürüp erdim ğeriblik içre yalguz.
Ne anda hemrahimdur, hemzebanım,
Ne özüm din erur nam-u nişanim.
kaçan bolğay seniñdek yar bəhrak,
Yaratıpdur heğ seni husn ara tağ.
[120] Yürüp her yan kəzip uşbu cehanni,
Tapıpdurmen seniñdek dilistanni.
Hemişe nale vu peryad etermen,
kaçan sendin bölekni yad etermen.
Eger çendiki men bolsam yırağda,
Tilep vesliñ ħudadin iştıyağda.
Kège-kündüz kılip hecriñde zari,
Köñülniñ yok idi sebr-u qerari.
Muyesser ger emes, ey gul, visaliñ,
Köñüldin çıkmadı hergiz heyaliñ.
Heyaliñda qarasam her terefke,
Nezer tiyriğe husniñdur hedefke.
Körünmes erdi ğeyri sendin özge,
Eger cennet guli hem tuşse közge.
Heyaliñ tiğ urup, candin aqıp qan,

Nezer gahimge ol boldi gulistan.
Maña sendin bölek canan kerekmes,
Bu könlüm tehtige sultan kerekmes.
Ayağıñ tufragı gevherdin artuq,
Ġemiñ zehri maña kevserdin artuq.
Sèniñ yadiñ bile eyş-u nişatim,
Yürek dağı idi neql-u nebatim.
Köñül qani idi içken şerabim,
Bağir erdi gezek eyler kebabim.
Sèniñ zikriñ tilimge erdi şekker,
Sèniñ fikriñ bu candin erdi huştar.
Umid-i vesl idi daim sururum,
Fiğan-u ah idi her dem huzurum.
[121] 'Mèni qutqar bu furketdin – beladin'
Deben daim tiler èrdim hudadin.
Közümdin qan aqıp ruhsarim özre,
Arıqlar bolse cism-i zarim özre.
Bu gem birle idim men zar-u gemnak,
Bu hasret nañini köksüm kılip çak.
Heyaliñ uyquni közdin kaçurdi,
Savuk ahim felek mahin öçürdi.
Mèni derd-i firaqiñ eyledi pir,
Tenimni kıldi ya, ahimni çun tir.
Közümdin bu cehanni tutti tufan,
Tenim kişti, çun nuh oldi aña can.
Bolup tufan öze evraq süzdüm,
kaçan, ey gul, umidim sendin üzdüm.

İçipmen taki hecriñ şerbetini,
 Bilipmen qedr-i vesliñ devletini.
 Maña her lehze yetti bıkerarlıq,
 Maña örgetti vesliñ intizarlıq.
 Bu méhnet birle men dermande érdim,
 Yüzüñni körgeli armande érdim.
 Mubada merhamet boldi hıdadın,
 kulağımge tavuş keldi sebadın.
 Yêñi baştin maña yüzlendi devlet,
 Ayagın tarttı mendin derd-u méhnet.
 Sebadın añladım kutluğ selamiñ,
 Teķi köñlüm huşı şirin kelamiñ.
 Maña kıldı inayet heķ neçükke,
 Bu devlet kóndi, başım yetti kökke.
 [122] Seba birle kélipmen hizmetiñge,
 Ulandım men tapılmas söhbetiñge.
 İçipmen taki hicran şerbetini,
 Bilipmen vesl qedr-u kımmetini.
 Kélipmen dergahiñge, ey niku hal,
 Ki otge taşlağıl, ya rehm étip al.
 Ne kılsañ sen bilursen ihtiyariñ,
 Êrurmen bendede bi ihtiyariñ.
 Méniñ karım – hemişe bendelikdur,
 kaçan salsañ şu yan efkendelikdur.
 Veya koyğıl tikendin dağ-i neşter,
 Lebiñdin ya içurgıl şehd-u şeker.
 Maña aydi gul anda: ey dilaram,

Cehan içre érursen 'endelib' nam.
Saña köñlümde yok hergiz yamanlık,
İki alemde geyr ez mihribanlık.
Mèniñ sendurse istep tapmağanim,
Bari alem³² elidin ilğağanim.
Eger baver kılur bolsañ sözümge,
Ayağ koy gah közümge, gah yüzümge.
Bu gulşende mèniñ köñlim huşi sen,
Nêçük mihnet reva körsem saña men.
Nêtey, men bendemen, yoktur ilacim,
Mèniñ cuyendelik êrmes revacim.
Ezeldindur maña bu aşnalık,
Tiken birle mèni helk etti halık.
[123] Bodumni le'l yeñlig etti gulzar,
Ten-i zarimni eylepdur tikenzar.
İlaci yok aniñ tendin ayırmağ,
Veya yok şah-u bergimni kayırmağ.
Kêsip etse yine tubdin çıkadur,
Ariñniñ süyi, bil, başidin aqadur.
Aniñ birle êrur eslim ve neslim,
Aniñdin yok mèniñ hiç yerde feslim.
Êrurmen bende, eybim bar yamanim,
Huda bi eyb êrur, ey mêhribanim.
Maña ger yar êtseñ eybimge bakma,
kutulmas gem otin caniñge yakma.
Dedikim gulge: ey ruhsari ateş,

³² Alem – qol yazmada 'adem' dep yêzilğan.

Başıñdin örgüley, ey nutkı dilkeş!
Mëniñ sen ikki alem dilnevazım,
Sëniñ üçün êrur suz-u gudazım.
Meni gemkine bolse iltifatıñ,
Körünmeydur közümge geyr-i zatiñ.
Cemaliñ cilveger bolse közümge,
Bolurmen mest hêç kelmem özümge.
Eger bendeñ sari kılsañ nezer sen,
Tiken yok ger sekerdur, bihebermen.
Ve ger bolse nezer gahim cemaliñ,
Alur eklımnı husn-u bimsaliñ.
kaçan yüz kaytaray cevır-u cefadın,
Ğamiñ bar, vehim yok yüzmiñ beladın.
Ğerez-lutfuñ barını fehm êtey dep,
Kêtipmen, tehriğe işniñ yêtey dep.
[124] Ne yazdım, bilmedim, ne işke kettim,
Bolup lutfuñ yene hizmetke yettim.
Sëniñ derdiñ maña dermandin artuğ,
Sëniñ öltürgeniñdur candin artuğ.
Dêdi bulbul, eşit, sözni tûgetti,
Kêlip gul kaşıge meksedge yetti.
İşi êrdi aniñ gulberg-i terdin,
Aşi êrdi aniñ hun-u cigerdin.
Fırağ içre yürür êrdi yutup kan,
Urup şam-u seherler ah-u efğan.
Bolup bulbulge teñridin inayet,
kızilgul vesliğe tapti hidayet.

Hemişe kıldı gulşen içre menzil,
Şebi zulmet tapip k nd zge tebdil.
k tuldi hecridin, tapti feraġet,
Yanip vesli  ıraġı, ketti zulmet.
Mubada tegse hem hicran Őemali,
Behar etti dilin gulniŹ heyali.
Cerahet yetse cismiġe tikendin,
koyar merhem, k ter derdi bedendin.
KiŹi ki dilrebadin tapse hicret,
  er bir k n visali birle Şerbet.
K ter hicran, tapar a ir visalin,
Heyali  rtese k rgey cemalin.
Bu alemni h da andaġ yaratti,
Birin bulbul ve birini zaġ yaratti.
k lip andaġ ġizasin m hr-i dildar,
k lip zaġ-u zegenge tu'memurdar.
[125]   ekip bulbul fiġan-u seyr  ter baġ,
Makani zaġlarniŹ deŹt ile taġ.
Cehanda reng-bereng hel  etti hal k,
Munaf ktur biri, birsi muvaf k.
Birin mu'min yasapdur, birni kafir,
Eceb k dir  rur settar-u ġafir.
Birin me'Źuk, birin aŹ k k lipdur,
Birin k llab, birin sad k k lipdur.
Biri gahi behar-u geh zimistan,
Behar olse bolur gulŹen gulistan.
Zimistan bolse bolġay huŹk serdi,

Yeter bulbulge gulniñ mehri derdi.
kılur gulşen ara işki meyi cuş,
kılur meşreb, bolur gul vesliden huş.
Açılse gulşen içreler kızilgul,
konup şahige sayrar heste bulbul.
Tüşüp canige gul yüzidin ateş,
Bu tartip derd ile miñ ah-i dilkeş,
Seba seyran etip gulşen içini,
kılıp rahet bile huş ten içini.
Tegip gulge, kılıp gullarni taze,
kılıp gul her terefke hamyaze.
Muniñdin behre tapip can dimağı,
Gulini taze eylep işk bağı.
[126] Şerar eylep, tutaşip dil oçağı,
Bu ot birle köyüp aram bağı.
kılalmay sebr bulbul per kılıp³³ baz,
Çıkarip can lebidin türlü avaz.
Etip gem rehtini can özre teh-teh,
kılıp her lehze yüz nev'i veh-veh.
Bolup gulniñ visali birle pabest,
Yıkılıp gul cemaşidin bolup mest.
Gehi hendan, gehi gıryan-u efgar,
Gehi bir yan, gehi nazan-i dildar.
Ötüp gul vakti bes, andin kelip kiş,
Yetip geh nuş, gehi hecridin niş.
Bu yeñlig ötti fani dunyadin gul,

³³ Bu söz eslide 'qêçip' bolsa kerek.

Bolup hecride, geh veslide bulbul.
Kéter bu dunyaniñ fayani yok hêç,
Niçe kûndüz uzak, ahir bolur keç.
Gehi kûndüz bolur, gehi kêcedur,
Bu alemdin kişi mundağ kêçedur.
Gul-u bulbul sözi hem tapti itmam,
Bari işk êrdi ağız ile encam.
Siyah ettim muni aymakke hame,
Ġerez ol êrdi – kalsun yadname.
‘Muhebbet name mehnatkam’ muña at –
koyup, sizdim muña bir neççe ebyat.
Ayttim sözni men halim bariçe,
Tolup kâgez öze balim bariçe.
[127] Maña bu söz ħuda in’ami êrdi,
Demek ayğan ne yeñlig ahi êrdi.
Meniñ teyyiblikimdin köpdur eybim,
Bu sözge yok êrur hêç şek-u reybim.
Özi kadir, özi dana-yu bi’eyb,
Meniñ halimge layik kildi seyb.
Ġelet-kemni, yaranlar, siz kiliñ rast,
Êrur derħast bizdin koymañiz kast.
koy emdi, aymağıl her kısmi sözni,
Teleb yolge yüz koy, tartma özni.
Tola söz bimeze bolğay, aytma,
Tatiğısiz söz üçün teb’iñ kaytma.
Êřit, az bolse söz, el körgüsi uz,
kılur aşni sigen ger kuyse köp tuz.

Dila, fıkır et, heqıketke baq anı,
Köñülge mehkem et mihr-i beqanı.
Nêçük sud etküsi ol bolse fani,
qoyup pani, tilep tap ba vefani.
Umid üzme nêçe köp bolse curmiñ,
qara heq sari ger fısq-u fucur miñ.
Dêgil sen daima hennan-u mennan.
Fida qıl can ile yüz miñ tümen nan.
Aniñ fikrini qıl eyş-i devamiñ,
Emes, cange qaçan bolsun devamiñ.³⁴
Tilep heqni, dila, qeddiñni ya qıl,
Bolup pervane işk otige yaqıl.
[128] İlahı, qıl meni rehmet sirişte,
Salip boynumge mêhriñ birle rişte.
Meni qaytar özüñ sari her işte,
Meni azgurmasun mel'un ferişte.
Gemiñge eyle mehrem Hirketini,
Aña yetkürme qurbiñ furketini.

Hatime-i kitab ve fasihe-i hitab

Dila, oldur saña mendin nesihet,
Emeldin yaqşıraqdur yaqşı niyet.
Kişi heq işke bağlap niyetni,
Körer aqır aniñ hasiyyatini.

³⁴ Devamiñ – miñlap dava qılsañ dëgen menide.

Ğerez peyveste kıl canange canni,
Köñöldin taşlağil ikki cehanni.
Aytay men, eşit sen, taze temsil,
Bu temsil me'nisi nêdur, ani bil.
Neçük rahet êrur bad-i behari,
Aniñdin tazedur elem şecari.
Kökertur sebzeni baran-i neysan,
Aniñdin sud alur heyvan-u insan.
Cehanda yok bela bad-i hezandek,
Şecerler bergin eyler ze'ferandek.
kurutup yüzdin alğay rengg-i sebzın,
Yügürüp canin alğay ab-i zehrin.
Êşitkil, ey dila, bu söz meseldur,
Su êrmes teşnege kınd-u eseldur.
Behar-i ehl-i tehkiñniñ sözidur,
[129] Bu tende sözlegüçi heğ özidur.
kaçan aydi resulillah hevadin,
Heber berdi kaçan ol masivadin.
Aña keltürse Cebrail vehiyi,
Ol etti helkni heğ emrige se'yi.
Êrur bad-i hezan lefz-i muğelled,
Muğelleddur hekiğet ehliğı zid.
Bu elni başlağay geyri hudage,
Salur nefsi heva birle belage.
Muğelleddur kaçan tehkiğ ile teñ,
Muni hulki mest eylepdur, ani beñ.
Beraber mu êrur bulbul ile zağ,

Biriniñ cayi cañgal, biriniñ bağ.
kılur bulbulni, bil, gul buyi bihuş,
Bu zağ murdar ile sirkin kılur nuş.
Caniñ bariçe kaç ehl-i hevadin,
Umidiñ ger inayetdur ħudadin.
Kişi ger ehl-i dillar birle suhbet,
kılur, heğdin yağar ol elge rehmet.
Eger talib eşeñ tap ehl-i dilni,
Kişi dep çağlama sen ab-i gilni.
Kişi birisi birige bolse hem cins,
Ĥudadin feyz alur ol ehl-i meclis.
kaçan nacins ile suhbet alur germ,
kaçan pak olğusi yerni öpüp çerm.
kaçan su kuyseler revşen köyer yağ,
Körüp biganeni ağriķ bolur sağ.
Çırağda yağ bile su saldi kıķas,
[130] Bu sözni fehm kıl, ya eyyuhennas.
Nesihet kılğamen sizge yaranla[r],
Kèzip tapiñ cehanda bağri ķanlar.
Biliñ her tağ içinde kani bolmas,
Cehanda tağ érur köp, sani bolmas.
Le'ldindur eger kan istemeklik,
Ölüñ tendin nesud can istemeklik.
Beden kandur, uniñ le'li muhebbet,
Bu tendin kan alur kim kılse mihnet.
Muhebbet ademiniñdur behasi,
Muhebbet bolse yoktur intihasi.

Yaramas ok-u yasiz işge sağdağ,
karakçi tegse hergiz koymağay sağ.
Kişi husnige bir heyrani bolmas,
Erur bu köz aniñ mijgani bolmas.
Eger köz bolse, ger yok³⁵ bolse neşter,
Erur manend şeh, yok anda leşker.
Oşul şahiki yoktur heyli heşmet,
Şukuhi kaydadur yok şe'n-u şevket.
Kişi tapmay muhebbet tigidin can,
Erur bir şehir, anda yoktu sultan.
Oşul şehri aniñ sultani yoktur,
Erur bir cismiñki canı yoktur.
Kişi husnige bolmas işk ara kul,
Gulidur, yok aniñ şahida bulbul.
[131] Gul olse, bolmase bir endelibi,
Erur bir sade husni, yoktu zeybi.
Birevde yok eger dilsuz nale,
Erur bir dağsız deşt özre lale.
Eger koymas yürekke dağı lale,
Erur bağıri oçuk renggin piyale.
Kişiniñ husn ara divanesi yok,
Erur bir şem'niñ pervanesi yok.
Eger ol şem'ge pervane bolmas,
Erur bir çağnağan ot, yane bolmas.
Muhebbetdin dem urmas bolse her şey,
Erur bir hum, yok anda cuşış-i mey.

³⁵ Bu söz qolyazmida 'köz' dep yezilğan, mezmun e'tibari bilen 'yok' dep elindi.

Eger ol meyde bolmas kuvvet-i keyf,
Aña saķi yu peyman e ur heyf.
Ne metlubdur eger yok bolse talib,
Eger husni e ur her end  alib.
Cehanni i  evketidur cumle  ehler,
Da i hem ziynetidur ruri-yi mehler.
Ulu lar hurmeti artu  nukerdin,
Perive  ziyinetidur hem nezerdin.
Nukerler bolmase  eh hem gedadur,
 ayu  eh bir-birin hukmin tutardur.
 ilalmas birisi birige ulu lu ,
Ne unkim  ahli  yasi  uru lu .
Bari  eh cem' e e yoktur re'iyet,
 a an  il ay ular bir-birige hizmet.
Biri bir i   ilay de e, uyatur,
Yene birni  a an s zge unatur.
[132] Bularni  este  il ay ne -u namus,
K termes bir-birge  ilse dabus.
Bular oltu gusi bir-birige ba ip,
Bisatlar  stige k tini ya ip.
T   p yer  zre gerd etmes e keni,
Yi ipdurlar meger  endan kesekni.
Ne rahetdur eger bolse sipahi,
Bolur izzet bisati  zre  ahi.
Sipehler  ahlarni  pa vu desti,
Bu i din  ehgedur rahet ni esti.
Gezeb eyler mu a, gahi nevazi ,

Bolur huşvekt gezebdin yetse kaş.
Geda birle fuzundur şah zati,
Gedaniñ devleti şah iltifatı.
Neşuş meşşatedur şehge re'iiyet,
Re'iiyetge dağ-i şeh yahşi ziynet.
Erur şehirler meger gulşendeki gul,
Re'iiyet sebzedek gul aldida kıl.
Eger cem' olseler bir-birge mehveş,
Ulağ bolmase bir zar[-i] dilkeş.
Bolupdurlar meger ayineler cem',
Salurlar bir-biriniñ yüzige lem'.
Erur guya bular çun şem' suzan,
Öziniñ suzidin çihre firuzan.
Veya ot birledur çendan tebekler,
Neçük gulni titip saldi verekler.
Erur her kıysı yüz guyaki yulduz,
Açıpdur bir-birin körmek uçün köz.
[133] Açılma gul bolup ot sehni gulşen,
kılıp gullar yüzi gulşenni revşen.
Bolur cem' (nehr) her yandin akıp su,
Bolup bir yerde köp su tursa bedku.
Ne sud ol yüz egerçe bolse mehveş,
Anıñdin tüşmese bir dange ateş.
Yatur her yerde kim ayine pare,
Ne behre bir kişi kılmas nezare.
Eger çendiki bolse şem' suzan,
Ne kıymet almese pervanedin can.

Eger ot köp  rur bir-birige tabi,
Ne lezzet ot ara yoktur kebabi.
Eger yulduz  ıkar yoktur  arasi,
 arasi bolmasa yoktur ziyasi.
Ne e  endan  rur gul ende mi  gul,
Ne izzet sayramas aldidada bulbul.
Eger gul ende k pdur serv-i azad,
Ne u  murg eylemes  ahida feryad.
Eger tutse cehan y zini  e me,
K rekmes i keli yok bolse te ne.
Muni dek cem'  e bir yerde  uban,
Bular  ermes,  eit, bir yerge cuyan.
Bular her  aysidur bir-birge tavus,
 a an  il ay bular bir-birge pabus.
Eger  aysi  ilur mi  cilve a az,
Ne  u tur bolmasa u  ak canbaz.
Ki, ey dilber,  eit, k p  ilma il naz,
Bu bidil hali e k p  ilme endaz.
[134] S ni  nazi ni artur ay niyazim,
Hezer  il,  rtegey suz-u gudazim.
 rur i   ehl-i mehve ler e ziynet,
Eger bu bolmasa yok  edr- iyet.
 rur dilber kemali  edrdanli ,
 rur a i  kemali natevanli .
Eger a il  ursen  edirdan bol,
U u    hr  bile aram-i can bol.
S ni te rim  ilipdur husn ara  eh,

Şeb-i tarik ara husnuñ meger meh.
Sèniñ husnuñge eylepdur mèni kul,
Mèni bulbul kebi kıldı, sèni gul.
Saña andağ biripdur husn bihed,
Sèni eylepdurur yahşi mèni bed.
Şikeste heste bol, köp bolme meğrur,
Neçe bolsañ geni, bol ehl-i me'zur.
Neçe guldur yüzüñ bir kün tazursen,
Hezandek huşk bolup berbad olursen.
Birer hem kılmasañ, cana, terehhum,
Cemaliñ aftabin kıлмаğil gum.
Nèdin çarem bolupdur serneviştım,
Mèniñ canımgedur işkiñ siriştım.
Bolup men işk ara, ey gul, gedañiz,
Gerib-u binevay-u can fidañiz.
Mèni, teñrim üçün, hergiz unutmañ,
Huda yağan köñül otin savutmañ.
Benageh urse hicran nişi berhem,
koyuñ siz vesl nuşi birle merhem.
[135] Terehhum eylemek, ey yar, sendin,
Boyun kısmak sèniñ aldiñda mendin.
Eger sen tutmasañ, cana, kolumni,
Sèniñ vesliñge kim başlar yolumni.
Cemaliñni körerger yok ilacim,
Sèniñ lutfuñ mèniñ bolmay siracim.
Eşitkil uşbudur, ey yar, ezzim,
Bilursen sen mèniñ her nev'i ezzim.

Pend-i bulheves ve suhan-i ateş nefes

Mëniñ halimdin al işk ehl-i tenbih,
Eger bolsun dëseñ halim mëniñ bih.
Tapip bir rehnamani beste bolğil,
Hudaniñ lutfiğe peyveste bolğil.
Eger her bendeniñ kesdi hudadur,
Ani bildürgüçi, bil, rehnamadur.
Kişi tapmas hudani rehne masiz,
Eşit, atse bolur mu okni yasiz.
Kişi ya tapmayin okni atar mu,
Kişi yol tapmayin yarni tapar mu.
Eşitkil, bolmese köz sende, ey yar,
Esa tapmay bu yolge kirme zinhar.
Esa hem, bil, esakeşsiz bolur mu,
Aş otun bolse hem otsiz pişur mu.
Kişi (bir) yerge yetmek rehne madin,
Eger ol bolmas ayrilmas cefadin.
Gerez: heğ lutfiğe peyveste bolğil,
[136] Cehan helki ara guldeste bolğil.
Gerez: Taşla cehanni, heğ teleb bol,
Eger meyliñ su bolse, teşneleb bol.
Cehan her³⁶ neçe yahşi bolse bakma,
Köyer otni eziz caniñge yakma.
Cehan-u hem cehan ehli vefasiz,

³⁶ Bu söz qolyazmida 'bir' dep yëzilğan. Mezmun e'tibari bilen 'her' dep ëlindi.

Bekasizge neçük, ey can, bekasiz.
Cehan ehli, cehan ger dilrebadur,
Vefasi yok, barisi bivefadur.
Vefasi hem anıñ gemdur gem özre,
Heyati matem ermiş matem özre.
Cehande her ne bolse bibekadur,
Bekasiz husni birle ot yakadur.
Anıñki eyş-i derd-i bidevadur,
kaçan derdiñge darü-yi şifadur.
Vefasi yok bu alemniñ, biliñlar,
Yaranlar, ahiret fikrin kıliñlar.
Eger köñlüñ vefasiz elge tüşti,
Musulmannıñ işi ... ge tüşti.
Gerez: üçmesde umruñniñ çerağı,
Çerağıñge kuya kör işk yağı.
Eger yağıñ çerağıñ içre bolmas,
Nêçe ot yaksañ hergiz revşen olmas.
Beliñni bağla, ey dil, kılğıl himmet,
Hemişe eyle sahib dilge hizmet.
[137] Cuda bolme eger tapsañ anıñdin,
Bolur teñri zira, ey can, seniñdin.
Tiriklikni heves birle keçürme,
Tutup yelge çerağıñni öçürme.
Tiriklik barida kılğıl tek-u poy,
Su yok bolse asiğ etmes saña coy.
Eger behr-i ecel yüzlense seldek,
Süfürgey hes kebi umruñni yeldek.

Caniñ çıkse puşeyman asiğ etmes,
Alip caniñ, yene cismiñge qatmas.
qilip nefsiñ şikesti, heqge yangil,
Neçe gefletdesen, emdi uyangil.
Ariqlar içre su aqip baradur,
qaçan aqğan su keynige yanadur.
Eger otın köyüpdur, ot tutaşip,
Otun bolmas yene keynige qaytip.
Otun hem bolğusi guya köyer çoğ,
Kömür bolğay öçüp hem qalmas otluğ.
Kömür hem yençilip köl bolğusidur,
Bolup köl tazulup, çaçilğusidur.
Kömür bolmas yene qaytip oşul kül,
Kêter nabud olup alemde bilkul.
Kömür qaytip yene bolğay ol ot,
Otun hem bolmağay ol ot, qulaq tut.
Genimet bil tiriklik, heq teleb bol,
Teleb andin bölek qılmağke çeb bol.
İkin qilğan kişi buğday alay, der,
Alay samanni, buğdaysiz qilay, der.
[138] Tüzetkil buğday almağliqke yerni,
Saman üçün perişan etme serni.
Alur buğdayni, keynidin saman hem,
Tapar kuvvet muniñdin cism-u can hem.
Gerez, ey dil, eger tapsañ hüdani,
qaçan tapmay qalursen masivani.
Telebde qoymağil sen cehd-u cidni,

Dégil her bare: ‘illahummezidni’
Telebdin yanmağil, üzme umidni,
Nêçün heq dèdi: ‘fetlubni tecid’ni³⁷.
Îlaha Hirqetige sey’-i cid ber,
Ededsiz lutfuñ izderdin umid ber.
Tirik bar, qalmasun hergiz telebdin,
Telebni buzmasun, can çixsu lebdin.

Ġerez, bir yahşıge bolsañ giriftar,
Taparsen terbiyetdin taze reftar.
Eger seyyad ilkige tüşer kuş,
Ayağıge bağ eter, başige serkuş.
kılur bir nêçe künler terbiyetni,
Salur köñlüge kuş kaçmas niyetni.
Bolur kuş bir nêçe künde şikari,
Salur nê bolse seyyad ihtiyari.
Uçar êrdi burun çun re’d ile berq,
Heram-u ne helal etmes idi ferq.
Ne êrdi ihtiyari saldi bahşı,
[139] qavup barip begayet aldi yahşı.
konar êrdi dereht-u tağ-u yerge,
Ne devletdur konadur erdin-erge.
Ġerez bu sözdin êrdi, pir-i kamil,
Bilur ol sözni bolse merd-i qabil.
Çerağdur köñlüñ, ihlasiñ fetile,
Ot êrmişdur aña husn-u cemile.

³⁷ ‘fetlubni tecid’ – teleb qılsañ tapisen.

Ėerez, husn-u cemalidin sağ dildur,
kaÇan ruy-i Ėuř-u zal-u muzildur.
Muhebbet bolmese sendin n  hasil,
Eger can bolmese, tendin n  hasil.
Ėarin toymas kişi ger bolse aşsiz,
Kirip bolĖay mu bilmes yolĖe başsiz.
Uruřsaň ilgeri tabĖil behadur,
Ėerik iÇre ol er, bil, bibehadur.
Ėerik k p bolse vu, yok bolse şahi,
Bu yeňliĖ yok sitare iĖre mahi.
Cahan ay tuğmasa revşen bolur mu,
ĖuruĖ, gul bolmasa gulşen bolur mu?
Kişi heğni tapar mu Ėal-u Ėildin,
Ėelas olĖay mu ol ten ab-u gildin.
Eger sağ bolmese su, bolse layi,
K r nmes su tehide husn-i ayi.
Ėerez, talip  seň ehl-i riza bol,
Ė   k elfazda ebr-u dilkuşa bol.
OĞupsen, ey berader, heğ sebek din,
Riza cuyende bol, n  kelse heğ din.
AÇilmas Ėun e bend-i gul bolur mu,
[140] Ėirayin t gse yağşi Ėul bolur mu.
 uli rehmin alur tartse izasin,
Ėirayin t gmese tap ay rizasin.
Bu Ėef e bergi peyda Ėildi Ėun e,
Bolur Ėendan yazilip ol t g n e.
kaÇan Leyli bilen bazm etti Mecnun,

Aniñ derdi ile boldi ciger hun.
Kèsip evvelde gem tağini Ferhad,
Bil, aħir ani Şirin eyledi yad.
Bil, ademdin nebiler ta necatem,
Aña gem işretidin yetti matem.
Eşit, qaysi ħudaniñ dosti gemsiz,
Ötүpdur, dunyadin derd-u elemsiz.
Pütүpdur tas gemdin teh-teh kan,
Bolup hasil aña dilsuz elhan.
Otun ot bolmase köymes özidin,
Erur bi işk germ etmes sözidin.
Kişiniñ bolse ger otdin çerağı,
Su kuyse köymegey bolmase yağı.
Otun ot yakmase bolmas şerari,
kaçan biderd eter feryad-i zari.
Eger yel tegse açkay ħunçe ağzin,
Açıp körsetküsidur zerd dağın.³⁸
Biliñ, aşık bolur şirin suħenguy,
Salur alem yüzige işkdin buy.
[141] Ne yahşi ħunçesi bolse şugufte,
Saçılse ağzidin durr-i nuħufte.
Egirur çerhi aniñ bolse kifte,
Eşip ip işk durrin kılse sifte.
Bu durge layik etse can kulağın,
Aķızse bezm içide köz bulağın.
Suçuk söz yahşidur ķend-u eseldin,

³⁸ Bu söz qolyazmida 'yağın' yezilgan. Mezmunni közde tutup, 'dağın' dep elindi.

Helas olğay köñül gemlik keseldin.
Bêrur qend-u esel nefsiñge lezzet,
qaçan bergeyki dur caniñge rahat.
Ne hubdur guñrudun merd-i suhenguy,
Ne huşdur, hevzdin bolse leb-i cuy.
Suñsensiz tutidin zağ-u zegen hub,
Tügün guñcedin açilse tiken hub.
İlahı, Hirketini kıł suñsensaz,
Ani aşıkłariñge eyle hemraz.
Çüçük söz derge ol guldek açilsun,
Lebidin yahşı söz durdek saçilsun.
İlahı, bu kuluñ kıldi munacat,
Kuşad etkil girihlik kull-i hacat.
Erur asiy, sañadur taeti kem,
Muhebbet yokluğidin huşk erur fem.
Muhebbet sal dilige bolsun agah,
Neçük ket' etküsidur tuşe yok rah.
Keçe-kündüz seniñ kılsun heyaliñ,
Tapip vesliñge yol, ol içsu baliñ.
Eger sen salmasañ boynige rişte,
Keter azip, bolup mihnet sirişte.
[142] Özüñniñ sariğe körset yolini,
Kuşış kıł qaşıñe uşlap qolini.
Eger dem urmase otge tutaşmas,
Su kaynap hem qazan taşıge taşmas.
Maña mindür muhebbet cezbidin at,
Minip ani yeteı bezmeñ ara pat.

Maña lutf etkil, ey hellak-i alem,
Ki zerre nale-i can suz adem.
Sèniñ işkiñ (ara) men can içeyin,
Aniñdek hur-u rizvandin kèçeyin.
Maña ber Nuh yeñlig kişti-i işk,
Sèniñ qadirligiñge eyleyin sidk.
Tevehhum kılmayin ger qopse tufan,
Bu mihnetdin selamet elteyin can.
Maña bergil helil yeñlig tevekkul,
Eger ot içre kirsem, bolsu ot gul.
Heraret yetmesun devzeñ otidin,
Ol ot hevfe eylesun işkim otidin.
Nesib et işk-i İsmâ'il yeñlig,
Bela yüzlense Ezra'il yeñlig.
Eger bolse benimde miñ tümen can,
Yoluñda eyleyin ol canni qurban.
Maña ol işk-i Zikriya nesib et,
Elemdin yetkürey canımge lezzet.
Eger başımge düşmen qoyse erre,
Tevehhum tüşmesun köñlümge zerre.
Tilimge cari kılm tesbih-i Yunüs,
Maña bolsun sèniñ yadıñda munis.
[143] Eger bolsun bari alem qarañgu,
Yemey zikriñ bile zulmetde qaygu.
Maña lutf etkil endek hulq-i Eyyub,
Rizañni kılm ten-u canımge mehbub.
İlaha, bu quluñ meqsedke yetsun,

Ėemiñ ҡurti bu canim yep tũgetsun.
Maña lutf et, ilaha, söz-i Davud,
Ol otda köyse, bolsun bud-u nabud.
Mêni işķiñ meydin eylegil sir,
Sözüm ķilsun, ilaha, elge te'sir.
Maña, ya reb, Suleyman devletin ber,
Cehan mulkin dêmesmen, işķdin ber.
Yeneğe bermesun ol işķ lezzet,
Tapay ol işķ ile nezdinde ķurbet.
Közümdin cari ķil Yehya yığsin,
ķiyamet şiddetidin ķilme Ėemkin.
Kêçe-kündüz sêniñ yadiñda yığlay,
Gunahim çirki yaş birle ariğlay.
Maña Ye'ķubniñ sözi dilidin,
Tutaştur, ot, çıkar, can ber lebidin.
Maña vehdet şerabidin içür mey,
Bölek sendin bu köñlümde keçürmey.
İlah, ķılmaĖil İblis yeñlig,
Bihiştini cayim et İdris yeñlig.
Mêni cennet kebi yadiñda ķil şad,
Bu Ėeflet devzeħidin ķilĖil azad.
Mêni ķil hecr emriñ içre İlyas,
Zelaletdin ötey, emriñ tutup pas.
[144] Zelalet behride her kim bolur Ėerķ,
Tutay ilkin yêtip aldığe çun berķ.
Mêni Ėizr eylegil hirķet çölige,
Yetürey teşneni rehmet kölige.

Sëniñ yadiñda her kim yürse susap,
Hidayet şerbetidin yetküzey ab.
Maña bergil Hızrniñ camidin mey,
Oşul meydin ölük canimni kıl hey.
Heyat-i cavidan ber, hergiz ölmey.
Maña keyf-i hekiķet bersun ol mey.
Maña bergil, ilaha, işķ-i Musa,
Maña körsetse ol işķ dest-i Beyza.
Cemaliñ işvesidin ta bolay mest,
Çömey zatiñge mende kılmağay hest.
İçürgil sağır-i işķ-i Mesiha,
Felekdek tört sıfet özre koyay pa.
Maña nefis ilkidin yetkürme asib,
Öteymen tokkuz eflak özre basip.
Şef'im kıl oşul heyru-beşerni,
Nesibim eyle mazağel-beserni.
Cemaliñdin bölek yüzdin yumay köz,
Tufeylidin aniñ körsetmegey yüz.
Maña bergil, ilaha, sıdķ-i Siddik,
Gemiñ méhrin maña kıl yar-u muşfik.
Aniñdin koy dilimge işķ dağın,
Mu'etter kılsun ol dağ dimağın.
Maña bergil Umerdek işķ-i kamil,
Bu kuldin nefis işini eyle zayıl.
[145]Tufeylidin aniñ bergil sebeķni,
Biley batılını, me'lum eyley heķni.
Nesib etkil maña Usman heyasin,

Aniñ nuridin et canim ziyasin.
Özüñ sariğe etkil ezm[-i] kermim,
Ğemiñdin özge ğemiñ kelsu şermim.
Mededkarim meniñ kılğil elini,
Nêçük, şirim dëdiñ sen ol velini.
Himayatim meniñ andağ ęse şir,
kaçan şeytan salur bo[y]numge zencir.
Mëniñ kamimge koy zehr-i Hesenni,
Ol etsun işk tebdil can-u tenni.
Maña işk-i Hesen ta bolsu saķi,
Aniñdin cange yetsun umr-i baķi.
Maña bergil Huseynim himmetidin,
İçey men hem şehadet şerbetidin.
Eger ölsem ğemiñ deştide susab,
Visaliñ şerbetidin eyle sirab.
Mëni işkiñ ara divane kılğil,
Cemaliñ şem'ide pervane kılğil.
Tün-u kün ketmeyin işkiñ taşıdin,
Hemişe aylanay itlar başidin.
Tilimni kıl meniñ zikriñde bulbul,
Bu canim bağida işkiñni kıl gul.
Aķızay gul kebi köz yaşıdin ķan,
Bu yeñlig işk ara, cana, bèrey can.
Şefë' ettim bu ötken paklarni,
Sëniñ yolunda bolğan ħaklarni.
[146] Ular heķķi meniñ canimni pak et,
Ularniñ itlari birle helak et.

Ol itlar arķesidin yetti nalem,
İzi bolğay mēniñki sürme sayem.

Ĥalıķa, kim eyledim men bendelik,
Köp  rur ol vechidin şermendelik.
Lutf ile eylep gunahim meğfiret,
Tañla cennet içre bergil ĥendelik.

Ĥalıķa, lutfuñ çerağın revşen et,
Ol çerağıñge bu köñlüm mesken et.
Fıkr-i zatiñ birle qoyğil neçe dağ,
Uşbu dağıñ birle canım gulşen et.

Ĥalıķa, ķehriñni qıl mendin yırağ,
Cami vesliñ qıl nesib, salme fıraq.
Yolni tey eylep y tey vesliñge pat,
Tartmayin sendin b lekke iştıyağ.

Ĥalıķa, nefsim mēniñ boldi bela,
ķutķara k r, ķılmağil namim  ara.
Niş-i rehmet birle i'ma qıl mēni,
T n-u k n aytay saña hemd-u sena.

Ĥalıķa, asiydu men dunya teleb,
Canime işķiñ otini taşla reb.

[147] Cam-i veslîñdin mēni siyrab ētip,
koymağil hicran çölide teşneleb.

Ḥalıka, sen barçeğe ismet penah,
Bu mēniñ başidin-ayagimdur gunah.
Sen kerem birle gunah keçürmeseñ,
İkki alem bolğusi halim tebah.

Ḥalıka, bir ism-u vesfîñdur vudud,
kıl kebul, işkiñda lebdin çıktı dud.
Taki te'sir etmese zatiñge ah,
Miñ tümen can çekkenim birle ne sud.

Ḥalıka, bendeñge dursen mihriban,
Mendurmen yadiñda bolğan bağıri ған.
Tilge zikriñ, cange fikriñ mehkem et,
Zıkr-u fikriñ birle tendin çıksu can.

[148] Ḥalıka, sendin bölek sahib-i vucud –
Yok, sēniñdur her ne nabud ile bud.
Barni bar körset, közümge, yokni yok,
Kim besir ismiñdin etkil zerre cud.

Ḥalıka, sen-sen nişansız kıblegah,
Mekkeni kıldiñ bezahir secdegah.
Birini kıldiñ geda vu birni şah,
Tün-u küñge ziynet ettiñ mihr-u mah.

Halika, sensiz emestur her ne iş,
Cumle alem tapti sendin perveriş.
Hikmetni has amdin kim bilir,
Nik-u beddur ol mesellik yaz-u şiş.

Halika, kehriñ köter mihnet bile,
Haslar sanida kıl rehmet bile.
Öz gemiñ enduhidin şadab étip,
Bolse yadiñ, ne işim cennet bile.

Halika, ehl-i rizacu kıl meni,
Fé'l-i beddin sakla, huşhu kıl meni.
kıl muvafık, kıl munafıkdin yırak,
Yek dil-u helk içre yek ru kıl meni.

Halika, işkiñni apgan Cibre'il,
Canime yetküzsü peygam-i Helil.
[149] Açilip, saçilsun esrariñ guli,
Eyn-i ilmiñ dilge bolsun selsebil.

Halika, çun ebr giryandur közüm,
Çun yüzüñ otida bir yandur közüm.
Közlerimniñ rehmi kemdur, zulmi köp,
Şad-u gem veznige mizandur közüm.

Halika, işkiñ bulagi nun-i can,

Nuştesidin baręe dilęe aķti şan.
Añladim aķirda iřķiñ remzini,
Baręeęe rehzen ikendük uşbu dan.

Ėalıķa, aķir Ėerab etti felek,
Baęrdek miñ can kebab etti felek.
Misl-i pervane başımdin öyrölüp,
şem' oti yeñlig ezab etti felek.

Ėalıķa, köz çeşme-i purĖun erur,
Çehre zerdim ziybidin gulgun erur.
İyre dilduziñni eklim fehmi etip,
Lalezar-i husnũñe mecnun erur.

[150] Ėalıķa, daęiñ erur can gulşeni,
Nurdur ikki közümñüñ revşeni.
Körmegey nur olmeŖe köz merdumi,
Bie'cel ayme misl-i gulĖeni.

Ėalıķa, rehmet meym ber taze leb,
Leb-beleb tutsun içip bir taze leb.
Rehmetiñ şurbini biendaze ber,
Bergesen taki maña endaze leb.

Ėalıķa, berdiñ maña zikriñęe til,
Köp demekke til tenin miñ yerde til.
Ger Ėemiñ tięi bile tirgüzmeŖeñ,

Hecriñ esasi bile qılğıl qetıl.

Halıqa, yol ber cemaliñ ayıge,

Yol azib tüşmey firaqıñ layıge.

Lutf étip qutqaz bu méhnet sayidin,

Yetküzüp şad eyle işret mayıge.³⁹

³⁹ Mayıge – qol yazmıda ‘mayidin’ dep yézılğan.

SÖZ VARLIĞI

A

ab	(f.) 1. su 2. ter
ağaz	(f.) başlama, başlangıç
ağışte (~ağışte)	(f.) bulaşmış, bulanık
ah-i serd	(f.) soğuk ah
al	1. kırmızı 2. hiyle
alemulğeyb	(a.) gözle görünmeyen dünya
alude	(f.) bulanmış, bulaşmış
amuz	(f.) 1. öğrenen 2. öğretken
aķibetule'mr	(a.) sonunda
arayış	(f.) süs
arif	(a.) bilen, irfan sahibi
aritmak	gidermek
asiğ	fayda
azğur-	yoldan çıkarmak
azmayış	(f.) sınav, imtihan

B

bab	(a.) 1. kapı 2. konu 3. bölüm
bad	(f.) 1. rüzgar, yel 2. defa, kez 3. yük.
bade	(f.) içki, şarap
bad-i sebah	(f.-a.) sabah rüzgarı

bais	(a.) yol açan, sebep olan
bal	(f.) kanat
bale	(f.) büyük torba
balığ	(a.) erişkin
baran	(f.) yağmur
bare	(f) 1. defa 2. sur
barkeş	(f.) yük taşıyan, hamal
batil	(a.) 1. hükümsüz 2. boş
batin	(a.) 1. karın 2. kuşak, nesil
baver	(f.) inanma
baz	(f.) 1. tekrar 2. açık 3. doğan.
beca	(f.) yerinde, zamanında
beder	(a.) kaçma
beğayet	(f.-a.) çok, son derece
beğeyr	(f.-a.) başka, diğer
begu	(f.) iftiracı
bèhbud	(f.) sağlık
behişt	(f.) cennet
behr	(a.) deniz
bèhrağ	(f.-t.) daha iyi
behremend	(f.) 1. hisse sahibi 2. yararlanan
belend	(f.) 1. yüksek 2. yüce
beñ	(f.) esrar
benageh (~benagah)	(f.) ansızın

beķa	(a.) kalıcılık
berhem	(f.) yok olma, yok etme
beriden	(f.) götürmek, �almak; evlenmek
berna	(f.) genç
ber�	(a.) Şimşek
besir	(a.) görme; gönül gözü ile görebilen
besiyret	(a.) görüŐ, ileriye görme gücü
beste	(f.) kapalı, bağlı
beteh�ik	(a.) gerçekte, aslında
beyekbar	(f.) bir kerede
beytulehzan (beytul hezen)	(a.) hüzünler evi
beytulme'mur	(a.) bayındır, mam�r
beyza	(a.) bembeyaz, çok beyaz
bezahir (zahir)	(f.-a.) görünüŐte, görünüŐe göre
beze	(f.) günah, suç
bibedel	(f.-a.) eŐsiz, benzersiz
bid (~biyd)	(f.) söğüt
bidar	(f.) uyanık
bid-i lerzan	(f.-a.) salkıms�ğ�t
bidil	(f.) aşık
bie'ded	(f.-a.) sayısız
bigine	(f.) kinsiz
bihicab	(f. - a.) 1. perdesiz 2. utanmaz
bikes	(f.) kimsesiz
bilkul	(a.) tamamen
binefse	(f.) kendi kendine
bineva	(f.) 1. zavallı 2. yoksul
biniyaz	(f.) 1. ihtiya�sız 2. Çok

biryan	(f.) kebab; yanma
bisyar	(f.) çok
bişumar	(f.) sayısız
bizeban	(f.) dilsiz
buka	(a.) ağlama
bulheves	(a.) maymun iştahlı

C

ca	(f.) 1.yer 2.mevki 3.makam
cah	(f.) makam, mevki
cam'	(a.) 1.toplama 2.çoğul
cazib	(a.) 1.ilginç 2. çekici
cehl	(a.) cahillik, bilgisizlik
cem	(f.) Cemşid'in kısaltması
cemile	(a.) 1. güzel 2. iyilik
cevan	(f.) genç
cezb	(a.) kendine çekme
cila (~cila')	(a.) 1.parlaklık 2.cila
cilve	(a.) 1.görünme 2.kırıtma
cu (~cuy)	(f.) çay, ırmak
cud	(a.) cömertlik
cunbiş	(f.) kıpırtı, hareket, sallanma
curm	(a.) suç
cuş	(f.) 1.coşku

	2.kaynama
cuşış	(f.) coşku
cuyan	(f.) arayan, isteyen
cuyande	(f.) arayan
cuz (~cuz')	(a.) 1. parça
	2. medrese alfabe kitabı

Ç

çağın	yıldırım, şimşek
çeharum	(f.) dördüncü
çekin	işleme
çendan	(f.) o kadar, onca
çeraki (~ceraki)	(f.) çünkü
çerm	(f.) deri
çiredest	(f.) yetenekli, becerikli
çirk	(f.) 1. kir
	2. irin
çun	(f.) çünkü
çunan	(f.) 1. gibi
	2. mademki

D

dabus (debbus)	(f.) umut
dad	(f.) 1. adalet
	2. iyilik, ihsan
dağ	(f.) 1.yara
	2.kızgın demirle vurulmuş işaret
dağ	(f.) 1.gece, karanlık
	2. hammal
def	(a.) uzaklaştırma
deh	(f.) köy

demsaz	(f.) 1. yakın arkadaş 2.sırdaş
der	(f.) kapı
derd-i suz	(f.) ateş azabı
derem	(f.) dirhem, akçe, gümüş para
dergeh (~dergah)	(f.) 1. dergah 2.saray 3.tekke 4.tapı, huzur
derhast	(f.) istek, talep, rica
dermande	(f.) 1. aciz 2.zavallı
dest	(f.) el, kol
digergun	(f.) başka
dil aviz (~dilaviz)	(f.) güzel, gönül çekici
dilduzd	(f.) gönül hırsızı
dilefza	(f.) gönül aydınlatan, sevgili
dilgir	(f.) kırgın, alınmış
dilhëraş	(f.) yürek parçalayan
dilhëste	(f.) gönlü yaralı
dilkuşay	(f.) cazibeli, gönül çekici
dilnevaz	(f.) gönül okşayan
dilsuz	(f.) yürek yakan.
dostdar	(f.) dostu olan
dubare	(f.) iki kere
dud	(f.) duman
durefşan	(f.) inci dizen
durehşan	(f.) parlayan, parlak
durfişan	(f.) inci dizen
durh	(f.) takı kutusu

E

ebes	(a.) saçma, abes.
e'ma	(a.) kör
ebr	(f.) bulut
ebter	kıyruki ksilgen, kışka, kme menisi: neticisiz, nesli kuruğan; kıyruki katla yılan; naçar, tilęe almaslık
ecz	(a.) acizlik, çaresizlik
edem	(a.) yokluk, bulunmama
efęan	(f.) feryat etme, fıgan etme
efşan (birliki - fışan)	(f.) saçılmış
efzun	(f.) fazla
egerend	(f.) eğer
ehmed	(a.) iyi demeye değer; Muhammed(sav)'in adı
ehmer	(a.) kırmızı
ehsen	(a.) en güzel
eğter	(f.) yıldız
elala	(a.) gürültü
elhan	(a.) şarkılar
elil	(a.) hasta, illetli
ellahumme	(a.) ya Allah!
elvan	(a.) renkler
enber	(a.) amber
encam	(f.) 1. netice 2. son
endaz	(f.) atan, veren
endelib	(a.) bülbül
erbab	(a.) 1. sahib 2. başkan
erek	(a.) ter
erer	(a.) dağ ağacı
erguvan (~eręevan)	(f.) erguvan

erre	(f.) testere
erus	(a.) gelin
erzdaşt	(a.-f.) arzetme
eshab	(a.) 1. sahipler 2. ashab
eşgal	(a.) uğraşı
eşk	(f.) gözyaşı
eta	(a.) bağış, ihsan
evez (~ivez)	(a.) yerine geçiş, değişiklik
evkat	(a.) vakitler, zamanlar
evrak	(a.) varaklar, kağıtlar
eyş	(a.) yaşama, keyif alma
eyyam	(a.) günler
ezazil	(a.) şeytan
ezb	temlik, içişlik; puzur, körkem
ezm	(a.) azim, niyet

È

èhsan	(a.) 1. bağış 2.iyilik
-------	---------------------------

F

farig	(a.) 1. boş 2.rahat, huzurlu 3.vazgeçen
faruk	(a.) doğru yanlışı ayırt ede bilen
fayik (~faik)	(a.) üstün
fe'al	(a.) hareketli, çalışkan
fè'l	(a.) 1. hareket, davranış, eylem 2.fiil
felek	(a.) sabah aydınlığı

fena (~fena')	(a.) yokluk 2.kötü
feramuş	(f.) unutma
ferd	(a.) 1. tek 2.birey
fereh	(a.) sevinç
fesh	(a.) iptal etme, kaldırma, bozma
fetile	(a.) fitil
fevķ	(a.) üst, üstü
feyz	(a.) 1. bereket, bolluk 2.ilim
figen	(f.) feryat etme, ah çekme
fikren	(a.) düşünce bakımından
fır-fır	pir-pir (taklidî ses)
firuz	(f.) 1. talihli, kutlu 2.muzaffer
fisk	(a.) kötülük, sefihlik 2.dinsizlik
fucur	(a.) günahkarlık, sefihlik
furķan	(a.) 1. Kur'ân 2.iyi ile kötünün ayrıldığı yerleri gösteren
furķet	(a.) gurbet, ayrılık
fuzun	(f.) fazla

G

gehi	(f.) bazen
gejdum	(f.) akreb
gencine	(f.) hazine
gencur	(f.) hazinedar
gendum	(f.) buğday
gerd	(f.) toz

gerdiş	(f.) dönüş
germ	(f.) sıcak
geştügüzâr	(f.) dolaşma, gezinti, gezip tozma
gezende	(f.) 1. zarar 2.bela
gil	(f.) .çamur, balçık.
girih	(f.) düğüm
giryan	(f.) ağlayan
gulbar	(f.) gül gibi açılan
gulfam	(f.) gül renkli
gum	(f.) kayıp
guzar	(f.) geçme
guzergah	(f.) geçit

Ğ

ğafır	(a.) bağışlayıcı
ğaret	(a.) yağma
gark	(a.) 1. boğulma, suda boğulma 2.batırma
ğaşy	(a.) bayılma, kendinden geçme
ğeltan	(f.) yuvarlak
geza (~ğiza)	(a.) yemek
gezelhan	(a. - f.) gazel okuyan
ğir	hızlı
gul	(a.) zincir halka
gulam	(a.) 1. köle 2.genç
gusse	(a.) keder, üzüntü

H

hecr	(a.) ayrılık
------	--------------

hedef	(a.) amaç, hedef
hedike	(a.) bahçe
heft	(f.) yedi
hellal	(a.) çözen
hemd	(a.) şükür
hemhane	(a.) aynı evde yaşayan, sevgili
hemnam	(f.) adaş
hemraz	(f.) sırdaş
hemzeban	(f.) aynı dili konuşan
hekir	(a.) 1. değersiz 2. küçük 3. bendeniz, ben
herb	(a.) harp, savaş
herçend	(f.) gerçi, her ne kadar
herf	(a.) harf, işaret
hesb	(a.) göre
heseb	(a.) şöhret
hesen	(a.) iyi, güzel
hest	(a.) var
heva	(a.) istek, nefis isteği
hevz	(a.) havuz
hey'et	(a.) 1. ekip 2. dış görünüş
heybet	(a.) korku
heyf	(a.) yazık, vah vah
heyret	(a.) şaşkınlık
hey-yi layemut	(a.) ebedi
hezar	(f.) binlerce
hezin	(a.) hüznü dolu
hezz	(a.) sevinç, haz
hicab	(a.) perde

hicret	(a.) hicret
hidayet	(a.) hidayet
hilm	(a.) yumuşaklık
hirket	(a.) 1. yanma 2. gam, keder
hu	(a.) ya Allah
hulle	(a.) hırka
humay	(f.) 1. zümrütüanka 2. devletkuşu
huḳḳe	(a.) takı kutusu
huruf	(a.) harfler
huseyn	(a.) güzellik, iyilik
huveyda	(f.) açık, aşikâr, besbelli

Ḥ

ḥab	(f.) 1. uyku 2. rüya
ḥak	(f.) toprak
ḥaksar	(f.) önemsiz
ḥame	(f.) kalem
ḥamiyaze	(f.) 1. esneme 2. arzu, istek
ḥanman (~ḥanuman)	(f.) ev bark, yurt
ḥar	(f.) diken
ḥaruḥes	(f.) yıkık
ḥaşak	(f.) çerçöp
ḥefiy	(a.) gizli
ḥelil	(a.) dost, arkadaş
ḥellak	(a.) Yaratıcı, Tanrı
ḥemmar	(a.) meyhaneci
ḥemr	(a.) şarap

hezane	(a.) hazine
hilaf	(a.) aykırı, zıt
hirmen	(a.) mahrumluk
hiza	(a.) sıra
hub	(f.) güzel, iyi
huceste	(f.) kutlu, uğurlu.
hudacoy	(f.) Tanrıya ibadet eden
hudnema	(f.) övüngen
hum	(f.) küp
humçe	(f.) küçük küp
humhane	(f.) 1.şarap mahzeni 2.meyhane
hun efşan	(f. - a.) kan döken
hurduhab	(f.) yemek ve uyku
hurşid[-i] taban	(f.) parlak güneş
huşk	(f.) kuru
huşnud	(f.) memnun, razı
huşroy	(f.) yüzü güzel
huşter	(f.) daha iyi

İ

itab	(a.) azarlama, paylama, çıkışma
itmam	(a.) tamamlama, bitirme
izz	(a.) 1. değer 2. yücelik
ismet	(a.) 1. masumluk 2. haramdan kaçınma
işret	(a.) 1. içki 2. içki alemi
işve	(a.) cilve, naz, eda
ikbal	(a.) 1. talih

	2. mutluluk
ilger (~ilgar)	öncü
inan	inanç
inayet	(a.) inayet, iyilik
intiha	(a.) son
J	
jale	(f.) çiy, şebnem
K	
kam	(f.) 1. damak
	2.arzu
karsaz	(f.) işçi
kast	(a.) azalma, eksilme
kec	(f.) eğri
kelim	(a.) sohbet eden
kelime	(a.) sözcük
kemel	(a.) 1. tam
	2.olgun
	3.bilgili
kenar (~kenare)	(f.) 1. kıyı
	2.kenar, yan
kenef	(a.) çevre
kesel	hasta
keşti	(f.) gemi
ketürmek	getirmek
kimyager	(a.-f.) kimyacı
kin	(f.) kin
kirdigar	(f.) yaratan (Tanrı)
kisret	(f.) çokluk, bolluk
kull	(a.) bütün

kuşad	(f.) 1. açma 2.açılma, açılış
kuşış	(f.) çaba
kuteh	(f.) kısa

L

layemut	(a.) ölümsüz
le'in	(a.) lanetlenmiş
le'l	(a.) 1.al 2.lal taşı 3.kırmızı dudak
le'lgun	(a.-f.) lal taşı gibi
lebbeleb	(f.) ağzına kadar dolu
lefb	(a.) söz, lafız
leḥṣe	(f.) kıvılcım
lehze	(a.) an, lahza
lem' (~lemi')	(a.) parıltı
levh	(a.) levha
libas	(a.) elbise
liḳa (~liḳa')	(a.) 1. buluşma 2.yüz
lü'lü	(a.) inci

M

manend	(f.) gibi
mar	(f.) yılan
masiva	(a.) 1.Tanrı'nın dışındaki varlıklar 2.dünyaya özgü her şey
maye	(f.) 1. maya 2.para 3.mal

me'bud	(a.) Tanrı
me'mur	(a.) bayındır, imar edilmiş
me'kul	(a.) akla uygun
me'ruz	(a.) affedilen
mefhum	(a.) kavram
meftuh	(a.) 1. açık 2. fethedilmiş
meğfiret	(a.) yarlıgama
mehalik	(a.) tehlikeli yerler
mehel	(a.) yer
mehmud	(a.) övülmüş. 2.hamd edilmiş
mehmul	(a.) yüklü
meħmur	(a.) uykulu, baygın
mehnet	(a.) 1. sıkıntı, acı, dert 2. zahmet 3. emek
mehrem	(a.) 1. nikah düşmeyen 2. gizli
mèhru	(f.) ay yüzlü, güzel yüzlü
mehşer	(a.) kıyamet yeri
mehtab	(f.) mehtap
mehv	(a.) 1. yok etme 2. yok olma
mehz	(a.) sırf, sade, tam
mehzun	(a.) hüznünlü
mela'ik	(a.) melekler
melahet	(a.) yüz güzelliği
melal	(a.) sıkıntı, usanma
melalet	(a.) sıkıntı, usanma
melamet	(a.) kötüleme
meķam	(a.) 1. yer

	2. kat, huzur
	3. musikî makamı
meķtul	(a.) öldürülen
merdud	(a.) reddedilmiş, kabul edilmemiş
merdum	(f.) 1. insan
	2. halk
	3. gözbebeği
merg	(f.) ölüm
merkeb	(a.) 1. binit
	2. eşek
mesayil (mesa'il)	(a.) meseleler
mesrur	(a.) sevinçli
meşam	(a.) burun
meşşate	(a.) gelin süsleyen
metleb	(a.) 1. konu
	2. istek
metlub	(a.) 1. istenilen, aranan.
	2. alacak
mevc	(a.) dalga
mevt	(a.) ölüm
mezher	(a.) 1. ortaya çıkış yeri.
	2. şereflenme, nail olma
mi'rac	(a.) miraç, göğe ağma
mijgan	(f.) 1. kirpik
	2. kirpikler
mim	(a.) Arapçadaki 'm' harfi
minnet	(a.) minnet
mirat	(a.) ayna
mu'etter	(a.) güzel kokulu
mu'min	(a.) iman getiren
mubeddel	(a.) değiştirilmiş

mubhem	(a.) belirsiz
muğenni	(a.) şarkıcı
muhafet	(a.) korku
muhekkem	(a.) hakaretlenmiş
muhib	(a.) seven
mul	mey
mulk	(a.) 1. yurt 2. kazanç getiren taşınmaz
munacat	(a.) Tanrı'ya yakarma
munafık	(a.) ikiyüzlü, nifak sokucu
munekkeş	(a.) nakışlı, işlemeli, desenli
munezzeh	(a.) temiz, günahsız
munis	(a.) cana yakın, alışılmış
mukelléd	(a.) taklid eden
mukteda	(a.) uyulan
murdar	(f.) kötü, haram
murde	(f.) ölü
murg	(f.) kuş
murgan	(f.) kuşlar
mursel	(a.) elçi, peygamber
murselin	(a.) elçiler, peygamberler
muruvvet	(a.) 1. insanlık 2. iyilik
mustefa	(a.) seçilmiş
mustesna	(a.) 1. apayrı 2. dışında haricinde
muşahede	(a.) gözlem
muşebih	(a.) benzer
muşfik	(a.) şefkatli
muşk	(f.) misk
mutrib	(a.) 1. çalgıcı

mutteka	2. şarkıcı
mutteki	(a.) yastık
muttesil	(a.) haramdan korunan kişi
muvafilek	(a.) sürekli, durmadan
muzill	(a.) uygun
	(a.) yoldan çıkaran

N

nageh (~nageh)	(f.) ansızın
nagehan	(f.) ansızın
naḥun	(f.) tırnak
nalan	(f.) inleyen
napedid	(f.) görünmez
nar	(a.) 1. ateş
	2. cehennem
nar	(f.) nar
nas	(a.) insanlar
nayab	(f.) nadir
ne'im	(a.) uyuyan
ne't	(a.) 1. övme
	2. Hz. Muhammed'i övücü şiir
nebi	(a.) peygamber
nebuwwet	(a.) peygamberlik
nedim	(a.) 1. padişahların ve yüksek rütbeli devlet ricalinin sohbet arkadaşı
	2. güzel hikaye anlatan
nef'	(a.) çıkar, yarar
nefs	(a.) 1. nefis, can.
	2. kendi
	3. iç
nemek	(f.) tuz
nemrud	(a.) İbrahim(sav)'i ateşe atan

neñ (~neng)	(a.) ar, utanma
nekd	(a.) para
ner	(f.) erkek
nerm	(f.) yumuşak
nesim	(f.) meltem, esinti
neşat	(a.) sevinç
nev'	(a.) çeşit
neva	(f.) ses
nevahte	(f.) çalınmış (müzik)
nevaziş	(f.) okşama
nevişte	(f.) yazılı
nevmid	(f.) umutsuz
neyzan	(f.) neyzen
nezaret	(a.) 1. nazırlık 2. gözetme
nezd	(f.) yan, yanı
nifaq	(a.) ikiyüzlülük
nihal	(f.) fidan
nihan	(f.) 1. gizli 2. gizlice
nikuhal	(f. - a.) iyi durumda
nikukar	(f.) iyi amelli
nisar	(a.) saçma
niş	(f.) diken, uç
nişest	(f.) meclis
niyaz	(f.) 1. yalvarma 2. dua
nuhufte	(f.) gizli
nukte	(a.) ince anlam
nun	Arap alfabesinde 'n' harfinin adı
nukre	(a.) gümüş

nuş (f.) içme

O

ok gibi

P

pabest (~paybest) (f.) ayağı bağlı

pabus (f.) ayak öpme

payende (f.) kalıcı, sürekli

perdedar (f.) kapı görevlisi

perran (f.) uçan

perrende (f.) 1. kuş

2.takla

pertev (f.) ışık

perver yetiştiren, eğiten, büyüten, besleyen

peyapey (f.) durmadan, arka-arkaya, peşpeşe

peygam (f.) haber

peyk (f.) ulak

peykan (f.) temren

peyker (f.) yüz

peyman (f.) kadeh

peyrev (f.) takip eden

peyvest (f.) 1. bağlı, birikmiş

2. her zaman

pir (f.) yaşlı, ihtiyar

pisendide (f.) beğenilmiş, makbul

pişe (f.) 1. meslek

2. sanat

3. huy

pur (f.) dolu

purhun	(f.) 1. kanla dolu; 2. yüzünden kırmızı nur saçmak
pursiş	(f.) soru
puşide	(f.) 1. örtülü, kapalı 2. gizli

ķ

ķabamak	kapatmak, gizlemek
ķaluķil (~ķiluķal)	(a.) dedikodu
ķamer	(a.) ay
ķarak	(m.) göz bebeği
ķavlamak	kovmak
ķehķeh	kah kah atma
ķel'	(a.) koparma, sökme
ķelleş	(a.) kalleş
ķendrız	(a. - f.) şeker dökten
ķet'	(a.) 1. kesme 2. kesilme
ķevl	(a.) kelime, söz
ķırađ	kenar, sahil
ķubh	(a.) çirkinlik
ķuddus	(a.) kutsallık
ķufl	(a.) kilit
ķul-ķul	mey şişeden dökülülürken çıkan ses
ķumru	(a.) kumru
ķurb	(a.) yakınlık
ķurbet	(a.) yakınlık, yakın

R

rabite	(a.) 1.bağ, ilişki, temas 2.sıra, düzen
--------	--

rağib	(a.) isteyen, arzu eden
raz	(f.) sır
re'd	(a.) gökgürültüsü
re'fet	(a.) esirgeme
rebbena	(a.) ey Allah
rebbilfelek	(a.) göklerin sahibi Allah
reftar	(f.) 1. gidiş 2. davranış
reha	(f.) kurtuluş
rehi	(f.) yolcu
rehnema	(f.) yol gösteren
remz	(a.) sembol, işaret.
rencur	(f.) hasta
rekkas	(a.) 1. dansçı 2.sarkaç
resul	(a.) peygamber, resul
revzen	(f.) pencere
reyb	(a.) kuşku, şüphe
reyha	(a.) koku
rucu'	(a.) geri dönme
ruh efzay	(a. - f.) cana can katan
rumuz	(a.) işaretler, semboller

S

sağdağ	ok kutusu
sahib	(a.) sahip
salis	(a.) üçüncü
sami'	(a.) dinleyen
sani	(a.) ikinci
sayil (~sail)	(a.) 1. dilenci 2.soran

	3.akan
seba	(a.) 1. meltem, gündoğusunden esen yel 2.sabâ makamı 3. destan kahramanı adı
sebuk	(f.) 1. hafif. 2.kıvrak, çevik
sec (~sec')	(a.) seci sanatı. Düzyazıda kafiyeleştirme sanatı
sedberg	(f.) birden çok yaprağı olan
sefsef	(a.) söğüt
seha (~seha')	(a.) cömertlik, eliaçıklık
sehl	(a.) kolay
sehn	(a.) 1. avlu 2.boşluk 3.sahne
selasil	(a.) zincirler
selef	(a.) öncekiler, önceki görevliler
selsebil	(a.) cennetteki kaynak suyu
sema	(a.) gökyüzü
sema'	(a.) 1. işitme 2.kulak
semavat	(a.) gökler
semed	(a.) hiç bir şeye ihtiyacı olmayan
sencer	(f.) av kuşu
señgin (~sengin)	(f.) 1. ağır 2.taştan
seker	(a.) cehennem
seraser	(f.) baştan başa
serdefter	(f.) öncü
serefkende	(f.) başı eğik, utanmış, itaat eden
serêh	(a.) açık, belli
serfuş (~serpuş)	(f.) başlık, örtü

serhuş	(f.) sarhoş
serkeş	(f.) dikkafalı, inatçı
sermed	(f.) ebedî, sürekli
sermest	(f.) sarhoş
sernevişt	(f.) yazgı, alın yazısı
serv	(f.) servi, selvi
settar	(a.) 1. örten 2.günahları örten Tanrı
sewab	(a.) 1. sevab, hayır 2. iyilik
sevsen	(f.) süsen çiçeği
seyran	(a.) gezinme
sib	(f.) elma
siddik	(a.) sözünün eri
sidk	(a.) 1. doğruluk 2.kalp temizliği
sifat	(a.) sıfat
sihhet	(a.) sağlık
sinan	(a.) mızrak
sipah	(f.) 1. ordu 2.asker
sirac	(a.) kandil
sirişt	(f.) yaratılış
sitayiş	(f.) övgü
sitem	(f.) 1. zulüm 2.haksızlık
siyret	(a.) hal ve gidiş
subbuh	(a.) Tanrı
subhan	(a.) hiç eksiği olmayan Tanrı
sud	(f.) 1. kâr, kazanç 2.yarar

suhen	(f.) söz, laf
suhendân	(f.) konuşmacı
suret	(a.) 1. yüz 2.çare 3.biçim 4.tarz
surur	(a.) sevinç
susamak	susamak
suzan	(f.) 1. yakıcı 2.yanıcı

Ş

şad	(f.) sevinçli
şamal	(a.) kapsayan
şayed	(f.) belki, şayet
şeb	(f.) gece
şecer	(a.) ağaç
şefî'	(a.) şefaâtçi, şefaât eden
şeh	(f.) şah, padişah
şehadet	(a.) 1. tanıklık 2.şehitlik
şehdubal	(a. - f.)bal
şekerhand	(f.) tatlı gülüş, sevgilinin tatlı gülüşü
şekeriz	(f.) şeker döken
şem'	(a.) 1. mum 2.balmumu
şems	(a.) güneş
şerare	(a.) kıvılcım
şevk	(a.) 1. çok isteme 2.sevinç
şey (~şey')	(a.) şey

şikenc	(f.) işkence
şikeste	(f.) 1. kırık 2.yenik, mağlup
şir-i ner	(f.) erkek arslan
şugufte	(f.) açılmış
şukuh	(f.) görkem, ululuk
şumare	(f.) sayı, sayan
şurb	(a.) içme
şuste	(f.) yıkanmış

T

tab	(f.) 1.güç. 2. sıcaklık. 3. parlaklık. 4. kıvrım.
taban	(f.) parlak, aydınlık
tabiş	(f.) parlama
tahir	(a.) temiz
tamuq	cehennem
taq	(a.) kemer
taze	(f.) 1. körpe, taze 2. genç 3. yeni
te'cil	(a.) geciktirme, erteleme
te'essuf	(a.) üzülme, hayıflanma
te'sir	(a.) 1.iz bırakma 2. etkileme 3. etki
tebdil	(a.) değiştirme, dönüştürme, değişiklik
tebeh	(f.) 1.yok olmuş. 2. yıkılmış.

	3. bozulmuş, çürümüş
tebek	(a.) 1. kat. 2. katman. 3. sınıf
tecelli	(a.) 1.görünme, ortaya çıkma. 2. kader.
tecrid	(a.) soyutlama
tefrid	(a.) 1. yalnızlık 2. benzersizlik
tehbete	(f.) kat kat
tehemmul	(a.) dayanma, katlanma
tehsin	(a.) beğenme, güzel bulma, takdir etme
teht	(a.) alt, aşağı
tekellum	(a.) konuşma
tekmil	(a.) 1. tamamlama 2. bütün
tel'et	(a.) yüz, güzellik
temenna	(a.) istek, arzu
temin	(a.) 1. gerçekleştirme, sağlama. 2.gerçekleştirilme, sağlanma.
tenbih	(a.) 1. uyandırma 2. uyarı, tembih
tenziye	(a.) arındırma, uzak tutma, kusur kondurmama
teki	yine
terab	(a.) şenlik, neşelenme
terannum	(a.) ötmek, şarkı söylemek
tercih	(a.) yeğleme
terh	(a.) 1. atma 2. düzenleme 3. desen 4. plan

terik	(a.) 1.yol 2. yöntem 3. meslek 4. tarikat
terz	(a.) 1.şekil, biçim 2. yöntem
tesbih	(a.) tespîh
teşneleb	(f.) susayan
tetebbu'	(a.) derinlemesine araştırma, inceleme
tevazu'	(a.) alçakgönüllülük
tëve	deve
tevehhum	(a.) korkma, kuruntu
tevellud	(a.) 1.doğma. 2. doğum
tevf	(a.) ziyaret
tey	(a.) 1. geçip gitme 2. katlama, dürme
teyr	(a.) kuş
teyran	(a.) uçan
tezellum	(a.) sızlanma, yakınma
tifl	(a.) bebek, küçük çocuk
tiyre	(f.) 1. karanlık 2. bulanık 3. koyu
töñül-	bozulmak, bayatlamak
toñul-	soğu- (97)
töşük	delik
tu'me	(a.) 1. yem, yiyecek 2. tat
tufan	(f.) 1. taşkın 2. ayaklanma, isyan

tufeyl	(a.) parazit
tuğyan	(a.) 1.taşkınılık, azgınlık 2. taşkın
tulu'	(a.) doğuş
tügenmek	bitmek, tükenmek

U

uruc	(a.) 1. çıkış 2.ayaklanma
uçmak	cennet
ummet	(a.) ummet

V

vabeste	(f.) bağlı
vasil	(a.) ulaşan, kavuşan, gelen
vecel	(a.) korku
vech	(a.) 1. yüz 2. sebep, ilgi, münasebet, vasıta
vesf	(a.) 1. nitelik, özellik 2.övgü
vesvas	(a.) kuruntu
vefacuy	(a. - f.) vefa arayan
velé	(f.) ama, fakat
veli	(a.) 1. ermiş, velî 2.çocuktan sorumlu olan
veh-veh (vah-vah)	(a.) vah, yazık
vehdet	(a.) birlik, teklik
vesilet	(a.) 1. sebep, bahane 2. yol
veda'	(a.) ayrılış, ayrılma

vird (a.) dua

Y

yazılmak yayılmak, dağılmak
yarıl- yaratılmak
yasimen (~yasemin) (f.) yasemin
yahu ya Allah
yaver (f.) yardımcı
yavuşmak yakınlaşmak, yanaşmak
yabani (f.) 1. yabanıl
2. ürkek
Yezdan (f.) Tanrı
yekta (f.) tek, تنها
yekser (f.) tamamen

Z

zabiten (a.) kanuna göre
zağuzeğan (f.) karga
zakir (a.) zikreden
zehre (a.) çiçek
zelalet (a.) yolunu kaybetme
zelil (a.) düşkün, zavallı
zen (f.) kadın
zeñi (~zeng) (f.) 1. zil.
2. pas
zenbur (f.) arı
zeñgi (~zengi) (f.) zenci, siyahî
zer (f.) altın, hazine
zerbef (~zerbaf) (f.) sırmacı
zerd (f.) sarı
zerf (a.) 1. kap

	2.mektup zarfı
	3.zarf
zevk	(a.) 1. beğeni, hoşlanma
	2.tat
zeyb	(a.) güzellik
zilal	(a.) gölgeler
zillet	(a.) düşkünlük, aşağılık, alçaklık
zinde	(f.) 1. diri, canlı.
	2.sağlığı yerinde
zindegan	(f.) yaşam
ziya	(a.) nur, ışıık
ziyad	(a.) çok, fazla
zubde	(a.) öz
zuhur	(a.) ortaya çıkma, görünme
zulf	(f.) zülûf, saç

SONUÇ

‘Muhebbetname ve mēhnetkam’ eseri Muhammed İmin Hocamkulı Hirketi’nin bize ulaşan tek destanıdır. Yazarın doğum ve ölüm tarihini gösteren kesin kaynak olmasa da genel olarak 1634-1724 yıllar arasında yaşadığı kabul edilmektedir. Destanı ise yazarın 36 yaşında iken 1670 yılında yazıp bitirdiği öne sürülmektedir. (bk: ‘Uygur klasik edebiyatı kol yazmilirniñ katalogi’, Xinjian 1957) Mesnevi şeklinde yazılan bu eserin tek nüshası bulunmaktadır. İçerdiği dil özellikleri ve dil malzemesi ile Türk dili ve edebiyatı için büyük bir öneme sahip olan eser, Klasik sonrası Çağatayca devresinin bir metni olarak karşımıza çıkmaktadır. Eserin yazılış tarihi ve dil özellikleri de bunu göstermektedir.

İsrail Yüsüp ve Abdukeyyum Hoca tarafından 1995 yılında hazırlanan yayımda ‘Muhebbetname ve mēhnetkam’ın Çağdaş Uygur Türkçesinin Arap harfli transkripsiyon metni ve sözlüğü verilmiş, kitap elde edildikten sonra, eser yazarı ve nüsha bilgisi hakkında bilgi veren giriş bölümü hazırlanmış, fonolojik ve morfolojik dil özelliklerini açıklayan gramer incelemesi yapılmış, toplam 150 sahifelik eser metninin Arap harflerinden Latin harflerine transkripsiyonu çevrilmiş ve sözlüğü hazırlanmıştır. Böylece, çalışma I. Gramer, II. Metin (Transkripsiyon), ve III. Söz Varlığı olmak üzere üç ana bölümden oluşmuştur.

Araştırma sonucunda çalışmasını yaptığımız eserin metni üzerinde yapılan gramatikal incelemeler vasıtasıyla Türk dili ve edebiyatı tarihi araştırmalarına katkı sağladığımızı umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Necipoviç, Emir, N. **Yeni Uygur Türkçesi Sözlüğü**, Rusçadan çev. İklil Kurban, TDK Yayınları, Ankara, 2008.
- Devellioğlu, Ferit **Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1992.
- Eckmann, János **Çağatayca El Kitabı**, Çev. Günay Karaağaç, Ankara, 2005.
- Eckmann, János **Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi üzerine araştırmalar**, Yay. haz. Osman F. Sertkaya, TDK Yayınları, Ankara, 1996.
- Ergin, Muharrem **Türk Dil Bilgisi**, İstanbul, Bayrak Basım 2009.
- Hirketi, Muhammed İmin **Muhabbetname ve mihnetkam**, Yay. haz. Hocamkulu İsrail Yüslüp ve Abdukeyyum Hoca, Xinjiang Halk Neşriyatı, Urumçi, 1995.
- Muhammet Tursun **Çağatay tiliniñ izahlıq lügiti**, Xinjiang Halk Bahavudun, Ğenizat Ğeyurani, Neşriyatı, Urumçi, 2002.
- İsma'il kadir, Ablimit Ehet
- Hamrayev, Murad **Vekov neumirayuşeye slovo**, Jazushy, Alma-ata, 1969
- Mütercim Âsım Efendi **Burhân-ı Katı**, Yay. haz.: Mürsel ÖZTÜRK,

- Redhouse Sir James W. Derya ÖRS, TDK Yayınları, Ankara 2000.
Turkish and English Lexicon, Çağrı Yayınları, İstanbul 2001.
- Öztürk, Rıdvan **Yeni Uygur Türkçesi Grameri**, TDK yayınları, 2. baskı, Ankara, 2010.
- Steingass A. **Comprehensive Persian-English Dictionary**, Beyrut 1975.
- Sami, Şemseddin **Kâmûs-ı Türkî**, Dersaadet 1317.
- Abdulla, Mömin **Türkçe-uygurçe lugat**, Millâtlâr Nâshriyati Urumçi 1989.
Chağatay uyğur tili uzre mupessel bayan, Xinjiang Halk Neşriyati, Urumçi, 2004.
- Korkmaz, Zeynep **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, TDK yayınları, Ankara 2003
Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK yayınları, Ankara 2007
- Banguoğlu, Tahsin **Türkçenin Grameri**, TDK yayınları, Ankara 2000.
- Türk Dili Kurumu **Türkçe Sözlük 1-2**, Ankara 1988
- Caferoğlu, Ahmet **Türk Dili Tarihi, I-II**. 3. baskı, Enderun Yayınları, İstanbul 1984

سىمىلاھىرەھەتلىرىم

ھەمد بېھد ۋە سىنايش بىشەد ئۇل شاھ ئەدەدە، ئىچىز
نىياز بىشۇمار ئەلەھىس، سەمەدە قىيا بولسۇن خانىيان بەلكى تىككى
چەھان ئۇل زاتەكەم، ئىش ۋە مۇھەببەتنامەسىنى ئانىك ئاتى
بىلەن ئارايىش قىلدىم، تا ئىش ئاغدىن بەدەن باغىغە نەسىسى
پەتەسە، كۆڭۈل ئۈنچەسى تەبەسۈم ئەتەس، سىدىق باغدىن
كۆڭۈل چىراغىغە قۇيۇلماسا، كىتلاش قەتلىسىگە ئىش ئوتىنىك
شەردارى تەزەللۇم ئەتەس، مەترىقىت پۇشاغدىن ئارقى ئاياغىغە
رەتچ يەتەسە، شىكەنجەسى تەكەللۇم ئەتەس، مۇقەننى قانۇن
قۇلاغىنى ئانىغە سەرا-سەر كەلتۈرۈپ، باشدىن-ئاياغىغە بەرەبەر
ئۆزۈپ نەۋاختە قىلىسا، بۇزۇق تەرەتتۈم ئەتەس، كۆز بۇلاقىدىن
سۇ ئىچەسە، ھۈس باغىنىك كۆلى كۆكۈرمەس ۋە مۇس كۆلى
ئاچىلماسا، نەزەر بۇيۇلى ئېكاران بولىسا، ئىشتىياق يادەسنى بۇش
تەتە، ۋەسىل شەراپىن ئىچەپىن قالىس ۋە فراق خۇمچەسى چۈش
تەتەسە، ۋىيال ئاياغىن ئىستەپىن ئاپىس، ئەكەر دىۋا تىلەر ئېسەك
تەھلى دەرد بول، زەشق كۆلەتەدىن رەڭگى زەرد بول، ئەكەر
كشى دەردەندە ئەمەس، تەبىكە ھاجەتەندە ئەمەس، ئۆلكى،
رەنچىك ئەسرى ئەمەس، سۆزنىك تەشۋىرى بولىسا.

بېيىت

بە يانى ئىش-مۇھەببەتنى كىتىدا قلايى،
نشانى مېھنەت ئىلە سۆزنى كىتىدا قلايى.

سەدەق ئاغزىن ئاچىلاس، ئاقىپ تۇلۇڭ ئەتەسە، زۇلەت قايچىلاس، سەدەق ئىستەمەك (دىن) غەرمز — دۇددىن، قارا تاش باغرىدا لەئەل بولىتاقى — نۇردىن، غەرمز، راھەت ھەم ئاندىن، مېھنەت ھەم مەسكەنەت ھەم ئاندىن، دەۋلەت ھەم ئەسل دۈرەققانلىق باراندىن ۋە نۇر ئەققانلىق خۇشدا تاپاندىن.

بېيىت

ئەگەر سۇ بولسا گۈللار ئاچىلاس،
سەدەق بارىسا دۇللار ساچىلاس.

ئەي بېشاش، جۈملەنى ئالەم سېنىڭ نىشانىڭدۇر، بۇ ئايەت مەزمۇنى بىرلە: «سە نۇزىيەم ئاياتىنا غەل ئاقاقى ۋەقى ئەنقىسەم»^①، ئەي بېزەيان، جۈملەنى ئالەم سېنىڭ زەبائىڭدۇر، بۇ ھەدىس كۆزۈلەتتى بىرلە: «ئەل-ئالەمۇ كەلىياتىلاھى تەئالا فاتىھە»^② مۇھەققەتەندەن سەندىن ۋە «لايىھەن» فېكرەت ھەم ۋە «زايىتەن» ھىمەت سەندىن ۋە «زايىتەن» شۇرىنى قۇربەت ھەم ۋە «لاشەن» نۇر سەندىن ۋە «چامشەن» ھۇزۇر ھەم ۋە «بالشەن» كۈدۈر سەندىن ۋە «رايىھەن» سۇرۇر ھەم ۋە گويالىق تىلىك كەمالى سېنىڭ قۇدرەتتىڭدىن، ئىلاھا، بۇن ئەكەللەمۇمەد نۇتۇق دەرياسىدىن سۇ كىرگۈزگىل ۋە غۇنەدىنى تەبىئەتتە مۇمىنەلۇتۇق بادىدىن بۇي يەتكۈزگىل تاكى سەندىن رەببە ئېلەين ۋە سۆزى سەربە ئاياتىن.

بېيىت

بۇ كۆكۈلۈم باغدا گۈللار ئاچىلىن،
① «قۇرئان كەرىم»، مىللەتلەر تەشۋىقاتى 1986-يىل ئەتىرى 478-بەت.
سۈرە قۇسسىلەت 55-ئايەت.

ئەلنى، ئاشىق مۇھەببەتتىن بولماس ۋە مۇھەببەت مېھنەتسىز، لۇقە تۆزىسىز بولسا، بولۇر لەرزەتسىز. مۇھەببەت ئاتلىغ ئېرۇر، مېھنەت ئاچىچىغ، ئەمما مۇھەببەت ئىشىدىن مېھنەت تاپقۇسىدۇر ھەر نەچچە بولسا قاتتىغ، مۇھەببەت ۋە مېھنەت بىر سۈرەتتە كۆرۈنۈر، ھەرقەندىن «مۇھەببەت»، «مېھنەت» بولۇر، نۇقنەنىڭ سەرقەندىن «مۇھەببەت» — يۇمشاقلىق ئېرۇر، «مېھنەت» — قاتتىقلىق، ئانداغى، قاتتىقلىقتىن يەيدۇ بولۇر تاتلىقلىق، «مۇھەببەت» بىلەن «مېھنەت» — نۇقنەدىن ئايرىلۇر، ئەگەر نۇقنە ئايرىلسا سۆز قاچان يارىلۇر، نۇقنە مىسلى يۈككۈر، نۇرۇت ھەرق، مانەند باركەش يۈككىنى ئېلىپ، گاھى ئاستىن، باركەش ئۈستىگە ئالسا — مېھنەتتۇر، ئاستىغە ئالسا — راھەت، قاچان مەزھەم قۇيۇر تەندە بولماسا چاراهەت.

مەنىلە
مەنىلە

نەزم

بىلىڭ، مېھنەتكە ئۆزىن سالىدى دېھقان،
ئېكىس جاي ئۈستىدە تاچەككى كۆپ جان،
ئاياغى خارۇ خەسدىن بولدى رەنجۇر،
بۇ ئاچچىغ ئىشلار ئاخىر بولدى گەنجۇر،
تەكەننىڭ زەخىدىن قانلار ساچىلدى،
كۆرۈڭ، باغدا ئاخىر گۈل ئاچىلدى،
مۇھەببەت بولماسا، مېھنەت كېرەككەس،
شەجەردە مېۋە يوقدۇر، شاخ ئېگىلەس.

مۇھەببەت — تۇھفەنى مەنئۇ ئېرۇر ئاشىققە ۋە مېھنەت — لۇقەنى مەنئۇ ئېرۇر سادىققە، قەلپ بىلىنمەككى مەھەككىن، باران كېلىنمەككى فەلەككىن، ئەبىر ئەپسان تەشكىن ساچىلاسا.

ئەللەمەل ساقۇر ئاتى « ①. بە ياشى ۋەرد ھالەلۇرلا: » ئىننەللاھە
چەملىۋۇ ۋە ئوخشىتىۋال: چەمال « ② دۇر.

ئىزىم

كۆڭۈل جان بىرلە ئىزدەمىز بىر ئۆزى گۈل لەتلى قەندە ئۆلسە،
چەركى ساق دىللارنى ئۆزىگە تەڭرى ھەم ئىزدەمىز.

ئۆزى كەۋەشەسى ئىزدەمىز ئەلگە قاتى ئىننەك،
بۇ شىۋە بىرلە چەمال تەلگە تىن قوياتى ئىننەك.
ئىلاھا، تىلىغە ۋەسقىگە لېتىق سۆز ئەتاتىل، غەلىرى
سۆزلەمەيىن ۋە ھۆسۈڭگە مۇۋافىق كۆز نەماقلى، غەلىرى
كۆزلەمەيىن.

ئىزىم

دىلىم قۇلۇغە لۇتۇڭدىن كۈشاپىش،
بە ئۆزگىل، بە ئىنە سۆن نەشەمە كاهىش.
پاراسىڭ بە ئىنەنى مە ئۆز نەمالىق،
ماڭا سۆز بەر ئارىخ ھەمەڭگە لېتىق.
بارى قۇللۇقتا قىل بە ئىنەڭنى ئىسادىق،
مىنى قىلىمە، ئىلاھىم، غەلىرى ئاتىق.
كۆڭۈل لە ۋەھىنى، يارەب، ئەيلە شىۋىستە،
مۇھەببەت غەلىرىنى قىلىق نەۋىشتە.

① « قۇرئان كەرىم »، مىللەتلەر شەرىياتى ۱۹۸۶-يىل نەشرى،
۵۳۲-بەت. سۆزىمىز ۱-نەپەس.

② ئاللا كۆرەلەيۇ، بۇ كۆرەلەيى باخشى كۆرەلەيۇ.

ۋۇجۇدۇم كاندىن دۇرلار ساچىلىقۇن،
ئۇچىلىقۇن لەب بۇ سۆزگە لالا يەڭلىق،
تۆگۈلۈن دۇر تەنمەدىن يالە يەڭلىق،
ماڭا مېۋەڭ شەراپىدىن نەسىب قىلت،
ئۇزۇم رەڭگىنى ئۇل سۇ بىرلە سىب قىلت،
ئۇچىلىقۇن بەزىم ئىچىدە گۈل بولايىن،
ئايىتىپ ئۆتكەلەر بۇلۇل بولايىن.

تاكى تەكەللۇم ھۈسنىغە سېنىڭ زىكرىڭدىن بەردار
بەرمەگۈچە ھۈسنى سۇغۇن تاپان بولساڭ ۋە كۆڭۈل گۈلچىلار
تەپەسسىمىگە، سېنىڭ فېكرىڭ باغدىن نەسىمى تەگمەسە،
لەب تۈنجەسى غەران ئۇرلاپ، ئىشقى-مۇھەببەتنىڭ ئۆزى
سۆزىڭ كەسەرەتتىن مەلۇم بولۇر ۋە ئىش-ئۇلۇغنىڭ ئۆزۈڭ
كۆزىڭ ھەسرەتتىن مەلۇم بولۇر، تاكى خۇدايىتە ئاللىنىڭ زاتىدا
چەمال ئەمايىتى ۋە ھۈسنى ئاراپىشىڭ ئىشقى ھۈۋەيدا بولدى،
سەبەب بە ئىش چەمال ۋە ھەسەت دائىش ھال ئۆزى
مۇھەببەت پەيدا قىلدى، قىرئانى مۇھەببەتتىن ئۆزىگە
ساقى سەرمەد كۆچۈن زۇھۇرغە كەلتۈردى ۋە ئانىڭدىن بۇرۇن
ئانىڭ مىسلىدا چەندەن ھەم نام ۋە ئانىڭ قىسمىدا چەندەن
سۈرەتى كۆلگەم دۇرغە يەتكۈزدى، ئاقىمەت، ھەرقايسى بىر
رەۋىشە مەقۇرىدە يەتكۈزدى، ئاپەت قىلدى، مۇھەببەتتىن
بىر ئىشدا مەقۇرىدە ئېلىردى، تەلەپ ئەسر مۇشەئىد قىلدى،
ئانداغى، ئاي-يىل كەمالىغە يەتتەگۈچە يەنە ئىلگەرىلىككە
ۋە شەكەستەلىككە قەدەم قويۇپ، ئۆزى ئىدەم قىلمايۇر،
غەزەپ دەل ئىزدى، كۆلىسى ھىجاب قىلدى، ئايىتە ھەر ئايىتە
ئىشقا بولمايۇر، مەقسەد ئۇل ئىزدىكى سۆز چەۋەرىنىڭ
بىنەھالىدا ۋە ئۆز كەۋەرىنىڭ سۆزى مەلىقىدا ئىزدى، تەڭرى
تەئالا ھەم دوستىغە نامە قۇرقانى ئىبەردى: « ئەۋرەھىمانۇ

شەمىنى قىل ماڭا ھەر يەردە ھەممە،
 تىلىمىگە ئىشقى لەقزىن ئەيلە مەھەمم،
 غەممىدىن ئۆزىگە، يا رەب، غەم كېرەكمەس،
 يېتەر دەردىڭ ماڭا، مەھرەم كېرەكمەس،
 مېنى سال مېھرىبانلىغ باغنىڭ ئىچىرە،
 ئاچىل، ئەي، لالە يەڭلىغ داغنىڭ ئىچىرە،
 كىتىدە يوق سېنىڭ دەردىڭ، كېسەككۈر،
 كىم ئۆلسە ئىشقىز، بىشەك ئىشەككۈر،
 جەھاندا ئىشقى ئېلى دۈردۈ گۆھەردۈر،
 مۇھەببەتسىز كىشى، يىل، مۇھەررەخەردۈر،
 سېنىڭ قەزىلىڭ ئېرۇر ئالەمگە يەكسان،
 ۋەلى ئىشقىڭ ئەۋامە بەرمەگەي جان،
 ماڭا ئىشقى ئىچىرە، يا رەب، بەرگىل ئىخلاىس،
 بېرىپ ئىخلاىس ئۆزۈڭگە ئەيلەگىل خاس،
 كۆڭۈل ئۆيىنى غەممىڭگە ئىبارەت —
 ياساپ، غەبىرى غەممىڭنى ئەيلە غارەت،
 كۆڭۈلگە دەرد-دارۋىنى ئىشقادۈر،
 قىراق ئەھلىگە ئول جەزىنى ئاقادۈر،
 نەسىب ئەتكىل ماڭا ئىشقىڭ شەرابىن،
 ھەرام ئەت ئىككى ئالەم خورۇ خابىن،
 ئەلەھك قىل مېنى ئىشقىڭ ئارا تۈز،
 قەئالى ئارداڭنىڭ دىشتەسىن تۈز،
 يارۇت كۆڭۈلگە ئىشقىڭنىڭ چىراغىن،
 چىقار ئاندىن يەنەنىڭ دەردۈ داغىن،
 مېنىڭ بەختىمنى ئويغات ئويۇسىدىن،
 مېنى قۇتقاز جەھاننىڭ قايىۇسىدىن،
 مۇھەببەت بەھرىدىن ئەر، ئاب زەۋقىم،
 نەم ئولسۇن سۇ بىلە ئول تەھەتۇ قەۋقىم.

سېنىڭ يادىڭ سەقدەردە بولسە، جەندەن،
 ئېرۇر جەندەن سېنىڭ دەردۈ مېھنەت،
 جەمالىڭ بولسا گۈلدىن ئې خۇشلىق،
 سۆزۈڭ يوق ئەلگە ئۇلۇلدىن نە خۇشلىق،
 سېنىڭ دەردىڭ ئېرۇر چاننىڭ راھەت،
 غەممىڭز يەتكۈزۈر مەھرەم جەراھەت،
 ئىشنىمىز غەبىرى نۇتۇقىنى قۇلاغم،
 جەمالىڭ يوق، ئاقار كۆزدىن بۇلاغم،
 قاشقىز يوقۇ قورقۇنچىم قىلچىدىن،
 جەھان قايىۇسىنى قىل قارىغ ئىچىدىن،
 كۆزۈڭ ۋەسىنى زاكىر ئەيلە لەبىگە،
 لەبىڭ شۇرى ئۈچۈن ساقىل تەلەبىگە،
 كۆڭۈل مۇرغىغە زۇلفۇڭدىن سەلاسل —
 سالىپ بىرەك ئەيلە، قىل ھۈسنىڭ سايىل،
 قاچان دەف ئولۇسۇنى ھەممىز خۇمارىم،
 تەلەپ شۇرىغە يوق ھەركىز قانارىم.

بەردەم. ئول ۋەجھەدىكى «كىتابى گۈلى بۇلىل»
 نەزەرىمگە يەتتى. كۆڭۈل مۇرغى تەبىئىيىتىگە پەرۋار ئەتتى،
 بۇ پىشە غۇلۇلەسىدىن ۋە ئەندىشە بۇلىلەسىدىن تەكەللۇم
 سۈيى ئەنداز ئەتتى، بۇ سەبەبىدىن خامەتلىنى نەم قىلىپ،
 نامە مەرزىئەسىگە زەم قىلىپ، دۈرلار ساچىپ، گۈللار ئاچتى،
 نېمۇنىكى، سۆز ئىشقى تەجەللەسىدىن ئېردى، نامە مەھەللەسىگە
 كەلتۈردۈم ۋە ئۇششاق قەبىلىسىگە بۇ كەلىمەلەر جەمىلىسى
 يادكار بولسۇن، بۇ ھەددىدىكى گۈللارنى ۋە ھۆققەتى دۈردى
 يارىنى تاپتە ئەيلەپ، قەسەپلەرگە رايىتە قىلدىمى. بۇ
 كىتابىغە «مۇھەببەتتاھە ۋە مېھنەتكام» ئات قويدۇم. ئەگەر
 كىشى ساھىب تەسنىفنىڭ كەلامىن ئېشىتىپ، نامىن بىلەينى

بەئىنى بىۋاسىتە رايىتە بولماق مەھال، ياغدىن مەۋە
 ھاسىل ئولماس كىشى قوياي نېھال، سۈنى زەرەققە ئالپ
 ئىچەرلەر، قاچان ئاغىزىڭە ئارقى ئاچارلار.

نەزم

سۈنى ھەم (ئالۇر) ھەۋزىنىڭ قىراغىدىن،
 قاچان ئالۇر دەريانىڭ ئۈرتە ياغدىن.
 خۇش دەۋلەت ئېرۇز بىر گۈلى رەقئاسى بىلە.
 جان ئالە ئانىنىڭ لەئەل شەككەرخاسى بىلە.
 ئەمما ئېتىنىڭ ئىزىگە سۈرۈپ يۈزىنى.
 جان بەرسە ئى خۇب ھۈسنى تەماشاسى بىلە.
 ھەر كىم تىلەسە ئەرەز ئەلەرگە جەمال،
 ئول قاتتىقسىدۇر ھەجر ئوقى ئاتماقنى خەيال.
 ھىجران ئەلەمى يەتتەگۈچە ئىشقى ئېلىگە.
 گۈل ئوغرىسىدەك بىلۈرۈ ئول تەدرى ۋىسال.
 بۇلۇنى تىكەن گەرچە جەراھەت قىلسە،
 مەرھەم قېتىپان يۈزىنى يۈتكەي ياراسى.
 گۈل ئاپىتى تەنىم ياغى جەفا تاشى بىلە،
 قاشى بۇ جانىم دەستىدە بولداشى بىلە.
 بۇلۇل قىلىپ ۋەققە جەفا ئاپىتى تەۋەز،
 گۈلنىڭ تىكەن سۇغاردى كۆز ياشى بىلە.
 ئىلاھا، ھىرقەتتىنى ئىداد قىلغىل،
 مۇھەببەت ئەھلى ئىجرە ياد قىلغىل.
 ئۇلارنىڭ سۈھبەتى ئىجرە تاشىپ مۇل،
 ئۇ بولسۇن دەردى ئىشقى ئىلكىدە مەقتۇل.

※ ※ ※

بۇ ئىشدىن تاپقاندىن شايدە دىۋالىق.
 ئىشنى، بۇ سۈزنى قەھەم ئەت ئىشقى ئىشنى،
 ئاياننى تاپماسا ئىزدەر ئىزىنى.
 كۆرۈڭ مەجنۇن ئىشنى، لەيلى ئىشگە —
 تەۋازۇتلار قىلىپ سۆيىدى كۈتتىگە،
 بۇ مەجنۇن ئەتتى ئىسپات ئىشقى لەيلى،
 بۇ ھۆرمەت ئېردى لەيلىنىڭ تۇققەيلى،
 چېكىپ شىرىن ئۈچۈن مېھنەتتى قەرھاد،
 قازىپ تاغ ئول، قىلىپ شىرىننى دىلداد،
 بولۇپ تاشقى مەتنى ئۇرغان مەھەللى،
 مۇننى شىرىن جەمالىدىن تەجەللى.

ئەگەر قەلەك قارا گىلەمىن كېيىپ ياغلار كەبى ياغىنى
 داغلار قىلىسا، ئىشەت نەغەسىگە ئاپتاپ رەھبەت تاغاسىنى
 كۆرسەتەس، تاكى ئاقناپ شۇڭلە رىشتەسىنى باقەستە
 قىلىپ جەھانقە ھۆللە كەيدۈردى. ھەممە زۇلپاتى ئۇراندە
 بولدى. جەۋرى زۈلەت بولسا، ھۆرى رەھبەت جەمالىن
 تاشكار ئەتەيدۇر، رەھەت كەلە، مېھنەت قەدار ئەتەيدۇر.
 ئەمما قارا تاش ئولسا، يەھاسى سەھل ئولۇر. لەئەل
 ئولماق ئاقناپ تامىدىن، جەھل ئولماق مۇتەللىم ئىنايدىن،
 ئەمما تاشقى ئاقناپ تاغ پەردەسىدە تاشنى قىلۇر، ئەمما
 كەبىنى ئوتتە يىراق تۇتسا، نە كەيپ قالدۇر، نە ئىش.

نەزم

كى مېھرى جەمال بارچەغە بەردى كەمال،
 تۆرت پەردە يۈزىگە تۇتتى، كۆرسەتتى جەمال،
 نان تۈشسە كۆيەر ئوتتە، پىشار تاپشدىن،
 بىەردە كۆرۈڭگە كۈن يۈزىنى قىلىا خەيال،

ھەزاران شۈكرى ئول شاھى ھۈكەمگە،
 كۆڭۈلگە ئىش ئۈتىن سالغان ئىگەمگە.
 ماڭا ئىش ئۈتى سالىدى قىلەكاهىم،
 جەمالى فېكرىنى قىلغىل نىكاھىم.
 سالىبىدىن ئىش قۇلايىن بويۇنغە،
 مېنى تېغى غەمىڭ سالىدى ئويۇنغە.
 قىلىپ ئىش ئېلىڭ قەبرىگە تەدبىر،
 سالىبىدىن ھەلقە ئى غەم بىرلە زەنجىر.
 يېپەردىڭ ئىشقىلارنى ئەدەمگە،
 قاچان رەھىم ئەيلەدىڭ سەن ئىشنى كەمگە.
 ياراتىپ ئىشنى، ئەرز ئەتتىڭ قەلەككە،
 زەمىن ئاغ، بەھرۈ ھەم مەلەككە.
 زەمىندىن ئۆزگەرسى قىلماي تەھەبۇل،
 زەمىنگە ئىش نەقدىن بولدى مەھبۇل.
 قىلىپ تا ئىش تەھىرىرىنى سۈرەت،
 بېرىپ ھۈسنى مەلاھەت بىرلە زىيەت.
 يۈزىدىن كۈل، لەبىدىن غۇنچە قىلدىڭ،
 سەيىب ئىش ئېردى، ئانى ھۇنچە قىلدىڭ.
 ئۇ گۈلگە بەركىتىپ قويدۇڭ قۇلاڭ ئات،
 چىقاردىڭ سۈيىگە كۆزدىن بۇلاڭ ئات.
 ئۇ سۈرەت تەرىھنى چۈن گۈلگەن ئەتتىڭ،
 گۈلى غەمىدىن تۈمەنىڭ خىزمەن ئەتتىڭ.
 ھەزاران سەرۋەر ئول باغىڭگە ئۇندى،
 تۈمەنىڭ قۇمىر ئاناڭ شاخىغە قۇندى.

بۇ گۈلەندىن چىقىپ بادى سەبالار،
 قىلىپ ھەر ئەۋرىشى بۇيۇللار. نەۋالار.
 بۇنى ئاڭلاپ قەلەك ئۆزۈپ ئۇزىنى،
 قىلۇر بىر كېچە خۇن ئەفشان كۆزىنى.
 غەدەز ئىشنى ئەتتى مەۋجۇدان ئالەم،
 بۇ رەڭ لۇتقىغە لايىق بولدى ئادەم.
 كۆڭۈلىنى ئەيلەدىڭ تەننىڭ چىراغى،
 ئانىڭ سۆزىگە ئىشنىڭ ئېردى ياغى.
 ياراتتىڭ بارچەنى زىكرىڭ قىلۇرغە،
 دىلۇ. جانى بىلە فېكرىڭ قىلۇرغە.
 قىلىنى ئەيلە ئانىڭ بىرلە ئاتلىغ،
 ساڭا مەھشەر كۆنى بولماي ئۇ ياتلىغ.
 تۈنۈ كۈن ئەيلە يادىڭ بىرلە مەشغۇل،
 تىلىم بويىغە سال زىكرىڭ بىلە غۇل،
 سېنىڭ يادىڭ بىلە جان چىققۇ تەندىن،
 ئىكى ئالەم دىۋالىق ئەيلە مەندىن..
 ئىلاھا، قىلىپ نەۋىد ھىرقەتنى،
 تەسبىب ئەتتە جەمالىڭ قۇرقەتنى.

ئىش رەسۇل ۋە سىر دەستۇرى
 شەھلى تىرىل

دۈرۈدى بىھەد ئايىتاي مۇستەفاغە،
 ئىچۈن تۈمەت مەن ئول يارى ۋەفاغە.
 ئانىڭ جىسمى ئېرۇر ئايىندى زات،
 كۆرۈنمەس جىسمىدىن ئانىڭ بەجۈز زات.
 يۈمۈپ كۆز جۈملە ئالەم لەززەتتىن،
 تاپىپ مېۋاج قۇربەت ئىشەتتىن.

ئالپ ۋۇسلەت مەيدىن كۆپ ئەسەرلەر،
 چېقىپ يارانغا ئېلىپ خەبەرلەر،
 ئەگەرچە قەۋسدىن كۆپ يەتسە زەخىدە،
 تىلەر ئېردى ئانىڭ تۈرىگە رەھبەت.
 ئانىڭدە يوق ئىدى بىر زەرەر ئايغى،
 بولۇپ يىشقان ئۈرۈم ھەرب ئۆرسە ئاتلىغ،
 سەددەقنى تاش بوزۇپ يەنچىپ تېشەرلەر،
 چاقادۇرلار ياراپ دۈرۈ گۈھەرلەر،
 زەمىنى بىرتىپ ئەتسە پارە-پارە،
 سەمەر بەرگەي ئۈنۈپ بەد شۇمارە،
 ئول ئېردى زاھىرى باتىدە بۇمشاغ،
 نېكىم ياغنىڭ تېكى ھەم ئۈستۈر ياغ،
 ئول ئېردى جۈملە ئالەمگە رەھبەت،
 قاچان بولماي، بىلىڭ، رەھبەتدە زەھەت.
 ئانى كۆرگەن بولۇپ تۈنچە چېگىلە،
 ئانىڭ ئېردى خۇنى گۈلدەك ئاچىلە،
 تۈلۈ ئەتسە ئەگەر خۇرشىد ئايان،
 بولۇپ رەۋشەن شەھەر، دىشتۇ بەيايان،
 ئەگەر ياغسە نۇلۇن دەشتۇ چەمەنگە،
 قاچان قەرق ئەتكۈسى گۈلۈ تىكەنگە،
 ئول ئېردى كافىرۇ مۇقىس (گە) پەكسان،
 ئولۇر ئۈچۈن يۈرەك-ياغرى ئىدى قان.
 ھەزرىتى ئىبابەكرى سىدىق زۇررىيەللاھۇ
 ئەنھۇنىڭ سەھىلىرىدە

پەيغەمبەرنىڭ، ① ئېيت، بۇ بەكرى سىددىق،
 ھەممە قىلغان ئىشغە قىلدى تەسدىق.

① تېكىست: «پەيغەمبەر»، دەپ ئېلىنغان، كلاسسىكلەردىن ۋەزنى كۆدە ئۆتۈپ، بۇ سۆزنى بەزىدە «پەيغەمبەر» دەپ ئاتالغان. ئالتە ئۆزگىرىشكەن دەپ ئازاپ، ئۆزۈمئۆي.

تىگىپ ئېردى بۇزۇن ئىشقى مۇھەممەد،
 كۆپەر ئېردى ئانىڭ ھەجرىدە سەرمەد،
 خەيالى ئېردى پەيغەمبەرنى كۆرمىدەك،
 قاچان كۆردى ئەينى، قىلماي شەك.
 سەيب بۇ ئېردى ئول سىددىق ئاتا ئىدى،
 سەدى ئەسھاب دەپ تەھنىق ئاتاندى،
 ئىدى خۇرشىد پەيغەمبەرگە ئول سۈيى،
 ئانىڭ قىلغى ئىدى مەھمۇد ئەمەس قۇيى،
 يېتىشى سۈيى، كۈن ئۆزىنى ساجىنى،
 بۇ ئىش يەتلىغ نە ئۈۋەت ئىشكىن ئايغى،
 ئىدى ئەسھابلارنىڭ كېتىداسى،
 ئىدى ھەم نۇقتە داسى، گېتىھاسى،
 چېقىپ كۈن شەرق ئەھمەددىن تاڭ ئاتى،
 يۈرۈپ ئول شام ئەۋبەكرى تېپەرە ياتى،
 قىلۇر ئېردى خەفى زىكر ئول تۇنۇ كۈن،
 يۈرەك-ياغرى ئىدى بىر يان، كۆزى خۇن،
 كىشى تۈتسە كەباب ئوتقە، سۆز ئۇشۇ؛
 ئىسى چېقماي، سۈيى چېقماي قالدۇرۇ،
 مۇنىڭ مەخفى ئىشنى بىلدى ئىسدىن،
 يەنە ئەلەر تاپماي ئانىڭ ئىشدىن،
 ئىلاھا، ھىرقەتقە ئىشقى بەرگىل،
 ئاھا بۇ بەكرى ئىشدىن سىدىق بەرگىل،
 سېنىڭ يادىڭ بىلە بولسۇن، ئولسۇن،
 سېنىڭ تۇتۇڭ بىلە كۆيۈسۇن، ئازۇلسۇن.

ھەزرىتى ئۆمرۇل-ئارۇتقا
 سەھىلىرىدە

خەلىقە ئېردى، بىل، ئىككىنچى ئۆمەد،
 ئەدالەت ئۆزە مائەندى شىرى ئەر.

چېكىپ جان خەلق ئۈچۈن جەمئەتتى تۇرغان،
 ئانىلىق ۋەسقىدە سۆزىنىڭ ئىتىداسىن،
 ئاپتالىم، نە بىلگۈم ئىتىداسىن.
 چىقىپ يۈرسە بۇ ئۇسمان، بىل، سەمادا،
 قەدىشتەلەر خىجىل بولغان ھەيادا،
 مۇڭا ئەل قانچە ئىشلار قىلسە قاتتىق،
 قاچان تاللىغ لەبىدىن چىقتى ئايىچ،
 بۇ ئېردى بارچە مۇئىنىگە سازىغ ياغ،
 يامان سۆزنى كۈتەرەنەككە ئاغىر تاغ،
 مۇھەممەد بەردى ئاڭا ئىككى نۇرىن،
 ئىككى كۆزدەك كۆرەر ئېردى ھۇزۇرىن،
 كەلەمى ھەق ئۆزە ئول بەردى جانىن،
 قىزىل قان بىرلە رەڭ قىلدى كەلەمىن،
 ۋەرەتلەر ئۈستىگە قانى ساچلىدى،
 ھەككەر گۈلەن يۈزىدە گۈل تاپچىلدى،
 يىغىپ ھەق سۆزىنى، تاپتى شەھادەت،
 كىشى ئاپتالىمىن مۇنداق سەئادەت.
 يوق ئېردى شەك، بەتھەقق ئول ئىدى ئوم،
 بۇ يەردە بولدى مېھرى ئەنر ئاستىدا گۈم،
 بۇ قۇتۇق ناگەھ بەقا مۈلكىگە ئۇچتى،
 قاراڭغۇ بولدى مېھرى، شەم ئۇچتى،
 ئىلاھا، ھىرقەتتىن قۇت قاراغىن،
 بۇ يەڭلىغ ئەنر ئېتى باسقۇز ئاياغىن،
 يارۇتقىل كۆڭلىگە مېھرىن چىراغىن،
 جەمالىك بىرلە دەقە ئەت دەردى داغىن.

ھىزرىتى ئىلى كىرەمەللاھۇ
 ۋەجھۇنىڭ مەدھىلىرى

ئەلى ئېردى، بىلىك، مېھرى ۋىلايەت،

خۇدا ئەيلەردى ئىدى باتلىنى ھەقدىن،
 دەلالەت كەلتۈرۈپ رەيىل قەلەقدىن،
 مۇنىڭ دەۋرىدە ھەق-ھەق ئېردى بىلگىل،
 قاچان شامىل ئىدى ھەق بىرلە باتىل،
 كېچە-كۈندۈز بىلە قانۇنچىلىق ئېردى،
 ھەقۇ باتىل بۇرەك ياۋۇشلىق ئېردى،
 مۇنىڭ كۈن تىتەر ئېردى ھەيىيەتتىن،
 نېچكىم زاهىر ئېردى ھەي بۇتتىن،
 بۇ شەھەق ئۆزگە غەم يوق ئېردى غەمدىن،
 قۇتۇلسى ئېردى ئول دەم ئۇششۇ غەمدىن،
 كۆرۈپ قورقار ئىدى ئانى شىزى نەر،
 يوق ئېردى تۆكۈم ئارا مۇنداق شىزى نەر،
 تەجاۋۇز ئەنەندى ھەق ئەمىردىن قىل،
 ئۇيۇردى بارچە ئەلگە ئەمىردىن قىل،
 ئۇمەرنىڭ خۇلقى خۇش ئېردى خۇجەستە،
 بۇزۇپ باتلىنى قىلدى ھەققە خۇستە،
 ئىككى ئالەم سۆزىنى ئېردى تەشلىپ،
 دېدى ھەق زىكىرىنى قىلماقچە شەشلىپ،
 قەنا بولدى تۇنۇ كۈن دىن تاللاشپ،
 ھارمىپ ئول رەڭ باتلىدىن تاللاشپ،
 ئىلاھا، ھىرقەتتىن قىلىپ باتىل،
 كەرمە ئەيلىپ ئەتا قىل دىلەباتىل،
 خەبەردار ئول نەققەس تاپچىلىق لەبىدىن،
 تۈزۈك تۈت ئەمىرى، ياچىق تەلەبىدىن.

ھىزرىتى ھىلىم ئۇسمان رەزىيەللاھۇ
 شەيخۇنىڭ مەدھىلىرىدە

ھەيياۋ ھىلىم ئارا كۆھ ئېردى ئۇسمان،